

—Людзьмі звацца!
Янка Купала

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫ БЕЛАРУСІ

ПЯТНІЦА

16

КРАСАВІКА
1993 г.

№ 15 (3685)

КОШТ
3 рублі

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

МЁРТВЫМ ДУШОЮ — ТАКСАМА НЕ БАЛІЦЬ...

Агляд чытацкай пошты

СТАРОНКА 4

НАСУСТРАЧ КРОК НЯЛЁГКІ...

Дыялог царквы і інтэлігенцыі

СТАРОНКІ 5, 12

СВЯТЛО І ЦЬМЯНАСЦЬ РАДКА

Нататкі Фёдара ЯФІМАВА пра кнігу
паэзіі Валянціны АКСАК «Цвінтар»

СТАРОНКІ 6-7

ЖЫЦЦЁ ДЗІЦЯЦІ НЕ РАЙ, А ДРАМА

З дзённіка Уладзіміра ЛІПСКАГА

СТАРОНКІ 8-9

КАЛІ Б БЫЛО ТАК ЛЁГКА...

Дзяржаўнаму рускаму драматычнаму
тэатру імя Горкага — 60 гадоў

СТАРОНКІ 10-11

ТАЯМНІЦЫ «ПАГОНЫ»

Алесь ЖАМОЙЦІН: «Нам у спадчыну
дасталася багатая зямля з адметнай
культурай, якая ацалела сярод гвалту
і прыніжэння, краіна з самай
старажытнай сімволікай на Зямлі, з
самай шляхетнай і касмічнай
сімволікай»

СТАРОНКІ 14-15

БУДЗЕМ СЯБРАВАЦЬ І НАДАЛЕЙ

Працягваецца падпіска на газеты і
часопісы на другое паўгоддзе 1993 года. На
гэты раз «ЛіМ» патрапіў у рэспубліканскі і
расійскі каталогі і яго можна будзе вылісаць
ва ўсіх незалежных дзяржавах-суседзях і
без праблем на Беларусі. Спадзяёмся, што
вы скарыстаеце свой шанц і мы застанёмся
добрамі сябрамі і надалей.

Кошт падпіскі — 240 рублёў на паўгода,
120 — на тры месяцы, 40 — на месяц.

Індэкс — 63856

Стары парк. Альтанка

Фота А.МАЦЮША

КОЛА ДЗЁН

Беларусь зноў уступіла ў паласу святаў, а гэта значыць скорочаных працоўных тыдняў. За каталіцкім Вялікаднем ідзе праваслаўны, потым — Радаўніца. Добра яшчэ, што былыя савецкія свята — 1 Мая і Дзень Перамогі супалі з выхаднымі. Інакш былі б асуджаны мы нашым Вярхоўным Саветам на масавыя гулянні ў самыя залатыя вясновыя дні, кожны з якіх, памятаеце, — год корміць. Мажліва, сёлетнія святочныя парадоксы /прыгадаем і навагоднія канікулы/ прымусяць народных дэпутатаў зупіць закончыць пераходны перыяд ад савецкага да агульнаславянскага, а яшчэ, мажліва /гэта ўжо зусім фантастыка/, калі-небудзь пагодзіцца прадстаўнікі дзвюх нашых канфесій, што Хрыстос нарадзіўся аднойчы і ўваскрэс аднойчы — у адзін і той жа дзень.

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

Сення ў Мінску адбудзецца сустрэча кіраўнікоў краін СНД. Нечарговы збор лідэраў скліканы па прапанове Барыса Ельцына. Па папярэдніх звестках, на ім будуць абмеркаваны пытанні эканамічнага супрацоўніцтва і стварэння калектыўных міратворчых сілаў. Чым выклікана тэрміновая сустрэча? /Чарговая, нагадаем, была запланавана на 30 красавіка/. Няўжо толькі клопатам пра свае народы? Не, пэўна, найперш тым, што расійскі рэфэрэндум прызначаны на 25 красавіка.

ЧАЛAVEК ТЫДНЯ

«Я прыхільнік нейтральнай, палітычна стабільнай дзяржавы, якая не вылучае яскрава ні ўсходніх, ні заходніх прырытэтаў, а ў сваёй эканамічнай і палітычнай стратэгіі імкнецца быць кантактнай дзяржавай, крыніцай стабільнасці ў рэгіёне», — сказаў у сваім заключным слове на нечарговай адзінаццатай сесіі ВС Беларусі Станіслаў Шушкевіч. Гэта перакананне ён мужна і рашуча адстойваў на працягу ўсёй сесіі, нягледзячы на жорсткі ўціск з боку пракумуністычнай парламенцкай большасці. А калі парламент усё ж прыняў рашэнне аб далучэнні Беларусі да дагавору аб калектыўнай бяспецы, Станіслаў Станіслававіч скарыстаў апошні шанец: унёс прапанову аб правядзенні ў маі гэтага года абавязковага рэспубліканскага рэфэрэндуму па вызначэнні характару нейтралітэту Беларусі. З часу абрання на пасаду Старшыні Вярхоўнага Савета Станіслаў Станіслававіч сваёй памаркоўнасцю і цэнтрывам выклікаў крытыку з боку апазіцыі ў парламенце, якая выдвочна разлічвала на яго падтрымку. Аднак, калі прыйшоў час выбару, С.Шушкевіч застаўся верным сваім дэмакратычным ідэалам, інтарсам народа Беларусі.

ВІЗІТ ТЫДНЯ

14 красавіка Беларусь з афіцыйным візітам наведаў міністр замежных спраў Каралеўства Нідэрланды Пітэр Хендрык Коайманс. Міністр замежных спраў Беларусі П.Краўчанка і П.Х.Коайманс падпісалі сумеснае камюніке. Высокага госьця прыняў Станіслаў Шушкевіч. Падчас гутарак П.Х.Коайманс падкрэсліваў, што яму /і яго дзяржаве/ асабліва імпануе курс Беларусі на нейтралітэт і бяз'ядзернасць.

АДМЕТНАСЦЬ ТЫДНЯ

У нашай краіне зноў не хапае наяўных грошай, асабліва «зайчыкаў», нават на выдачу заробку. Нацыянальны банк, каб выправіць становішча, прыняў рашэнне аб абмене беларускіх грошай на расійскія рублі без камісійнага збору. Абменныя пункты для гэтай мэты будуць адкрывацца паўсюль: на вакзалах, на кірмашах, ва ўнівермагах і г.д. Абмен будзе праводзіцца з разліку адзін да аднаго. Што гэта дасць? У краіну «наплыве» расійскіх паперак, а ад нас, скрозь «празрыстыя межы», будуць вывозіцца прадукты харчавання, тавары народнага ўжытку... Няўжо Нацыянальны банк не ў стане надрукаваць сваіх паперак столькі, колькі трэба? Акрамя таго, Нацбанк дазволіў з 15 красавіка ўсім грамадзянам краіны набываць валюту ў любой колькасці і без прад'яўлення выязных дакументаў.

НАВІНА ТЫДНЯ

З 1 ліпеня будзе значна спрошчаны выезд грамадзян Беларусі за межы краіны. Па новых правілах для выезду за мяжу неабходна будзе аформіць пашпарт, паставіць у ім штамп, які будзе сапраўдным на працягу года, і заплаціць суму ў памеры адной мінімальнай заробтнай платы. Гэта, паўтोरым, з 1 ліпеня. А пакуль «значна спрошчаны» выезд у суседнюю Польшчу. Папершае, білеты да Варшавы з Брэста можна зараз набыць толькі за рублі. Па-другое, польскі бок часова прыпыніў выкананне сваёй пастановы аб абавязковай наяўнасці ў замежных грамадзян пры ўездзе ў Польшчу пэўнай сумы ў валюце. Значыць, за мяжою нашых «турыстаў»-гандляроў усё ж чакаюць.

ЛІЧБА ТЫДНЯ

Беларускі камсамол, які, дарэчы, у адрозненне ад КПБ, ніхто не забараняў, сёлета развіў бурную дзейнасць. Тут і з'езд, і сумесныя нарады і заявы разам з камсамолам з Украіны і Расіі, і падтрымка ПКБ і КПБ... І вось днямі «Народная газета» абнародавала адну лічбу, пасля якой актыўная дзейнасць ЛКСМБ неяк адразу паблякла: аказваецца, сення ў Беларусі маладых ленинцаў налічваецца ўсяго ... 250 чалавек. Гэта з 1,5 мільёна, што былі да перабудовы.

КАНФЛІКТ ТЫДНЯ

Вернікі-католікі 12 красавіка пасля ранішняй імшы засталіся ў касцёле Святога Роха і вырашылі не пакідаць яго, пакуль улады не перададуць храм ім. Канфлікт паміж Беларускай каталіцкай грамадой, гарадскімі ўладамі і Белдзяржфілармоніяй, якая валодае зараз будынкам, доўжыцца ўжо не адзін год. Управа БНФ на сваім пасяджэнні вырашыла падтрымаць вернікаў. Міністр культуры Беларусі Яўген Вайтовіч заявіў на прэс-канферэнцыі, што падасць у адстаўку, калі ўлады рэспублікі не дадуць прынцыповую ацэнку захопу католікамі залы камернай музыкі Белдзяржфілармоніі.

З НАГОДЫ

У АБДЫМКУ З ВЯЛІКІМ СУСЕДАМ?

Здавалася б, прайшлі тыя часы, калі з трыбуны гаварылі адно, а ў курыльні ці на кухні — другое. Не, выяўляецца, што яшчэ не прайшлі. Ва ўсякім разе, народныя дэпутаты, галасамі якіх быў скасаваны рэфэрэндум і адноўлена дзейнасць кампартыі, больш шчырыя ў кулуарах парламента, чым у авальнай зале. Калі па радыё трансліравалі нечарговую сесію Вярхоўнага Савета, слухаў я іх аргументы за эканамічны і ваенны саюз з Расіяй. Быццам народ наш, так бы мовіць, спіць і сніць сябе ў абдымку з вялікім суседам пад адным «ядзерным парасонам».

А пазней народны дэпутат Л. Баршчэўскі паведаміў радыёслухачам, што ён чуў з тых жа вуснаў у час кулуарных размоў. «Усе равна мы вас загонім в Россию!», — ляманталі былыя і цяперашнія наменклатуршчыкі. Няцяжка здагадацца, каго яны мелі на ўвазе пад словам «вас». Перш за ўсё, думаю, нацыянальна свядомы беларусаў, якія не збіраюцца гандляваць незалежнасцю роднай краіны, яе нейтралітэтам, жыццямі людзей.

Цынічная сентэнцыя «загоншчыкаў», якая выкрывае іх камуністычна-рэваншысцкія намеры, пераклікаецца з нядаўнім выказваннем маскоўскай «Красной звезды» (гл. нумар ад 2 сакавіка): «Інымі гасударствам былое СССР, відзімо, даўно уж надо предоставить возможность почувствовать полную самостоятельность как в военной, так и в экономической областях». Гэта ж непрыкрытая пагроза краінам СНД, што не падпісалі Дагавор аб калектыўнай бяспецы! Чаго толькі варта адно «вытанчанае» слова «почувствовать». Падтэкст тырады цэнтральнага органа Міністэрства абароны Расіі я разумею так: «старэйшы брат» больш не збіраецца цярэць непаслухмянасць ды някэмлівасць «малодшых», можа зняць з іх штонкі і як след адлупцаваць.

Відаць, моцны наступ на нашу незалежнасць, які павялі ўладатрымальнікі, «генералы» прамысловасці і вышэйшых вайсковых чыноў рэспублікі, узгоднены з імперскімі сіламі Расіі і іх пракамуністычнай

экспансіянісцкай палітыкай. Гэтак жа антыканстытуцыйнай дзейнасцю з першых сваіх крокаў пасля стварэння займаецца і Саюз афіцэраў Беларусі, які дакладней было б называць Саюзам расійскіх афіцэраў-шавіністаў або, карацей кажучы, пятай калонай.

Між іншым, яны не ўтойваюць свае злчынныя намеры. Генерал Д. Іваноў, ваяк гэтай рэакцыйнай арганізацыі, выступаючы на процізаконным сходзе армейскіх змоўшчыкаў у Маскве, заявіў: «Здесь наша судьба, наше будущее». Ён жа мімаходам абразіў краіну, на зямлі якой нядрэнна ўладкаваўся, што выклікала захапленне ў расійскага афіцэрскага А ў Мінску я чуў, як выхваліўся адзін з ваяўнічых і нахабных запаснікоў-іваноўцаў. Расія, маўляў, абавязкова верне свае землі, ажда Аляскі /?!. «А як з Беларуссю?» — запытаў я. «Такой страны никогда не было и не будет», — з салдафонскай прамалінейнасцю адказаў ён.

І вось такіх, шануючы вас, «абаронцаў» народа бярэ пад сваё крыло Міністэрства абароны РБ. Затое, здаецца, ніводнае публічнае выступленне кіраўніка гэтага міністэрства не абыходзіцца без абсалютна бяздоказных абвінавачванняў у адрас патрыятычнага руху — Беларускага згуртавання вайскоўцаў. Чарговую порцыю бруды ён выліў на нас, сяброў БЗВ, 25 сакавіка на пасяджэнні парламента. Вялікае абурэнне ў генерала П. Казлоўскага выклікала тое, што мы ўдзельнічалі ў святкаванні 75-х угодкаў БНР. Ён не пасаромеўся нават звычайную нашу калону, у якой крочылі і ветэраны вайны з фашысцкімі захопнікамі, параўнаў з факельнымі шэсцямі 30-х гадоў у гітлераўскай Германіі. Не ведаю, чаго тут больш: хворага ўяўлення або страху за сваё крэсла? Усё ж такі ў кагосьці халіпа розуму, каб гэты генеральскі пасаж, які прагучаў па радыё, не друкаваў у газеце «Во славу Родины», дзе быў змешчаны гэты прамовы міністра.

Добра вядома, што генерал Казлоўскі балюча ўспрымае крытыку, яму надта не падабаецца, калі грамадская арганізацыя або асобныя грамадзяне выказваюць свае меркаванні аб войску, якое,

дарэчы, утрымліваецца на грошы апошніх. Але ж такое права нам дае дзеючая Канстытуцыя. Таму хачу сказаць проста, без хітрыкаў: я вельмі занепакоены ненадзейнасцю Узброеных Сіл Беларусі, антынацыянальнай палітыкай кіраўніцтва Міністэрства абароны, асабліва яго імкненнем ліквідаваць нейтралітэт нашай краіны, уцягнуць яе ў вайсковы хаўрус, які прынясе «дывідэнты» не шматпакутнаму беларускаму народу, а прарасійскаму генералітэту.

Эпітэт «прарасійскі» тут узяты невыпадкава. Ён напрашваецца сам сабой, калі знаёмшася, у прыватнасці, з інтэрв'ю, надрукаваным 14 сакавіка ў «Московских новостях». У ім сцвярджаецца, што на Беларусі «все войсковые части — наши, российские». І пасля месяца не з'явілася аніякага абвяснення з боку Міністэрства абароны або хоць бы яго прэс-цэнтра, які наогул нярэдка выступае з рознымі заявамі, у тым ліку і аб БЗВ.

Кажуць, што маўчанне — золата. Не ведаю, ці тычыцца гэта міністраў, затое ўпэўнены, што, калі будуць маўчаць простыя людзі, дык нас зноў зробяць халопамі. Тым больш, што ў беларусафобна-«інтэрнацыяналістаў» ёсць шмат памагатых. Нават на тым жа Беларускім радыё.

Яшчэ не паспелі нас «загнаць» у «камуналку», а 3 сакавіка ў эфір ужо паляцелі бадзёрыя словы: «З оглядам рэспубліканскіх і цэнтральных /падкрэслена мною. — Г. Л./ газет вас пазнаёмлі...». І няўцяг радыёжурналістам і дыктарам, што нават у белакаменнай, якую яны спехам зноў зрабілі нашай сталіцай, не называюць гэтак ні «Правду», ні іншыя колішнія цэнтральныя, а зараз проста маскоўскія газеты.

Тут па былым адчуваецца і тады, калі ў розных інфармацыйных выпусках паняцці «наша краіна», «наша Радзіма» іншыя радыёжурналісты расцягваюць да Далекага Усходу, а Беларусь для іх «толькі» рэспубліка. Ну, а чым мы станем, калі нас так моцна абдымуць, што цяжка будзе пікнуць? Аўтаномія ці бязлікім краем? Працэктарам ці падапечнай тэрыторыяй? А мо адразу калоніяй? Дакладна можна сказаць толькі адно: рэжым будзе антыбеларускім, а кіраўніцтва — калабарацыянісцкім.

Генадзь ЛАГУНОВІЧ,
маёр у адстаўцы, ветэран
вайны і Узброеных Сіл,
сябар БЗВ

г. Мінск

З ПОШТЫ ТЫДНЯ

ГАНЕБНАЯ АКЦЫЯ

З друку мы даведаліся, што Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь наладзіла ганебную, як нам здаецца, акцыю чыноўніцкага апытання ўстаноў вышэйшай школы на конт увядзення рускай мовы як дзяржаўнай мовы ў нашай рэспубліцы.

Што гэта нецывілізавана і амаральна ў маладой незалежнай дзяржаве, людзям з вышэйшай

адукацыяй тлумачыць няма патрэбы. Што гэта супрацьзаконна — то законы мусяць ведаць кожны чыноўнік. Што гэта крывадушна з боку міністэрства, якое рэгулярна клянецца ў вернасці беларускай школе — гэта вядома.

Мы, беларусы, пратэстуем супраць такіх дзеянняў Міністэрства адукацыі і патрабуем адстаўкі

«ДЭМАКРАТЫЯ — ГЭТА СТАН ДУШЫ...»

Гісторыя адной газеты на фоне мясцовых падзей

«Адбылося натуральнае пераняцце вопыту».
/З чытацкага допісу/

У адным вялікім горадзе жыла адна аб'яднаная раённая-гарадская газета. Жыла — не тужыла, верна слугавала гаспадару, і ўсім было добра: і газеце, якая дакладна ведала свае межы, і мясцовым уладам, якія ўсведмалялі сваю моц.

Але вось надышлі іншыя часы, забурліла, закіпела яшчэ нядаўна соннае жыццё, вырвалася з кватэр на вуліцы — гэта Самы Высокі Уладар вырашыў перабудаваць тое, што, як высветлілася пазней, перабудова якая і не паддаецца. Нейкія новыя людзі з'явіліся — дэмакраты, старая газета іх пры-

наваць не хацела, погляды іхнія не падзяляла і свае старонкі іх выказваннямі засмечваць не збіралася.

Тым часам выбарчая кампанія і палітычныя страсці, што суправаджалі яе, нарадзілі ў горадзе новае аб'яднанне — дэпутатскі клуб. У клубе збіраліся людзі дэмакратычных перакананняў, каб выпрацаваць лінію паводзін ды ўвогуле памеркаваць, як жыць далей, як выбіцца на божа свет з пад асфальту нядаўна яшчэ непакісанай Сістэмы і тым паспрыяць прагрэсу. Тады ў нечую недурную галаву і прыйшла ідэя стварэння яшчэ адной, альтэрнатыўнай газеты: свая трыбуна па тым часе значыла шмат. Паўстала пытанне, дзе ўзяць сродкі. Гарсавет не даваў

асоб, што спрычыніліся да ганебнай акцыі, скіраванай супраць нашага народа.

Мы патрабуем дэзавуіраваць як самую ініцыятыву, гэтак і яе «вынікі».

Мікола БУСЕЛ,
Аляксандр ЦЯРЭШЧАНКА,
Надзея БУСЕЛ,
Тамара ДРУЗІК,
Еўдакія ШУСТ,
Кацярына ДАЙНЕКА,
Галіна ГАЛАЎКОВА,
Марыя КЕРУС,
настаўнікі Дуброўскай СШ
Светлагорскага р-на
Гомельскай вобласці

г. Мінск

ні капейкі, квіаючы, як звычайна, на дзіваны бюджэт, але тут на вышні аказаўся перадавы рабочы клас: 40 тысяч пазычыла на добрую справу вытворчае аб'яднанне «Электрамодуль». Маўляў, аддасце, як станеце на ногі.

У гарсавеце доўга трымалася раўнавага сіл, дэмакраты з партакратамі ніяк не маглі падзяліць партфелі. З дапамогай пагаднёвай камісіі ўсё ж знайшлі кансенсус: прадстаўнік аднаго лагера ўзначаліў гарвыканком, прадстаўнік другога — гарсавет. Намеснікаў размеркавалі крыж-накрыж — для далейшай, значыцца, палітычнай і грамадскай раўнавагі. І толькі разабраліся, толькі прыступілі да сумеснага

Падчас святкавання 75-х угодкаў БНР у Маладзечне быў адкрыты помнік пакутнікам за волю і незалежнасць Беларусі /на здымку/. Адкрыццё помніка вылілася ў сапраўднае свята, у якім удзельнічалі тысячы гараджан, а таксама народныя дэпутаты, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, кіраўнікі горада.

Фота М. ДАРАФЕЯ

РЭПЛІКА

ТАКУЮ МАЕМ ПАВАГУ...

У час будаўніцтва станцыі метро «Купалаўская» з фасада дома N 36, што па вуліцы К. Маркса, былі зняты мемарыяльныя дошкі Янку Маўру, Пятру Глебку і Уладзіміру Караткевічу. Гэтыя мемарыяльныя знакі знаходзіліся на балансе Упраўлення дарожна-маставога будаўніцтва і добраўпарадкавання. Названае ўпраўленне павінна было б несеці адказнасць за іх захаванне, але... Станцыя метро пабудавана, а дошкі на фасад дома так і не вярнуліся, і дзе яны — ніхто не ведае.

У сувязі з запытам Камісіі па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Мінскаму гарсавету гарадскія ўлады ма-

юць намер разгледзець пытанне аб аднаўленні мемарыяльных дошак, ды зноў жа, але... Колькі сёння гэта будзе каштаваць, хто на гэтую справу будзе выдаткоўваць грошы? Да таго ж, малаверагодна, што захаваліся формы, з якіх дошкі адліваліся. Так ці інакш, гэта справа для пракуратуры; і было б някэпска, каб той, хто гэтыя дошкі «згубіў» /ведаеце, колькі сёння каштуе кілаграм бронзы?/, аплаціў аднаўленне іх са сваёй кішні.

Вось такую маем культуру, такую павагу да выдатных сыноў нацыі.

П. ВАСІЛЕЎСКИ

палюбоўнага кіравання — на табе, чарговая рэарганізацыя ўладных структур: савет і выканком павінны ўзначальваць адзін чалавек. Яго запрасілі з боку, ажно са сталіцы, як колісь русіны варагаў на княжанне, але той прыехаў не адзін, а са сваім абаяльным намеснікам, таксама дэпутатам ВС. /Лішне казаць, з якім імпультам сустраля «хаджэне ў народ» наша трохі наўна прэса/. Другім намеснікам стаў званана рынку: там «зьяленае свята» для камерцыялаў даецца нейкаму чужаку-прыхадню, там медзь з нікелем ідуць налева і да т.п. «Усе прададуць!» — браўся ён за галаву і з уласцівай яму імпульсіўнасцю падаваў то рэплікі на сесіях, то — праз пэўны час — заявы на зваль-

ненне. Адносна яго ў пасланні обербургамістра нямецкага горада Эслінгена мэру горада беларускага маецца наступны цікавы пасаж: «Калі нашы грамадзяне звоняць у ратушу і пытаюць, ці не трапіць, напрыклад, медыцынская дапамога ў рукі мафіі, дык мы маем магчымасць адказаць: «Не, там ёсць К.»

Гэтае пасланне надрукавала ўсе тая ж неўгамонная новая газета, але пазней, калі К., кажучы вобразна, сядзе з дыстанцыі. Выданне спраўна выходзіць, мае сваё, хоць і нешматлікага чытача і нават ладзіць з папярэдняй; неяк выручыла з дэфіцытнай паперы /40 тысяч зарманаваны не былі/. Праўда, галоўны рэдактар — можа, па маладосці — паспела хутка сапсаваць адносіны з некаторымі актыўнымі дэмакратамі і адраджэнцамі. Адзін стварыў самастойны прафсаюз з відамі на кватэру, другі таксама не вельмі сціплым чынам спрабаваў пале-

Шаноўная рэдакцыя!
Вельмі ўдзячна вам за тое, што вы ёсць. Вашая газета — маленькі струменьчык беларушчыны. Маленькі, затое чысты ды напорысты, таму што б'е з-пад зямлі. Так, мы пакуль прыдушаныя, прыціснутыя цяжарам няволі, але я шчыра веру, што здолеем (я калі не мы, то нашыя дзеці) «з глебы на прастор прабіцца».

Я хачу вас папрасіць вась аб чым. Жыву я ў правінцыі і мне не так лёгка знайсці нейкія матэрыялы па Беларусі. Быў у мяне некалі нумар (не памятаю добра) не то «Навін», не то «Нашай Нівы». Там быў змешчаны белы верш Сяргея Палуяна «Хрыстос уваскрос». На вялікі жаль,

згубілася гэта велікодная святочная газета. Ці не маглі б вы надрукаваць твор у сваім тыднёвіку? Хачу, каб сын мой яго вывучыў. Я не спадзяюся на сваё пакаленне, яно не дачакаецца ўрадава, мы толькі сейбіты. Трэба вучыць дзяцей, сеяць і сеяць поўнай жменьай дзе ў раллю, а ў большыні — на неўзгараныя цвёрдыя скібы. Што загіне, а што і ўзыдзе...

Ганна МАТУСЕВІЧ

АД РЭДАКЦЫІ. Адгукаючыся на гэты шчыры ліст з Койданава (Дзяржынска) і зважаючы на радасную яву найбольшага свята праваслаўных — Вялікадня, — друкуем вольны верш Сяргея Палуяна.

Сяргей ПАЛУЯН

ХРЫСТОС УВАСКРОС!

...Хрыстос уваскрос!
З вялікім святам адвечнага аджыўлення вішную цябе, Вялікі Беларускі Народ!
Гэтай вялікай ночы страсі з сябе ўсю пагарду, увесь бруд, каторым аблеплваюць цябе ад вякоў. Чыста вымойся, прабярыся ў найлепшую апратку, каб хоць на адзін дзень стаў ты роўным з усімі. Ідзі туды, дзе пачуеш гэтыя вялікія словы:

— Хрыстос уваскрос!
Услухайся ў іх. Якая вялікая сіла, які ўсеажыўляючы змест захаваны ў іх. Ці не чуеш, як радасцю надзеі, радасцю сорага ўваскрэсення вее на цябе ад гэтых слоў:

— Хрыстос уваскрос!
Радуйся, мой родны край. Надзея, як жывучая вада, ліецца ў тваю душу. Сора і ты ўваскрэснеш ад доўгага мёртвага сну. Вясна прыйшла і да цябе.

— Хрыстос уваскрос!
Над ім здэкаваліся. Яго білі па твары, сцябалі бізуном. Плявалі на яго. Кпілі з яго. У канцы распялі і распятага не пераставалі мучыць. Спечаныя смагай вусны звільжывалі воцатам і жоўцо. Ён памёр на крыжы паміж двух разбойнікаў. Але ўсё ж ткі

— Хрыстос уваскрос!
Уваскрос Хрыстос, і крыж, раней знак пагарды і сораму, зрабіўся святыняй усяго свету. Мукі Хрыстоўны змылі ўсё з яго. І што-

ду вялікай вясенняй ночы тысячы цэркваў і касцёлаў свеціцца агнямі свечак, ліецца радасны пераклік званоў. Крыж паднімаецца над мільёнамі схіненых галоў і ў паветры носіцца радасны шэпт:

— Хрыстос уваскрос!
Што гавораць табе званы, Беларускі Народ? Ці не вішную цябе і з тваім уласным вялікім святам? Сора ж і ты ўваскрэснеш! Адвякоў пагарджалі табой, тваёй мовай; ад вякоў мелі за быдла, годнае толькі на цяжкую, надсільную работу. Не давалі табе расці і развівацца. Воцатам чужой культуры звільжалі твае спячоныя смагай свету вусны. Лепах тваіх сыноў адрывалі ад цябе, прымушалі іх зрабіцца здраднікамі. А цяпер пышаюцца імі, называюць іх сваімі. І яны так іхнія.

А хіба ж яны не любілі цябе? Хіба лепшы жар свайго сэрца афяравалі яны не табе? А дзе яны?

Іх няма з табой. З самага малку адарвалі ад роднай глебы, атруцілі здрадай. Іх, тваіх дзяцей, маюць на зброю проці цябе.

Цябе катавалі. Ты цярэў мукі, але не ўмёр. Глыбока, глыбока ты захаваў сваю душу.

Хрыстос быў з табой у тваіх мукі; і ён разам з табой цярэў іх. Колькі разоў распіналі яго разам з табой! Больш разоў, чым ёсць пясчынак на дне мора! Але кожнага году па ўсёй Беларускай зямлі

разносіцца кліч.
— Хрыстос уваскрос!
...І ты ўваскрэснеш, мой родны край! Скінеш з шыяро адвечнага гора і нуды.

Дагэтуль мы плачам, дагэтуль мы стогнем, адвечных не можам пазбыцца слёз...

Ты ўжо перастаеш плакаць. Ты падняў свой твар, з надзеяй ловіш зыкі званоў:

«Бом! бом!.. Прачынайся ад сну, Беларусь! Годзе стагнаць ды жаліцца, жальба нічога не даець табе. Уставай! Ідзі будаваць зруйнаваную бацькаўшчыну!»

Наперад па ішчасце!
Хай злое ўсё дрогне!
Вясна ўжо на свеце —

Хрыстос уваскрос!

Я бачу, як святлее твой твар, мой родны край. І, поўны сілы і веры, я крычу ва ўсю моц тваім нівам, лясам і балотам, тваім панурым вескам, тваім пакрыўджаным сынам:

— З вялікім святам вішную! З вялікім святам, Вялікі Беларускі Народ!
— Хрыстос уваскрос!

*Гэтыя і наступныя два вершаваныя радкі — з верша Янкі Купалы «Вялікдзень», апублікаванага ў «Нашай Ніве» ў 1909 г. (NN13—14).

АДНАЎЛЕННЕ СПАДЧЫНЫ

Вось ён, першы нумар навуковага і навукова-метадычнага часопіса з крыху нязвыклікай назвай «Беларускі гістарычны часопіс». Заснавальнікі выдання — Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Інстытут гісторыі Акадэміі навук Беларусі, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Таварыства «Веды» Рэспублікі Беларусь.

Адкрываецца нумар вітаннем Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. Шушкевіча. Як бачна са слова галоўнага рэдактара «БГЧ» В. Кушнера, выступленню заснавальнікаў — міністра адукацыі Рэспублікі Беларусь В. Гайсёнка, дырэктара Інстытута гісторыі АНБ М. Касцюка, дэкана гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта П. Шуляка, першага намесніка старшыні праўлення Таварыства «Веды» Л. Ляўчука, новае выданне ставіць перад сабой падобную высакародную задачу вяртання гістарычнай праўды.

М. Біч /«Аб нацыянальнай

канцэпцыі гісторыі і гістарычнай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь»/ засяроджвае ўвагу на тым, што ў гэтым кірунку неабходна зрабіць у бліжэйшы час.

Значнае месца займае «сшытак» «Полацкая зямля», у якім апублікаваны артыкулы Г. Штыхава «Вытокі беларускай дзяржаўнасці», С. Тарасова «Прылучэнне да хрысціянства», А. Трусава «Бельчыцкі манастыр», А. Кулагіна «Храмы на Дзвіне», а таксама А. Філатавай «Полацк 1818 г.», у якім робіцца агляд матэрыялаў часопіса «Мясячкік Полацкі».

Упершыню чытач можа пазнаёміцца і з некаторымі матэрыяламі, узятымі Р. Платонавым і М. Сташкевічам з архіва КДБ /«Дзе аператыўны супраць «ворагаў народа»/ Часопіс развітваецца з М. Ткачовым і прапануе яго артыкул «Вайна Расіі з Рэччу Паспалітай 1654—1667 гг.»

Сёлета мяркуецца выдаць яшчэ тры нумары «БГЧ», а калі дазволіць

сродкі, дык і некалькі дадаткаў у выглядзе зборнікаў гістарычных матэрыялаў.

На часопіс заўсёды можна падпісацца. Індэкс 74830.

P.S. Каб мяне не западозрылі ў жаданні выйсці сухою з вады /бо канфлікт у тым горадзе сур'ёзны і зусім не прыватнага характару/, я сее-тое расшыфрую для паважанага чытача.

Месца дзеяння — горад Маладзечна.

Новая газета — «Наш дзень», Галоўны рэдактар яе — Ала Леанідаўна Мальдзэўская.

Экс-намеснік старшыні выканкома — Мікалай Мікалаевіч Кудзін.

І ўжо зусім на заканчэнне — вытрымка з газетнай публікацыі: «Наш дзень» — асабістая газета ўсіх, хто не шкадаваў сілы, здароўя для яе існавання, хто шчыра паверыў, што чарговая «адліга» не будзе часовай з'явай, што людзі, выйшаўшы на палітычную арэну пад сцягамі дэмакратыі, не здрадзяць гэтым ідэям дзеля асабістага дабрабыту».

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

МЁРТВЫМ ДУШОЮ — ТАКСАМА НЕ БАЛІЦЬ...

Агляд чытацкай пошты

Сорак песень у мядзведзя, трыццаць дзевяць з іх пра мёд... Так і лімаўская пошта. Ці не кожны ліст — пра мову, адраджэнне, нацыянальную свядомасць. Пра тое, што смельцы і баліцы ў сэрцах беларусаў і Беларусі, але стала косткаю ў горле, выклікае глухое ці адкрытае раздражненне, а то і лютую злосьць у некаторых грамадзян нашай краіны, і калі б аб'яваўся і злосьць зыходзілі ад звычайнага абывацеля — было б паўбяды. Горш, калі палітыку русіфікацыі гнуць людзі, што называецца, «пры пасадах і пастах», людзі, ад якіх і залежыць ці не ў першую чаргу тое самае адраджэнне.

Колькі, для прыкладу, можна «мусолюць» у сродках масавай інфармацыі запэўніванні, адрасаваныя «рускоязычному населению», што дзяржаўнасць беларускай мовы, маўляў, нічым не пагражае існаванню на Беларусі мовы рускай? Чаму не запэўніваюць у адсутнасці пагрозы мове кітайцаў альбо англічан? Каму патрэбна гэтае афіцыйнае прызнанне ў далейшым уціску быццам бы дзяржаўнай мовы, бо калі не звужыць сферу ўжытку рускай, няўжо незразумела, што не хопіць жыццёвай прасторы для мовы беларускай?!

Наш чытач, медык з інстытута анкалогіі, што ў Бараўлянах, Міраслаў СІДАРОВІЧ лічыць, што «баіцца беларускай мовы розных рангаў чыноўніцтва, якому прыйдзеца карыстацца беларускай мовай, а таму трэба будзе прыкласці нейкія намаганні, высылкі па яе вывучэнні. А гэтага якраз і не хочацца! То гады ўжо для вучобы не тыя, то галава ўжо не так працае, то памяць аслабела, а месца саступіць другому, больш здольнаму, таксама жадання няма. Вось і ўзялося ўплывовае рускамоўнае чыноўніцтва пры падтрымцы сваіх нізавых «собратьев» уведзіць другую дзяржаўную мову — рускую. А людзям, як кажуць, простым баяцца беларускай мовы няма чаго, яны дажывуць свой век з той мовай, якую ведаюць. Дзяржаўнасць жа беларускай мовы дасць магчымасць новым пакаленням беларусаў вырасці свядомымі, паўнацэннымі, і тым самым умацуецца, акрые беларуская нацыя».

Вельмі арганічна дапаўняе М. Сідаровіча рэдактар Шклоўскай раённай газеты Леанід АНЦІПЕНКА, які лічыць:

«Узнікае заканамернае пытанне: чаму мы павінны прасіць у бацькоў-беларусаў дазволу на навучанне іх дзяцей роднай мове? І калі бацькі не згодны, то мы пакорліва схіляем перад імі галовы: «Как изволите, господа!» Відаць, усё ж трэба дзейнічаць згодна прынятаму закону і даць магчымасць новаму пакаленню беларусаў стаць паўнапраўнымі грамадзянамі сваёй рэспублікі. Каб яны потым не былі ў крыўдзе на нас, што мы пазбавілі іх Радзімы».

Цікава, што значную частку пошты «ЛіМа» складаюць пісьмы, у якіх чытачы распавядаюць пра ўласныя поспехі альбо першыя крокі ў авалоданні роднай мовай. І сімвалічна, што даволі часта ім даводзіцца сутыкацца з пэўнымі цяжкасцямі. Так,

напрыклад, чытач са Смагоні Л. ВАСІЛЕЦ не прапусціў ніводнай тэлеперадачы «Гаворым па-беларуску», але гэта, бадай, спарадзіла ў яго толькі новыя пытанні. У раздзеле «Як вітаюцца беларусы?», піша чытач, сцвярджаўся, і даволі абгрунтавана, што ў беларусаў, у адрозненне ад рускіх, няма прывітання «Добрай раніцы!». Аднак штодзённа беларускія дыктары навін вітаюць нас менавіта так. Таму спадар Л. Васілец і піша: «Звяртаюся да вас з прапановай даць выступіць на старонках аўтарытэтнага «ЛіМа» каму-небудзь з навукоўцаў па пытанні, як вітаюцца беларусы, і па шмат якіх іншых спрэчных пытаннях». Што ж, спадзяёмся, што шануючы навукоўцы адгукнуцца на просьбу нашага чытача — запрашаем іх да размовы.

Дарэчы, пра мову Беларускага радыё і тэлебачання на старонках нашага штотыднёвіка гаворка вялася ўжо неаднойчы, але лістоў на гэтую тэму з цягам часу не менее. Мастак з Гродна Аляксей СТУПЕНЬ, для прыкладу, настроены зусім не аптымістычна: «Перадусім выклікае трывогу мова. Да гэтага часу не дублююцца мастацкія фільмы, па-расейску ў большасці выпадкаў гучыць рэклама. А калі і чуецца беларуская мова, то яна да такой ступені зрусіфікаваная, што шэраг слоў не знойдзеш нават у нашых скалькаваных слоўніках, якія выдаваліся апошнія дзесцігоддзі. Апроч таго, адчуваецца, што дыктары па-беларуску гавораць толькі перад камерай... Трэба яшчэ сказаць пра нізкую тэхнічную якасць перадач: вельмі дрэннае адлюстраванне і колер. З шасці праграм, якія прымаюць жыхары Гродна, беларуская самая слабая, і гродзенцы амаль яе не глядзяць».

Цікавы ліст пра тое, як прачытаў і выконвае Закон аб мовах Лідскі піўзавод, даслаў чытач з Ліды Аляксандр БОХАН. Нават цэтлік з бутэлькі паклаў у канверт — славуае «Лідскае піва» стала цяпер «Лідским». «Гэта адбылося зусім нядаўна, — піша А. Бохан. — А люд тут геаграфію ведае, і Ліда яшчэ не мае дачынення да Масквы, і Лідскі гарадскі Савет не ў Крамлі сядзіць, і завод не з Волгі ваду чэрпае. Так можна згубіць не толькі марку, але і якасць. За гэтай «дробяззю» бачу нешта большае — бачу непавягу да спажывца, плявок на закон. І нават у самой бутэльцы, здаецца, ёсць асадак ад знявагі жыхароў «Северо-Западного края». Асабіста я, стары піўны ласун, адмаўляюся ўжываць «Лідское пиво» да той пары, пакуль яно зноў не набудзе якасць і назву піва «Лідскага».

А вось яшчэ ліст: «Я живу /спадзяюся, часова/ у невялікім гарадку Падмаскоўя Іванцееўка. Нават тут мясцовыя ўлады былі вымушаны зняць манументы Леніна, бо ўвесь час ноччу іх псавалі. Адраджэнне Бацькаўшчыны — справа саміх беларусаў. Чаму на плошчы Незалежнасці сталіцы не ўзвышаецца помнік нацыянальнаму герою Беларусі?» — пытаецца Ніна КАЛЯДА, якая ўдзельнічала ў працы Першага з'езда беларусаў блізкага замежжа, што праходзіў

у снежні ў Мінску. Пытанне, як той казаў, з шэрагу рытарычных.

Ва ўнісон — допіс случака І. МАЛЫШКІ: «Дык што гэта за такая незалежная дзяржава Беларусь? Для чаго існуе ў нас Вярхоўны Савет і Савет Міністраў, Міністэрства замежных спраў, Міністэрства ўнутраных спраў? Для чаго мы, падаткаплацельшчыкі, утрымліваем так званаяе беларускае войска, калі нашыя межы, нашыя землі адкрыты для ўсіх, каму пажадаецца тут гаспадарыць? Яшчэ не паспелі рассяліцца партыяны з германскай групой расійскіх войскаў па Гродзеншчыне, як пачалося засяленне Віцебшчыны Прыбалтыйскай групай войскаў! І пра гэта мы даведваемся не з нашых газет, радыё і тэлебачання, а з тэлеканала Астанкіна».

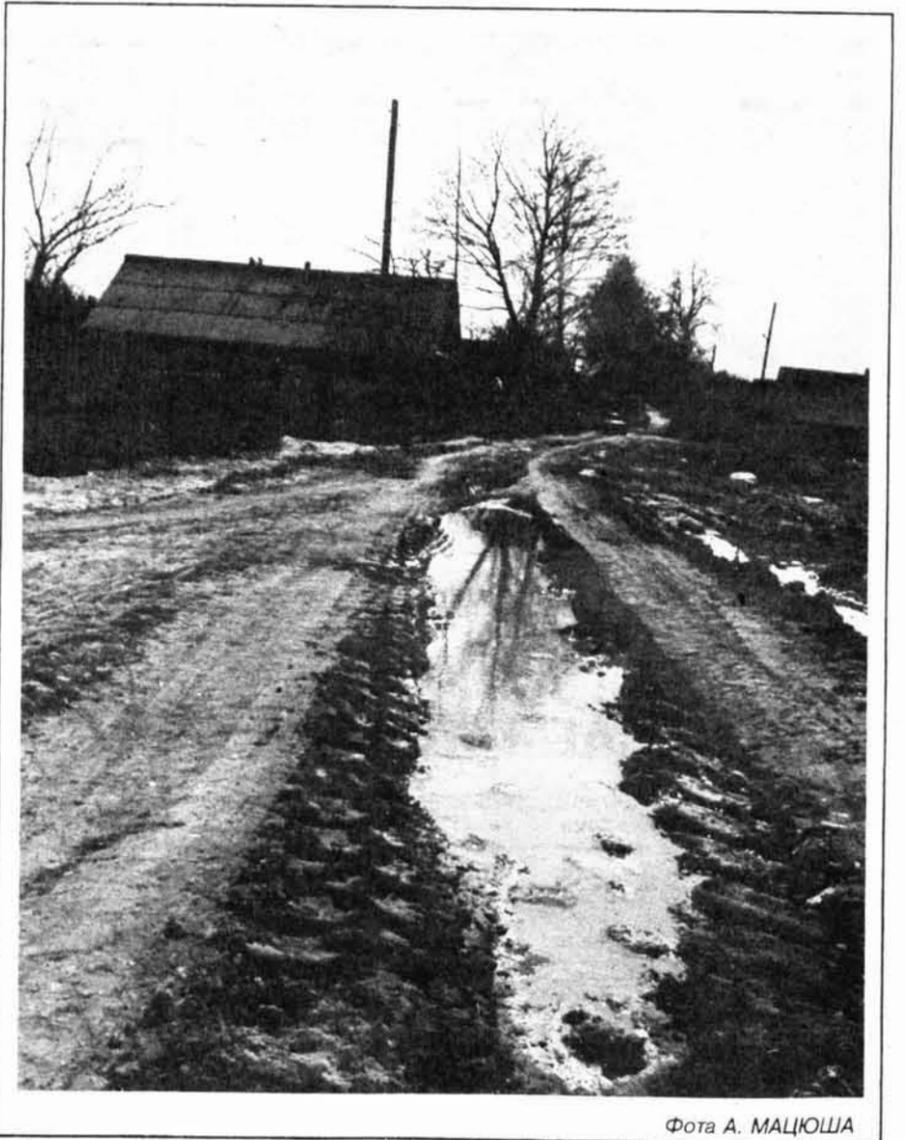
А члены гісторыка-культурнага

таварыства «Паходня» /А. АСТРОЎСКІ, Р. ПЯТКЕВІЧ, І. РЫНКЕВІЧ, В. СЕЛЯЗНЕВА, С. СМІРНОЎ — усяго 20 чалавек/, вяртаючыся да мінулай ваенна-навуковай канферэнцыі, прысвечанай 50-годдзю заснавання сувороўскіх вучэльняў у СССР і 40-годдзю мінскай аднайменнай установы, адзначаюць: «Канферэнцыя па ўслаўленні ката беларусаў, палякаў і літоўцаў А. В. Суворова — чарговая знявага гонару тых, хто сёння абараніць сябе не можа: палеглых у змаганні з хцівай імперыяй. Не першы гэта ўчынак партнаменклатуры і ўзгадаванага ёю генералітэту імперскага разліву і каланіяльнай загартуцы. Яны жадаюць і надалей абалваняваць моладзь, каб без хістанняў скакала яна на трунах продкаў, услаўляючы іх катаў».

І праўда, як не ўспомніць тут і брудныя ўлёткі камуністаў, раскіданыя па сталіцы напярэдадні ўгодкаў БНР. Як не прыгадаць адкрыта абразлівыя для дзяржаўных сімвалаў іх «навуковыя» даследаванні! Як не здрыгануцца ад жудаснага блюзерства ў гадавіну Хатынскай трагедыі, калі нават гэтую страшную дату «вечна ўчарашняя» паспрабавалі выкарыстаць выключна ў палітычных мэтах!

Што ж, сябры «Паходні» маюць рацыю — «Мёртвым не баліць. Мёртвым душой — таксама!»

Аддзел пісьмаў і грамадскай думкі

Фота А. МАЦЮША

ДУМКА ЧЫТАЧА

ЦІ ТРЭБА «КАЯЦЦА Ў ГРАХОХ»?

«...сцеражыся закваскі фарысейскай, якая ёсць крывадушша». /Евангелле ад Лукі. 12. 1/

«Зява» ста пісьменнікаў, надрукаваная ў «Звяздзе», вымушае нас сур'ёзна задумацца пра маральны клімат у пісьменніцкай супольнасці Рэспублікі Беларусь. Чытаеш прозвішчы і міжволі ўспамінаеш іншую заяву, адрасаваную ў былы ЦК КПБ пад загаловам: «Каму, якому народу служым?» Пад ёй былі прозвішчы і некаторых «падпісантаў» «заявы ста». Між іншым, у той даўняй заяве ёсць радкі, якія варта згадаць і сёння: «Наша культура проста задыхаецца і гіне... Цяпер пад пагрозай нават само існаванне беларускамоўных часопісаў і газет... Здавалася б, калі ж, як не цяпер, усё гэта асэнсавалі і паправіць, выкарыстаць дадзены гісторыяй шанс... Ніякіх жа іншых інтэрнацыянальных мэт, на якія так любяць спасылацца некаторыя нашы кіраўнікі, без уліку сваіх, нацыянальных, не бывае». Але дарэмныя былі

спадзяванні-заклікі да чыноўнікаў былой цэкоўскай эліты: у ідэалагічных кабінетах не знайшлося нават слоўца, каб адказаць на заяву. Што зробіш, такая ўжо прырода большавізму — недагаворы, дэзінфармацыя і стопрацэнтны падман...

Зараз «інжынеры чалавечых душ» палюхаюць беларускую грамадскасць /а можа, саміх сябе/ тым, што «ўсякі разрыў духоўных каранёў, самаізаляцыя будучы мець найгоршы вынік у развіцці нашай нацыянальнай культуры... што тыя нашы калегі, якія сёння трымаюцца іншай думкі, зразумоўце, што **такія супольнасць паспрыяе нам у развіцці нацыянальнай літаратуры**» /выдзелена мною. — В.С./.

Чытаючы такія «філасофскія адкрыцці», міжволі думаеш, як глыбока пранікла ў душы саўковага псіхалогія беззабавасці, як выхаласціла большавіцкая ідэалогія з іх свядомасці ўласны нацыянальны гонар: яны не ведаюць іншага, акрамя як хэдзіць у прыпрэжцы да аглоблі імперскай

брычкі «старэйшага брата». Яны так самазагіпнатызаваліся, духоўна аслеплі, што не «ўяўляюць сябе без супольнасці». Для іх супольнасць — нібы той чарадзей-маг, які толькі і здольны ўзняць на вяршыню мастацкасці беларускую літаратуру. Замест таго, каб памятаць радкі з неўміручай паэмы Янкі Купалы «На куццю»: «Аддайце сонца наша нам! Нашто схавалі-расхапалі? Аддайце славу нашу нам! Нашто схавалі-расхапалі? Аддайце песню нашу нам! Нашто схавалі-расхапалі?», некаторыя літаратары, як слухна пісаў у «Звяздзе» В. Адамчык, «клічуць нас у пятлю няволі».

Сёння, калі падпарадкаванае Саўміну БТ штодзённа мусіруе ідэйку «калектыўнай бяспекі», калі на плошчы Незалежнасці маршыруюць нашчадкі зубатаўшчыны пад сцягамі з двухгаловам арлом, агітуючы за «вялікую імперыю», выкрыкваючы зневажальныя воклічы ў адрас суверэннасці і

незалежнасці РБ, — сёння, як ніколі, патрэбна згуртаванне ўсіх свядомых беларусаў. І вялікая роля ў тым пісьменнікаў, творчай інтэлігенцыі, калі яна сапраўды акумуляе духоўныя набыткі свайго народа.

На жаль, навіны не з лепшых. Як пагадзіла «Звязда», ўжо каля 20 беларускіх пісьменнікаў заплацілі /хто колькі мог/ і збіраюцца рэанімаваць былую «пявічку»... Відаць, яны прыйшлі ў Каносу «прасіць і каяцца ў грахах» з надзеяй, што «партайфункцыянеры» Чыкін і Малафееў адпусцяць ім індэўгенцыі, пасыпаўшы іх галовы попелам ад спаленых «адшчапенцамі» партбілетаў.

Італьянскі філосаф Макіявелі больш як 400 гадоў таму назад пісаў: «...умы бываюць трох родаў: адзін усё постигае сам, другой можаць пачаць то, што постиг першы; трэці — сам нічога не постигае і постигнутога другім пачаць не можа». Няўжо, як сведчаць выказванні людзей «паспалітых», наш «ордан мечаносцаў» сапраўды цягне адно на трэцюю макіявелеўскую катэгорыю?..

Ляхавіцкі раён

Васіль СОКАЛ

Дыялог царквы і інтэлігенцыі, наладжанне духоўнага сумоўя ў грамадстве ўвогуле — справа надзвычай важная, даўно напеўшая ў Беларусі. У лютым г.г. адбылося сумеснае пасяджэнне Пашыранай Рады Беларускага Праваслаўнага Брацтва Трех Віленскіх Мучанікаў разам з праваслаўнай інтэлігенцыяй Мінска. Для абмеркавання былі прапанаваны два пытанні: «Беларусь у новых геапалітычных рэаліях. Усходне-праваслаўная традыцыя і заходнеўрапейскія ўплывы», «Праблема духоўнасці ў грамадстве: царква і інтэлігенцыя». У гаворцы бралі ўдзел святары, сябры брацтва, прадстаўнікі мастацкай інтэлігенцыі.

Кіруючыся найперш інтарэсамі дыялога і сумоўя, «ЛіМ» і падае матэрыялы лютаўскай гутаркі /у скарочаным відзе/. Адзначым, між іншым, што на пачатку года рэдакцыя атрымала ліст ад Беларускага эвангелічнага рэфармацкага збору з прапановай «абмеркавання вострых духоўных і асветніцкіх канфесійных праблем», арганізацыі дыскусіі ці чаго іншага. Прымаючы да ведама і ў нечым нават падзяляючы канфесійную затурбочанасць і эвангелічнага збору, і праваслаўнай царквы, і касцёла, і іншых канфесій і рэлігійных абшчын на Беларусі, «ЛіМ» тым часам хацеў бы нагадаць нашым вернікам, што займацца непасрэдным даследаваннем і прапагандай канфесійных і міжканфесійных праблем больш выпадае, відаць, г.зв. клерыкальным ці канфесійным выданням...

умоўна — на, так бы мовіць, «дыскрэтыкаў» і «канцінуалістаў». Першыя настроены на скачок грамадства ад камуністычна-таталітарнага мінулага да вольна-дэмакратычнага будучага. У іх дзейнасці закладзены сіндром прорвы, якую трэба пераадолець адразу і адным скачком. Другія ж бачаць наперадзе працяглы пакутны шлях да выяўлення і спраўджвання нацыянальна-духоўнага ідэалу Беларусі. Тут якая выступае вялікая розніца паміж рэлігійна-свядомай інтэлігенцыяй і секулярнай. Глыбока праваслаўны чалавек перажывае цяперашнюю крызу як ласку Божую, бо ён усведамляе сябе не пакінутым Госпадам. Ён прымае ўсе горчы і выпрабаванні як яўленую магчымасць быць выратаваным сабе і свайму народу. Чалавек ж секулярнай свядомасці хочацца найхутчэй выйсці са стану цяжкасці і неўладкаванасці, выбіраючы для гэтага любыя сродкі, якія часам вядуць да яшчэ большага хаосу. Безумоўна, людзей, якія

цяя дасягнула свайго крайняга пункту ў эпоху бальшавіцкага камунізму. І вось зараз адбываецца напластаванне стагоддзяў і круты паварот. Трэба заўважыць, што якраз у нашым рэгіёне Еўропы гэты паварот адбываецца больш наглядна, можна сказаць, шчыра, з большымі вынікамі. Таму што часам, калі вера людзей і іх духоўнасць не зазнае пакутаў, то можа адбыцца пераход у фарысейства. Як быццам бы чалавек верыць, але фармальна, па сутнасці адкідаючы рэлігійныя аргументы пры вырашэнні важных сацыяльных, палітычных і духоўных праблем. Я думаю, гэтая з'ява найбольш характэрна для тых краін, па ўзоры якіх мы імкнемся развівацца: багатых, заможных краін Еўраамерыкі. Таму наш духоўны вопыт, вопыт пакут нашага народа і народаў былога Саюза вельмі павучальны для гісторыі. Зноў жа, калі зірнуць на еўрапейскі абшар, бачна, што недастатковы ўплыў рэлігія аказвае не толькі на грамадскае жыццё, але і на палітычны выбар. Бо ёсць небяспека не толькі ў аўтарытарных урадах, але і ў дэмакратычных праўленнях. Апошнія могуць перараджацца ў анархію як сацыяльную, так і духоўную, што, на вялікі жаль, адбываецца ў некаторых краінах Еўраамерыкі. У гэтым сэнсе мы павінны выбраць свой шлях для злучэння рэлігіі і грамадскага жыцця. І на гэтым шляху нам заўжды могуць дапамагчы нашы рэлігійныя мыслары, выдатныя дзеячы культуры.

І яшчэ. Напэўна, ёсць у высокай культуры, сапраўднай пазіі, высокай філасофіі Божае і рэлігійнае. Нават калі суб'ектыўна той ці іншы філосаф альбо паэт часам уступаў у канфлікт з рэлігіяй, але ў іх творчасці ёсць духоўны агонь, ёсць імкненне ў вышыню».

У сувязі з тым, што нарэшце святары і інтэлігенцыя маюць магчымасць сустрэцца і супольна абмяркоўваць пытанні, якія глыбока хваляюць як адных, так і другіх, выказаў сваю шчырую радасць святшчэннік з Маладзечна айцец Іаан Міцько: «Калі мы гаворым аб збліжэнні інтэлігенцыі з веруючымі, з царквой, то трэба заўсёды мець на ўвазе тую тоўстую сцяну, якая раней аддзяляла нас адзін ад другога: царкву і людзей царкоўных ад дзеячаў грамадскіх спраў, навукоўцаў. І вось калі мы яднаемся, нам трэба мець дастаткова цярпення і чуйнасці ў гэтай справе... Мы павінны будаваць свае адносіны перш-наперш па-праваслаўнаму. Што значыць быць праваслаўным? Гэта значыць, правільна верыць у Бога і правільна адносіцца да людзей. Калі мы наладжваем такія сувязі, калі хочам быць — і святары, і веручыя, і інтэлігенцыя — братамі ў Хрысце, мы павінны памятаць аб тым, што раскрываецца ў далейшай назве нашага аб'яднання. Памятаць, што яшчэ зусім нядаўна мы ўсе былі мучанікамі — і святары, і інтэлігенцыя. Чым была нядаўна наша інтэлігенцыя? Людзьмі, якія блукалі па пакутах. Безумоўна, былі ў іх і светлыя адрэзкі жыцця. То была радасць творчасці, маладосць. Але галоўнае ў гэтых людзей было адабрана: тое, што дапамагае нам ратаваць свае душы. І калі мы хочам зблізіцца з такімі людзьмі, то мы, перш за ўсё святары, павінны мець цярплівасць у гэтай цяжкай, вельмі адказнай і вельмі неабходнай справе. І няхай, таксама ідучы насустрач нам, інтэлігенцыя думае пра тое, што наш шлях быў не менш цяжкім. І нам не ўсё ўдалося здзейсніць так, як хацелася, каб тое вабіла вашае сэрца, ці ваш зрок і слых. Складаліся такія абставіны, што і нам перашкаджалі, і вам перашкаджалі па-сапраўднаму рабіць добра. І вось сёння мы маем магчымасць усё здзейсніць. І я веру, што калі будзе цярплівасць і з вашага боку, і з нашага, то рана ці позна мы аб'яднаемся, мы будзем адны людзі: Не толькі тыя людзі, якія хочуць людзьмі звацца, але і тыя будучы з нас людзі, якія хочуць звацца братамі ў Хрысце».

Аб раз'яднанасці ідэалаў сярод самой інтэлігенцыі, аб неабходнасці звароту інтэлігенцыі да хрысціянскіх каштоўнасцей казаў у сваім выступленні доктар філасофскіх навук прафесар Мікалай Крукоўскі: «Праблема аднаўлення духоўнасці беларускага народа, аднаўлення духоўнай культуры беларусаў вельмі надзённая. Мне вельмі імпануе погляд расійскага філосафа С.Булгакава на культуру як на аднасць інтэлігенцыі — і творчай, і тэхнічнай — з царквой. Нам яшчэ належыць перажыць, пераадолець вынікі той цяжкай сітуацыі, з якой мы выйшлі. Мы былі выхаваны ў вялікім рырые са сваёю традыцыяй. Наша інтэлігенцыя сама раз'яднаная. Чаго вартае адно ўжо размежаванне на гуманітарную і тэхнічную. Апошняя на працягу дзесяцігоддзяў была цалкам заняволена ваенна-прамысловым комплексам, працавала над стварэннем ядзернай зброі. І чым страшнейшую зброю яна стварала, тым з большым гонарам

ПУЦЯВІНЫ АДРАДЖЭННЯ

НАСУСТРАЧ КРОК НЯЛЁГКІ...

Перадпачаткам гаворкі настаяць царквы «Усіх тужлівых Радасць» святшчэннік Ігар Карасцялю /сябра Пашыранай Рады/ зачытаў прывітальны Зварот Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта да ўдзельнікаў сумеснага пасяджэння. У сваім Звароце Уладыка Філарэт выказаў шчырае задавальненне з прычыны пачатку творчага супрацоўніцтва Праваслаўнай Царквы і беларускай інтэлігенцыі, блаславіў супольную працу, пажадаў плён і дапамогі Божае. У Звароце, між іншым, адзначана: «Глыбока знамянальным з'яўляецца тое, што ў цяжкай і няпростай для свайго народа часіны разам збіраюцца прадстаўнікі Царквы і інтэлігенцыі. Адбываецца сімвалічнае яднанне духу народа з яго розумам і свядомасцю. Наша беларуская гісторыя перажывала свае ўзлёты і падзенні. І вышыняў мастацтва, літаратуры і культуры Беларусь дасягнула тады, калі Свято Хрыстовай Ісціны напаяла душы творцаў, народных геніяў. Такімі былі і святыя Кірыла Тураўскі, і прападобная Еўфрасіння Полацкая, і доктар Скарына. На жаль, натуральнае злучэнне паўнаты хрысціянскае ісціны з жыццём народа і яго культурай было гвалтоўна перарвана на доўгія гады, якія, па міласці Божае, мінулі. Таму вялікая адказнасць зараз ляжыць на нас, членах Святой Праваслаўнай Царквы. Вера ніколі не знікала з душаў людзей. Але ўсталяванне царкоўнага паўнацэннага жыцця было прыпынена. І добра, што вы гатовы так шчыра і актыўна дапамагчы нашай Царкве аднавіць усю паўнату яе існавання. Беларускі Экзархат шчыра зацікаўлены ў плённым дыялогу і супрацоўніцтве з інтэлігенцыяй Беларусі, вітаючы яе творчую ініцыятыву. Але трэба памятаць і аб тым, што крок насустрач Царкве, насустрач хрысціянскай веры не лёгка...»

Галоўны апыжун брацтва а.Георгій Латушка зазначыў, што «сярод інтэлігенцыі існуе ўяўленне аб Царкве як пэўнай гістарычнай сацыяльна-культурнай установе. У выніку такога ўяўлення складаюцца пэўныя адносіны да Царквы і высоўваюцца пэўныя патрабаванні. Веруючыя ж людзі, да якіх належыць і члены нашага брацтва, выразаюць усведамляюць тую галоўную мэту, што ставіць перад сабой Царква: аднаўленне ў кожным чалавеку сапраўднага чалавека. Апошняе можна сфармуляваць наступным чынам: сапраўдны, паўнацэнны чалавек ёсць чалавек плюс Бог. Менавіта для гэтага Хрыстос і прыйшоў на зямлю, каб абожыць чалавека, каб прывесці чалавека да Бога, каб разбурыць тую сцяну граху, якая была паміж чалавекам і Богам. Якраз праваслаўе ў сваім глыбінным бачанні абавіраецца на найвышэйшую каштоўнасць — чалавека. У адрозненне ад элітскай філасофіі, дзе чалавек разглядаецца як мікракосм, праваслаўе вызначае чалавека як самае галоўнае, што існуе ў космасе. Вось з гэтага пункту праваслаўны чалавек і дзейнічае, і ажыццяўляе сваё існаванне штодзённа і штохвілінна. Таму брацтва мае сваёй асноўнай задачай пашырэнне хрысціянскай асветы,

распаўсюджанне ісцін Хрыстовых, якія павінны асвятліць жыццё чалавека, павінны паказаць чалавеку той шлях, што прывядзе яго да сапраўднага чалавека. А тая ўмова, дзе ствараецца сапраўдны чалавек, ёсць Царква са сваімі правіламі, канонамі, традыцыямі, якія апрабаваны ў розных гістарычных умовах. Менавіта таму Царква і не ёсць пэўнай гістарычнай з'явай, бо ў самых розных сацыяльна-культурных умовах яна ўтварае тое асяроддзе, дзе чалавек можа ажыццяўляць імператывы сваёй сапраўднасці.

Разам з тым праваслаўе не ёсць нейкім абстрактным светабачаннем, амаль не звязаным з рэальным жыццём. Наадварот, праваслаўе вельмі зямное. Яно мае мэтай канкрэтнага зямнога грэшнага чалавека прывесці да Бога. Таму традыцыя, у якой суіснуе праваслаўе, якую яно прыводзіць у стан абожання, з'яўляецца неабыхавава для яго. Бо нацыянальная традыцыя ўвасабляе сабою духоўны вопыт пэўнага народа. Зыходзячы з гэтага, брацтва адною са сваіх мэт ставіць вывучэнне і адраджэнне духоўных традыцый, якія існавалі на нашай зямлі.

Безумоўна, супрацоўніцтва брацтва з інтэлігенцыяй павінна дапамагчы інтэлігенцыі раскрыць, праявіць для сябе праваслаўныя каштоўнасці, вартасці хрысціянства, а затым увасобіць іх у сваёй творчасці».

Старшыня брацтва Мікола Матрунчык, навуковы супрацоўнік Скарынаўскага цэнтра, на пачатку свайго выступлення акрэсліў мэту, якую брацтва ставіць, запрашаючы інтэлігенцыю да супольнага абмеркавання: «Пашыраная Рада Брацтва — гэта, наводле нашага Статута, орган дарадчы. Ён павінен збірацца адзін-два разы на год. І сёння мы сабраліся разам з творчай і навуковай інтэлігенцыяй для таго, каб выслухаць меркаванні прадстаўнікоў розных груп інтэлігенцыі па прапанаваных пытаннях. Адною з першасных мэт нашае сустрэчы з'яўляецца спроба змадэляваць сітуацыю беларускага грамадства ў яго размаітасці. А па-другое, паказаць, што шлях да плённага і карыснага дыялога розных груп інтэлігенцыі з царквой можа палягаць толькі на грунце шматбаковых зносін на нефармальным узроўні». Затым старшыня брацтва прапанаваў сваё разважанні па першай з вызначаных праблем: «Два пытанні, якія сфармуляваны ў нашай сустрэчы, аб'яднаны, на мой погляд, адной праблемай. Гэта праблема перажывання Беларуссю крызісу саматоеснасці. У духоўным, унутраным сэнсе і ў вонкава-знешнім. Крызіс гэты палягае не столькі ў няспраўджанасці нацыянальнага ідэалу, што так пакутліва перажывае наша інтэлігенцыя, колькі ў нашай агульнай няздольнасці адекватна адчуць і выразаць артыкуляваць свой нацыянальны ідэал. Для таго, каб выйсці з гэтага крызісу, свядомай інтэлігенцыі неабходна глыбока спасцігнуць, чым мы ёсць і да якога стану павінны прыйсці нашае грамадства. У залежнасці ад выбару шляху такога пераходу з цяперашняга стану грамадства да будучага інтэлігенцыя дзеліцца — вядома,

глыбока адпавядаюць праваслаўнай тоеснасці, а гэта значыць шчыра вераць у Бога і царкоўныя дагматы, пераканана трымаюцца абрадаваасці і свядома ўдзельнічаюць у царкоўным жыцці, можа, і не так многа ў нашым грамадстве, але менавіта яны сцяжаюць Дух Святы і тым самым уздымаюць духоўнасць грамадства. Іншай духоўнасць без сцяжання Духу Святога проста не можа быць... Частка нацыянальнай інтэлігенцыі, адчуваючы вялікае значэнне Царквы для духоўнага выздараўлення грамадства, патрабуе ледзь не ультыматывага далучэння царквы да нацыянальнага Адраджэння. Праваслаўная інтэлігенцыя выбірае паслядоўны, канцінуальны шлях да сур'ёзных змен у нашым жыцці: шлях разам з царквой, як яна ёсць, з узяццям на сябе хоць частку цяжару ад існуючай неўладкаванасці жыцця, шлях цярпення, дбання і пакоры дзеля паляпшэння ўмоў існавання царквы».

Святшчэннік Свята-Духава кафедры Анатоль Кавалёў у сваім разважанніх закрануў пытанне аб ролі царквы ў самым розным перыяды гісторыі: «Царква на працягу свайго існавання перажывае ўсе эканамічныя і грамадска-палітычныя фармацыі, але застаецца непахісна і нязменна ў плане сваёй духоўнасці, якую яна нясе свету. І справа такой годнасці царквы ў тым, што яна нясе людзям вучэнне вечнае. Яна нясе людзям тую духоўнасць, якая нам дадзена звыш, ад Бога. Нельга адмаўляць факта, што хрысціянства заўсёды аказвала і аказвае ўплыў на тую ці іншую грамадска-палітычную або эканамічную фармацыю. Больш таго, хрысціянства дазваляе фармаваць трывалы грунт для існавання апошняй. Сутнасць гэтага ўплыву — у духоўнасці, якая трымаецца на Божым Аткаванні. Таму калі мы жадаем аказаць станоўчы ўплыў на сучаснае грамадства, то самі мы павінны быць бліжэй да той духоўнасці, якая з'яўляецца Божаю і вечнаю. І чым больш грамадства будзе далучана да гэтай духоўнасці, тым мацнейшымі жыццядзейным яно будзе». Далей а.Анатоль зазначыў, што ў дзейным супрацоўніцтве інтэлігенцыі з царквой неабходна засяродзіцца на праблеме выхавання духоўнасці. Тут давядзецца злучыць намаганні святароў, настаўнікаў, катэхізатараў; магчыма, правесці семінары па абмеркаванні праблем духоўнага выхавання, параспрацоўцы метады рэлігійнага выхавання.

Сябра Пашыранай Рады Брацтва доктар філасофскіх навук прафесар Уладзімір Конан прааналізаваў адметнасць сучаснай духоўна-культурнай сітуацыі на Беларусі ў еўрапейскім кантэксце: «Мы жывем у канцы XX стагоддзя, калі адбываецца падзея найвялікшай важнасці. Гэта падзея вяртання інтэлігенцыі да Бога, да рэлігіі. Калі мы зірнем рэтраспектыўна на гісторыю культуры, то заўважым, што з часоў позняга сярэднявечча пачаўся працэс аддзялення інтэлігенцыі ад рэлігіі, працэс секулярызацыі інтэлігенцыі. Секулярыза-

(Працяг на стар. 12)

СВЯТЛО І ЦЬМЯНАСЦЬ РАДКА

Кніга паэзіі Валянціны АКСАК "Цвінтар"

Аднойчы на абмеркаванні калектыўнага зборніка ў Саюзе пісьменнікаў я сказаў: «Лічу твор А.П. выдатным, хаця нічога ў ім не зразумеў...» Гэта выклікала вясылы смех і бурныя воплескі. Я не пакрыўдзіўся: смяяўся разам з усімі, бо хараша ведаю, што такая праблема існуе. Нядаўна ў маскоўскай «Літаратурнай газетзе», у артыкуле М.Ліпавецкага прачытаў: «... стыль увогуле можа абыходзіцца без філасафічнай падкладкі. Ён сам сабе філасофія». Ну, а філасофія ніколі не ходзіць у адзіноце, побач з ёю абавязкова і этыка, і эстэтыка. Стыль сам па сабе падчас бывае носьбітам эстэтычнасці.

У большай меры гэта датычыцца паэзіі. Формы беларускай і рускай паэзіі, традыцыйна рыфмаванай, распрацаваны так добра, што нават гульня ў бурымэ раптам дае штосьці асэнсаванае. Л.Талстой заўважыў у дзённіку: «У вершах урацоўвае дапускаемая няяснасць». І былі б паэты самымі шчаслівымі ў літаратурным цэху, калі б не гэтае «ўрацоўвае»...

Тое, што я сказаў пра твор А.П., але ў значна мякчэйшай форме магу сказаць пра кнігу Валянціны АКСАК «Цвінтар», якая нядаўна выйшла ў серыі «Першая кніга паэта».

Нічога ў ёй ад «першай» няма — кніга «дарослага», сталага паэта. Са сваёй мовай, сваім стылем. Моцныя, жывыя, пругкія вершы, у якіх адлюстроўваецца характар лірычнай герані, што тое ж — самой паэтэсы, чалавека гордага, незалежнага, самастойна мыслячага, што бачна з таго, як часта сустракаюцца радкі-«выклікі» агульнапрызнанаму:

Побач з добрымі — толькі няшчасце...
Напэўна, бяскрылае — лепшая доля...

Нувось, мой горад, мы з табой навекі,
Хоць я, прызнацца, не люблю цябе...

Адна з прыкмет сапраўднай паэзіі — нечаканы паварот думкі, які іншы раз прымушае нас нават злёгка ўздрыгнуць і нібы іншымі вачыма ўбачыць тое, што прачытана раней, — такое «Вадохрышча»:

Яшчэ не распялі,
Яшчэ адрачэнне,
Не лесціць сумлення,
Не лашчыць душу.
Яшчэ ж у купелі
Святога хрышчэння
За наша збавенне
Мы ладзім імшу.
І крыжык чапляем,
І ўхвалу спяваем,
Вядоу купельнай
Дубец паліваем...

Страфа скончана, спынімся, асэнсуюем: ахрысціліся, вырастцілі дуб, а з яго зрабілі ўсё той жа крыж — распяцце. У такім кругазвароце знікае самы сэнс хрышчэння, і пра гэта сказана па-мастацку пераканаўча.

Іншага плана верш:

Зацёртая джынсовая спадніца
І світарок, што покуль не малы.
Сягоння пахаджаю зноў царыцай
Наўкольнай інтэрнатаўскай шпаны.

Нейкі крытык правільна, з майго пункту гледжання, заўважыў, што ў М.Цвятаевай нават не-рыфмы чытаюць

ца, як самыя дакладныя рыфмы; тое ж можна сказаць пра «малы — шпаны» В.Аксака.

Так чытаў бы і чытаў з асалодай, але раптам свядомасць нібы спатыкаецца. На слове, на фразе, на радку, на страфе. А то і на вершы цалкам. Вось «Сляды на гарадзішчы»:

Рагнеды крок на свой не прымяраю,
і не таму, што родам не з князёў, —
занадта дробнаю хадой ступаю,
у след яе зусім не патрапляю,
а мой раўняе непагадзь з гразёй.

Зразумелыя словы, зразумелы агульны сэнс, але дзеля паўнаты ўспрымання хацелася б ведаць сэнс апошняга радка, бо ён важнейшы за астатнія, у ім менавіта вызначэнне свайго следу. Адсюль пачынаецца зусім іншая праца свядомасці, трэба разбірацца не ў тым, што па-за радком, а ў тым, што ў самім радку. Расшыфроўка. Свядомасць пачынае моршчыць лоб, паціскаць плячыма. Свядомасць незадаволеная: не да таго рыхталася!:

Альбо вось, напрыклад, верш «Амністыя»:

Тры з паловаю тысячы ўсмешак
З'елі «верныя», хрумснўшы смачна...

Тут ужо трэба разбірацца ў першым радку, бо, магчыма, размова ідзе пра тры з паловаю тысячы дзён, дзесяць гадоў зняволення.

Але скача ў куце Вашым вершнік,
І Ваш Бог свой намер не зыначыў.

Які вершнік? Куды скача? які намер?.. Можна меркаваць так, а можна іначай. Нешта бачыцца праз туман, але здары-

лася так, што я ўжо страціў цікавасць да верша.

Пэўна, у рэшце рэшт можна і разабрацца і ў такім, напрыклад, вершы:

Як па гоістрых нажах, пакацілася
сонца

Па загойстрых ветрам сухіх
старчак

Частакольнай мяжы, што паўстала
бясконца

У хваістых вярхох — сухавеяў шляхох.
Пакацілася сонца да самага донца

Каламутнага віру ў балотных хмызох,
Аддыходнае слоўца благі суразмоўца

Шпурляюў — скалынуў крутасцілу
крысо.

Бескалёрнай пралескай па схіле
ўтравельым,

Прамінулай уцехай раскошнавай вясне,
Камячком безбалесным — у вір

Паляцела душа. Каля сонца спачне.

Разабрацца можна, але ж паэзію і якія-небудзь іншыя тэксты чытаюць розныя цэнтры нашай свядомасці, і кожны раз у падобных выпадках «пераключачь» іх — значыць сапсаваць успрыманне эстэтычнае, непасрэднае, вобразнае...

На мой погляд, у адрозненне ад рускай, беларуская паэзія апошніх гадоў шчасліва пазбегла праславаўтай «чарнухі», але, відаць, імкненне да ўскладнёнасці закрунула і яе. Працістаўляючы прозу ранняга Б.Пастэрнака бунінскай і нават чэхаўскай, М.Цвятаева ва ўласцівай ёй манеры пісала ў «Рабочых сшытках»: «Работаў» гаворыць Б.П., — «я бился — побейся и ты». (Я — над матэрыялам, ты — над мной...) Чытал — точно об стену бился, чуть ли не булыжники на мостовой колот, кончил — огромный прилив силы. Отданное — вернулось...».

У гэтым ёсць свая логіка. Але час паказаў, што ранняя проза Пастэрнака ў вялікую літаратуру не ўвайшла, а Чэхаў застаўся Чэхамым. М.Цвятаева (мне здаецца, што В.Аксака уважліва яе чытае) абараняла, вядома, свой часамі залішне цьмяны стыль, сваю «безмерность в мире

«ПАЭЗІЯ — ГЭТА НЕ ПРОСТА ЎДАЧА...»

«БІБЛІЯТЭКА «МАЛАДОСЦІ»: СУСТРЭЧА ДРУГАЯ

Кастусь Жук. У найме ў сонца. Вершы. Зміток Марозаў. Прадчуванне. Вершы, вянок санетаў. Мінск, 1991.

Цяжка не пагадзіцца з К.Жуком, які ў адным з вершаў даводзіць, што «паб-лажка не лечыць — пабляжка калечыць...» і асабліва гэта будзе справядліва, калі весці крытычную гаворку пра паэтычныя кніжкі амаль саракагадовых аўтараў маладосцеўскай «Бібліятэкі...» — самога Кастуса Жука і Змітрака Марозава. Не-выпадкова зборнікі двух гэтых паэтаў-равеснікаў трапляюць у поле нашага зроку разам, а не паасобку. Чаму? Неяк не выпадала выказацца пра творчасць гэтых аўтараў, якія ўжо даўно не навчкі, друкуюцца шмат і паспяхова, нават завельмі. А галоўнае — яны блізкія па духу і ўзроўню выяўленых думак-пачуццяў, падобныя слабымі мясцінамі. Кніжкі як першага, так і другога аўтара, калі казаць без перабольшання, вызначаюцца стандартнасцю вершаванай прадукцыі, што, як падаецца, выходзіць з-пад іхняга піра не без паспешлівасці, без строгага рэдактара-крытыка, як унутранага, так і выдавецкага.

Не сказаць, аднак, каб «У найме ў сонца» К.Жука і «Прадчуванні» З.Марозава было абсалютна ўсё слаба. У паэтаў там-сям пракідваюцца індывідуальна-адметныя рысы ў вобразатворчасці, матывах, паэтыцы, ёсць, мовячы словамі аднаго з паэтаў,

«нечаканыя ў думках парой павароты». Найбольш удалых строф і радкоў, на мой погляд, у Марозава, адчуваецца, што ў яго ўсё ж адбываюцца пэўныя творчыя і светапоглядныя зрухі. Але працываць нешта сапраўды самае-самае важнае, яркае, што ўразае б чытача, даволі няпросты. Тым не менш вось радкі, якія, на маю думку, нясуць жывы адбітак уласнага светаўспрымання: «Гойна, праменна, расяна Ранак ступае ў душу», «За тое, што не ўзяў я парасон, Дождж робіць на спіне маёй заўвагі» (К.Жук), «Упаду ад знямогі На далоні твае Матыльком вечаровым...», «Куды ж ісці далей?.. Здалёк чуваць матулі словы: «Ідзі, мой родны, да людзей» (З.Марозаў) і некаторыя іншыя.

К.Жук і З.Марозаў адносяцца да тых паэтаў, якія спяшаюцца звяртаць сваю хаду з часам, іх пазірк пераважна скіраваны на сацыяльныя і грамадскія тэмы сучаснага жыцця. Актуальнасць сама па сабе з'ява, безумоўна, не загана-ная, але сутнасць якраз у тым, на якім духоўна-эстэтычным узроўні выяўляецца нейкая тэма ці вобраз-матыў, бо «паэзія... нараджаецца ў разуменні і для разумення» (Г.Гадамер). Ці гавораць К.Жук і З.Марозаў пра небяспеку вайны, мір, любоў да роднай зямлі, яе беды, ці асуджаюць прыстасаванцаў, фарысеяў, бядушнасць, іншыя заганы жыцця — іх светаасэнсавальныя высновы, назіранні ды абагульненні не выходзяць за межы агульнавядомага публіцыстычна-павярхоўнага, дэклацыйнага. Прыкладаў сказанаму колькі заўгодна:

Ці ўратуем шар зямны,
Які ні ёсць — ды наш, адзіны?
... Стралаюць прэзідэнту ў спіну,
... Лютуе дзесь агонь вайны.

(К.Жук. «Вузлы трывог»)

Дзесьці прагнуць нажывы босы,
Падаюць цемрашальству руку.

(К.Жук. «Глыток эпохі»)

Спыніся, вечнасці імгненне, —
Ступае сейбіт па раллі!

Глядзі, як цвёрда ён ступае,
Таму і верціцца зямля!

(З.Марозаў. «Вясна»)

Пра любоў да радзімы, вернасць да бацькоўскай зямлі гаворыцца неякагульна, гучна-дэклацыйна, без працулай інтымнасці:

За дзяржаву я гатоў памерці,
Каб радзіме сто вякоў жылося!

(З.Марозаў)

Зямля бацькоў!
О дай яшчэ мне раз
Прыпасці да цябе,
абняць абаруч,
Каб аніколі ў сэрцы не пагас
Агонь любові,
радасці
і веры.

(К.Жук)

Ствараецца ўражанне, што К.Жук нібыта не чытаў радкоў пра шар зямны і небяспеку вайны ў Э.Межэлайціса,

А.Куляшова, П.Макаля, а З.Марозаў — пра сейбіта ў Я.Купалы і Я.Коласа, пра поле ў М.Танка і В.Зуенка, што ўвогуле да К.Жука і З.Марозава ніхто не выказаў патрыятычныя пачуцці: прыпасці да зямлі, агонь у сэрцы — далёка не свежыя словы-прызнанні. Дык дзе ж эстэтычная непаўторнасць думак-вобразаў? Чаму паэты не дбаюць пра душэўную пранклівасць, праўдзівасць пачуццяў, ці яны думаюць, што ў чытача непатрабавальны густ? Няма сумнення, што К.Жуку і З.Марозаву бракуе лірычнай усхваляванасці, глыбіні перажывання. Асабліва шчодрыя на расхлістаную рыторыку, абстрактна-адцягненую агульшчыну верш К.Жука «Заклінанне» і вянок санетаў З.Марозава «Сад». Упэўнены, што такія творы не крануць душу, бо і сапраўды не надта верыш, кажучы словамі К.Жука, «тому, хто «трубіць»:

Але я атэіст. І ў праўданне
Я прамаўляю гэта заклінанне:

«Пакуль зямля стаіць на трох кітах
Ці круціцца вакол нябачнай восі —
Устань, рабочы, і устань, ратай, —
Гудуць над светам «Першынгі»,
не восы...»

Гудуць, каб атруціць пагодны
дзень, —

Даліны, вісажары, пушчы, рэкі,
Каб на Зямлі з сягоння і навекі
Застаўся толькі хіжай смерці цень.
Устань, устань змагацца, чалавек,
За свой дваццаты, свой пакутны
век!

Устань!
І, урэшце, заключныя радкі верша-прамовы К.Жука:

Я не фанатык, не вар'ят, паверце.
Я — чалавек, і — верце, людзі, мне! —
У жмуркі не хачу гуляць
са смерцю —

Давайце
шансаў не дадзім вайне...

Мой крык, як рана у грудзях
скразная, —
На барацьбу са смерцю
Заклінаю!

мер». А ўсе-такі і сам свет, і ўсе ў свеце створана менавіта м е р а й. Што датычыцца паззіі — м е р а й п а ч у ц ц я !..

Калі радок В.Аксак дыктуе пачуццё — куды знікае цымянасць!..

Зноў год прабег, як зморшчынка
па твары,
Гляджуся, не свая, ў старым
зацьмелым люстры.
А за сцяной звон расстраенай гітары
І тупат ног, не па-начному шустрых.
Ты не прыйшоў са мною год

закончыць
І павітаць пачатак новага злічэння.
Ну што ж... У сукні вабнай буду тут
выстрончваць
На парузтой — улюстраным свячэнні.

Гранічная канкрэтнасць. І тая поўная яснасць сітуацыі, у якой характар лірычнай гераіні бачыцца ўжо не праз нейкі туман, а нібы пры сонечным асвятленні; ты не прыйшоў... ну што ж, а ўсе роўна буду «выстрончваць»!.. Ніслез, ні просьбаў, ні жалбы, ні абвінавачванняў — гордасць..

Як і трэба было чакаць, паўней за ўсе характар лірычнай гераіні «Цвінтара» абмалявала тэма (хаця для жанчыны гэта не тэма, а само жыццё) кахання. Нездарма. Далібог, мае рацыю хтосьці з вялікіх жанчынаў геніяльная ў каханні і зусім нецярыпная ва ўсім астатнім. Такая дыялектыка хораша прасочваецца ў вершах В.Аксак. Яе ўменне пісаць уражае, але не больш за тое; яе ўменне (прынамсі, яе лірычнай гераіні) к а х а ц ь стварае сапраўдную паззію. Лепшы раздзел кнігі — «Між намі Дзвіна, як віна» — невыпадкова гаворыць «пра «віну»: па чыёй віне каханне амаль заўсёды нешчаслівае, ночы пустыя, а ложка халодны?

**Са мною ноччу твой партрэт,
Дзе на сябе ты не падобны.
Хлуслівым золатам багет
Блішчыць на рамцы самаробнай.
Вачэй чужых лаўлю пагляд,
Шукаю ў вуснах цень усмешкі.
І ўжо сапраўдны ты наўрад
Так добра знаеш сон мой грэшны.**
(«Партрэт»)

Публіцыстыка, як бачым, далека не лепшага гатунку: аголеная, пафасна-крыклівая. А зараз паслухаем красамойную гаворку З.Марозава:

**Не за сябе баюся — за людзей —
Эпоха Зла слабымі іх зрабіла.
Тысячагоддзя бачыцца парог.
Больш Паражэнняў, горыч Перамог
Ці здолею ў Ману не пераплавіць?..**
.....
**Як рыбіна аб лёд, Надзея б'ецца.
Сігналы — пазыўныя майго сэрца
Ляцяць праз пакаленні і вякі.**
(«Сад»)

Факт відавочны, што паэтычнага тут да скарэднага мала. Адкрыцці паэтаў не пасоўваюцца далей канстатацыі чутых намі жыццёвых ісцін ці задавання бясконцых пытанняў, якіх надзвычай шмат у З.Марозава. Часта падаецца, што дзеля аднаго-адзінага пытання ці патэтычнай фразы і пісаўся верш:

**Гайкі заціскаюць —
Злодзея шукаюць:
«Куды дзеўся цукар?
Хто папіў алей?..»
І гэтак далей і гэтак далей...**

Што стаіць за гэтымі пытаннямі? Жаданне выглядаць глыбадумным? Хіба паззія павінна толькі задавальняцца пытаннямі і канстатаваць убачанае? Абавязак паэтаў, як думаецца, весці духоўны пошук, даваць адказы на няпростыя і вечныя пытанні быцця, часу, а не знаходзіцца ў палоне інфантальнасці, спаборнічаючы ў паўтарэнні зацёртых пытанняў, думак, інтанацый: «О, ісціна, скажы — Калі ты ёсць, дык дзе ты?..» (З.Марозаў). «Як адказаць на пытанні веку: Ці чалавек закілаў прагрэс, Ці прагрэс закілаў чалавека? (К.Жук) і інш. Што ж, паэтам ёсць над чым падумаць, паразважаць.

Ход верша З.Марозава нярэдка заснаваны на эксплуатацыі адных і тых жа назоўнікаў, аднатыпных дзеясловаў («Калектыўна мы працуем...» «Цэны павышаюць...» і інш.). К.Жук бывае схільны да штучнай экстравагантнасці:

«Нашто цяпер мне ночы морак з віном няпрошаных гасцей?... І курчыцца пухнаты ўзгорак — нераспаўтая ласцель» («Самота»). «У вашых словах з большага ўсе праўда: на белаі ночы чырвань маіх сноў цвіце яскрава пасля столькіх здрадаў, на кужаль цноту кінуюшы ізноў» («Грэх»). Але пустыя ночы праходзяць, пакідаючы напоўненыя сапраўдным пачуццём вершы...»

Адрасу скажу: побач з імі некалькі дзіўна чытаецца рэлігійная тэма В.Аксак:

**О як холадна жыць, Божа мілы!
Стынуць вусны, ляднее душа.
Дай мне сілы, мой Бог, дай мне сілы!
Хай загіну пазней, а спярша
Хоць крыхотку цяпла, хоць драбніцу,
Хоць іскрынку маленькую дай!
Буду вечна за гэта маліцца,
Буду гнаць ад сябе той адчай...**

Быццам лірычная гераіня памяняла характар, быццам паэтэса памяняла свой стыль — атрымаўся верш, поўнасьцю пазбаўлены прыкмет асабістага. Мабыць, і ў гэтай моднай тэме можна сказаць свае слова, ды справа не ў тым. Надта ўжо далекая лірычная гераіня «Цвінтара» ў сваіх любоўных перажываннях ад патрабаванняў так званай рэлігійнай маралі. Проста сказаць, яна — язычніца, а не хрысціянка, любіць кахаць не «духам», а целам, усей непадзельнай чалавечай жаночай істотай.

«Пазнай сябе» напісана на браме храма ў Дэльфах. Трэба, як кажуць сёння, вызначыцца дзе тваё, дзе не тваё. Тым болей, што паэтэса «засядзелася на старце». «Я занадта позна пачынала, каб вось так па драбязях драбніцца, каб на сем ці васьм раздзяліцца». Магчыма, В.Аксак, які многія іншыя, доўга пісала «ў стол», сілу сваю ведала, але паэту без чытача і крытыка нельга расці. Што датычыцца «цымянасці» некаторых яе радкоў і вершаў, дык я не ведаю больш каштоўнай, чым парада Буало: хочаш сказаць — ідзе дождж, скажы: ідзе дождж.

Фёдар ЯФІМАЎ

**Закон валасатай рукі,
Кім першым ты быў адкрыты?
Маўчаць**

тэ-
а-
рэ-
ты-
кі,
Нібыта ты стаў забыты.
(«Пытанні старому дубу»)

На самай справе К.Жуку і З.Марозаву яўна не стае неардынарнасці выказвання, стылёвай раскаванасці верша замест апісальнасці, імітаваных, заштампаваных радкоў, якія падобны блізкароднаснай лагікай мыслення і танальнасцю маўлення. Як, прынамсі, бракуе маляўнічай метафарычнасці, тонкага жывапісання рытмам, гукам, рыфмаю. Так, «колераў, колераў мала...»

Чаму мы гэтак падрабязна запініліся на кніжках гэтых аўтараў? Таксама і з тае прычыны, што маладосцеўскі дадатак стаў для іх мажлівасцю яшчэ раз надрукаваць тое ж самае, што крышку пазней склала аснову іхніх салідных, пульсных кніг, якія выйшлі ў 1992 г. у «Мастацкай літаратуры». К.Жук выдаў зборнік «Пладаносны агонь», З.Марозаў — «Ачышчэнне сяўбой». Думаецца, разглед тэмаў не прыходзіць. Усё ж жыццё ў літаратуры, сама паззія — «гэта не проста ўдача» «ціскануць» кніжкі, адабраўшы выдавецкія пазіцыі ў маладых і неапераных, а нешта нашмат большае і значнае.

Што і казаць, шмат якія далёка не лепшыя і прэстыжныя выданні ў нашых выдавецтвах пры сувязях нараджаюцца так хутка, не раўнуючы, як дзіця праз дзевяць месяцаў. Пра эстэтычныя крытэрыі і меркі ў такіх выпадках гаварыць не прыходзіць. Усё ж жыццё ў літаратуры, сама паззія — «гэта не проста ўдача» «ціскануць» кніжкі, адабраўшы выдавецкія пазіцыі ў маладых і неапераных, а нешта нашмат большае і значнае.

Алесь БЕЛЬСКИ

(«Працяг будзе»)

АДНАГОДАК НЕЗАЛЕЖНАСЦІ

**Да 75-годдзя
Алесь ГАНЧАР**

Прызнаюся, назва гэтага допісу пра выдатнага ўкраінскага пісьменніка і грамадскага дзеяча, лаўрэата ўсіх украінскіх і колішніх саюзных літаратурных прэмій /ўключаючы і Ленінскую/ Алесь Ганчара, якому 3 красавіка споўнілася 75 гадоў, з'явілася ў Дзень Волі, 25 сакавіка, у зале Дзяржаўнай філармоні на святочным вечары. Толькі праз колькі дзён я зразумеў, чаму так здарылася. Там, у наскрозь праазанаванай патрыятычнымі настроймі атмасферы ў выступленнях «з народу нашага прарока» Васіля Быкава, «песняра» Ніла Гілевіча, «ваяка» Міколы Статкевіча, «уладара» Зянона Пазняка і іншых беларускіх дзяржаватворцаў, выразна адчуўся перагук думак — гуманістычных, дэмакратычных, незалежніцкіх — з чутым і чытаным у вернага сына Украіны Алесь Цярэнцьевіча Ганчара. І словы, якія дагэтуль успрымаліся як кісла-аскомінны штамп /прыгадайма: «Равеснік Кастрычніка», «Равеснік Перамогі» і г.д./, набылі раптам глыбінную сутнасць і характарыстычнасць.

Сапраўды: Алесь Ганчар нарадзіўся ў незалежнай Украінскай Народнай Рэспубліцы, праз некалькі месяцаў пасля яе абвяшчэння. І літаральна праз тыдзень пасля абвяшчэння незалежнасці Беларускай Народнай Рэспублікі /якую, дарэчы, адрасу прызнала УНР/. Незалежнасць, можна сказаць, у генах пісьменніка. Яе ён адстойваў са зброяй у руках у час Вялікай Айчыннай вайны, пра што пазней раскажа ў сваіх шматлікіх творах, і найперш — у славетых «Сцяганосцах» /1948/. Абскупаную з усіх бакоў... не, не незалежнасць, а ўсяго толькі дзяржаўна-палітычную аўтаномію Украінскай ССР /схаваную пад шыльдай «свабоднай» рэспублікі/ ён ахоўваў як мог. І ўсімі магчымымі дэпутацкімі пасадамі /дэпутата УССР і СССР, члена ЦК КПУ, кандыдата ў члены ЦК КПСС. І — галоўнае — здольнасцямі пісьменніка, захавальніка і памнажальніка нацыянальных культурных скарбаў, фармавальніка нацыянальнай самасвядомасці — фундаменту і гаранты любой дзяржаўнай незалежнасці.

І калі наступіў вырашальны момант: быць або не быць сапраўды самастойнай, незалежнай Украіне? — Алесь Ганчар як грамадзянін-патрыёт выявіўся цалкам. Як у свой час А.Твардоўскі ці В.Быкаў, ён не пабаяўся трапіць у няміласць да самага высокага «інтэрнацыянальнага» /дакладней — касмапалітычнага/ начальства, не спакусіўся залатазвоннасцю высокіх узнагарод /нават перад сваім сямідзесяцігадовым юбілеем/, а ступіў на коўзкі шлях ідэянага змаганца. Аўтар вядомейшых раманаў «Таўрыя», «Перакоп», «Чалавек і зброя», «Тронка», «Бераг любові», «Твая зара» і інш., ён узяў у рукі мабільнае пяро публіцыста і стаў, кажучы словамі Ю.Шчарбака, «абаронцам маральных, культурных, гістарычных святынь, без якіх украінскі народ ператварыўся б на сярэднестатыстычнае «населенцтва Украіны». Мабыць, за апошняга сем-восем гадоў не было на Украіне ніводнага больш-менш значага грамадскага форуму, дзе б Алесь Ганчар не выступіў з усеі сваёй палкасцю і ідэянай перакананасцю ў абарону ўкраінскай культуры, мовы, дзяржаўнай незалежнасці. Дый не толькі словамі — справамі выяўляе ён свае перакананні.

Мяне, які многіх чытачоў і прыхільнікаў таленту пісьменніка, у свой час надзвычай уразіў ягоны ўчынак — выхад яго, камуніста-франтавіка, члена ЦК КПУ і кандыдата ў члены ЦК КПСС, з радыёў КПСС. Адбылося гэта 9 кастрычніка 1990 года, амаль за год да пачатку ГКЧП і

прыпынення дзейнасці КПСС—КПУ. Да апошняга моманту аўтар «Сцяганосцаў» спадзяваўся, што «на сваіх з'ездах партыя дасць мінуламу належную ацэнку, каб актам пакаяння абараніць ім мільёнаў чэсных камуністаў, якія не маюць дачынення да рэпрэсій і тэрору», што «ўзяўшы курс на перабудову, на карэнную абнову жыцця, яна адмовіцца ад далейшага навяязвання народам імперскага вялікадзяржаўнага курсу». У той час у Кіеве перад будынкам Вяроўнага Савета паўтары сотні ўкраінскіх студэнтаў пачалі бестэрміновую галадоўку, патрабуючы адстаўкі прэм'ер-міністра В.Масола, прызначэння новых выбараў на аснове шматпартыйнасці, прыняцця пастановаў пра нацыяналізацыю маёмасці КПСС і ВЛКСМ на тэрыторыі Украіны, адмовы ад падпісання Саюзнага дагавору, вяртання на Украіну ўсіх грамадзян УССР, якія праходзілі тэрміновую службу за межамі рэспублікі. Зусім слухныя патрабаванні, якія, як мы ведаем, амаль усе былі пасля рэалізаваны. Аднак тады, у тыя дні, дэпутацкая група «239» /прадстаўнікі кампартыі ў Вяроўным Савета Украіны/ і чуць пра гэта не хацела, адчуваючы сваю колькасную перавагу і беспакаранасць. Калі ж на дзевяты дзень галадоўкі ўшчэнт змардаваных, даведзеных да смерці студэнтаў пачалі адвозіць у рэанімацыю /а Ганчар гэта ўсё бачыў на ўласныя вочы: сярод галадаючых была і ягоная ўнучка/ і калі слова з парламенцкай трыбуны ў абарону студэнтаў група «239» сустрэла ... рогатам /?/, пісьменнік далей цягнуць не мог. Ён аднёс у партком Саюза пісьменнікаў «Ліст-заяву», у якім выказаўся катэгарычна і недвухсэнсоўна: «Я з тымі, хто здольны на спачуванне і міласэрнасць, хто разам са студэнтамі, разам з усеі свядомай грамадскасцю рэспублікі выступае за сапраўдны суверэнітэт Украіны, а не з тымі, хто люта супраціўляецца радыкальным зменам у жыцці, выяўляючы свой апаратна-дагматычны кансерватызм, сваю антынародную сутнасць. З такімі, з бязмежна жорсткімі, якія глумлівым рогатам сустракаюць трагедыю ўласнага народа, пакуты дзяцей Украіны, я не хачу мець нічога агульнага».

Такі ён, сённяшні Алесь Ганчар. Не з усім, што робіцца ў грамадстве, згодны, далёка не ўсім прыемны, але такі як ёсць. Патрыёт. Гуманіст. І — сапраўдны інтэрнацыяналіст. Вось, у прыватнасці, што ён нядаўна напісаў у лісце да аўтара гэтых радкоў: «Мае пачуцці да беларусаў Вам добра вядомыя. Гэта нешта большае, чым проста выяўленне сімпатыі: гэта — доля, яна нас яднае. Я ўдзячны за назменную беларускую ўвагу да маіх твораў, шкада толькі, што «Спогад пра акіян» не быў перакладзены, а ў ім жа галоўным героём выступае беларус... Вы пішаце, што я меў і маю сярод беларусаў шмат сяброў, гэта святая праўда, і мае пачуцці да іх таксама выключна стабільныя».

Стабільнасць нашых беларуска-ўкраінскіх сувязей можа і павінна /быць і далей непарушнай. А гэта — запорука таго, што ўслед за «Сцяганосцамі», узноўленымі і Мележам і Краўчанкам, «Тронкай», перакладзенай У Шахаўцом, «Берагам любові», пераствораным Л.Салаўём, «Тваёй зарой», ператлумачанай мною, некаторымі апавяданнямі прыйдуць да нашых чытачоў у беларускай апрацы і аповесць «Спогад пра акіян», і новыя творы вялікага пісьменніка і грамадзяніна.

Аднагодка нашай незалежнасці.

Вячаслаў РАГОЙША

Ніл ГІЛЕВІЧ

У ПЕСНІ ЎВАСКРЭСНЕ

УРАЖАННЕ

Уражанне: бытта ў глыбокай пячоры
мы ўсе,
Ступаем і мацаем снежку нагой
з непрывычкі,
А хтосьці наперадзе полымца свечкі
нясе,

Рукой затуліўшы яго язычок невялічкі;
Мы ўсе за ім сочым, і кожны
кішэні трасе —
І жах абыймае: ні ў кога ніводнай
сярнічкі!..

ЗДАРЭННЕ

У надзеі, што дагодзіць Цэнтру
І яго ў Сталіцу забяруць,
Ён рашыў пазбавіцца акцэнта,
Што дала адроду Беларусь.

Ён стаяў падоўгу перад люстрам
І падкорваў, падгінаў язык —
Каб ніводным гукам беларускім
Не праскочыў колішні мужык.

І ад злосці стрымліваўся ледзьве:
«Хіба я належу да няўмек?
Так і выпірае, так і лезе
Гэты грубы наскі дыялект!

Проста ганьба! Не магу народу
Даць узор культуры ў гамане!
І чаму, за што па радаводу
Гэткі нізкі род дастаўся мне?

У кагось дык продак — аргенцінец!
Ці ангелец той жа! Ці француз!
А ў мяне — бадай цябе дзяцінец! —
Ахламон тутэйшы, беларус!

Надзяліў гаворкай — злосць
і прыкрасць.
Хоць не адкрывай на людзях рот!
Ды такой учэпістай — не выдраць!
Як на полі пырык ці асот!

Так уелася ў нутро бязбожна,
Так пусціла ў фібры карані, —
Нават кроў змяняй — не дапаможа:
Выдасць — хто ты і з якой радні!..»

Так аднойчы кляў ён лёс няшчасны
І не ўбачыў, як мільгнуўся цень
І ў шыкоўны кабінет блішчасты
Херувім праз фортку заляцеў.

Штосьці мокрае на пераносе
Плюхнула... Ён выпер даланей
І не ўцяміў, што яму з нябёсаў
Ад бацькоў «паклон» прынёс анёл.

ЛОЗУНГ

Народ! Калі ты ёсць —
Ты мусіш усваядоміць:
Ты — не чужак, не госьць,
Ты — гаспадар у доме.

Пражэрнай саранчы
Не дайся на з'ядзенне:
Змяці яе! Стапчы!
І рэй вядзі — надзейна!

СЦЕНЬ

На дасветнай вярсеце,
У ваколцы золку,
Дзіўны волатны сцень
Нам адкрыўся на ўзгорку.

Чый ён — нам не відно —
Гэты сцень нерухомы.
Хоць паставай — даўно
І да болю знаёмы.

Мы ідзем і глядзім,
Пілігрымы Айчыны.
Морак нікне, як дым,
І спывае ў лагчыны.

Шлях не ўходаў круты.
Не адолела стома.
Скора, скоро, браты,
Мы пачуемся дома.

Скора, скоро ўжо дзень,
Блісне сонечны промнік.
Каліноўскага сцень
Пэратворыцца ў помнік.

ДОБРЫЯ ЛЮДЗІ

Добрыя людзі,
Ну будзьце ж вы добрымі!
Хіба не бачыце:
Я — па-за вамі.

Сяргей ВЕРАЦІЛА

ЛІСЦЕ

Ахвярую І.Б.

Пустэлыя дзён маіх
Тваёю застаеца,
Калі пайду няскончаным
Я вершам.
І, перачытваючы
Бледныя старонкі,
Такім мяне ты ўспомніш,
Якім я сам сябе ўявіць хацеў бы.

Сквапнае сонца,
Ветру не бракуе,
Слязлівыя аблокі,
Жоўтае лісце —
Гэта прыкметы восені,
Што спакойна піша за мяне
мае вершы.

А будучага не будзе!
Яно пайшло. Дробнаю,
Слізкаю рыбай
Скрозь пальцы,
Абарнуўшыся мінулым.

Халодная рака ўспамінаў.
Раўнадушна-зычлівае сонца,
І галубы, што дзяўбуць асфальт,
Гуляючы дзетка,
Лёгка вецер —
Усё гэта я называю: сённяшні дзень...
І толькі сум па небе
Не носіць назвы.

Бясконцыя дажджы
Надакучлівым напамінам
Пра блізкі снег.
І толькі кляновы агонь
Паміж шэрых калон
Дзеля нечага сагрэў мне душу.

Восень абмяняла
Хларафілавыя траякі
На паўнаважкае
Чырвонае золата.

Іду скрозь бераг туманоў
У ільдзістае «нікуды»,
Пакідаючы жывыя і цёплыя
Камячкі слоў,
Якія чамусьці называю «вершы».

Мужчынскія далоні клёнаў,
Дзіцячыя сардэчкі бяроз
Лісцем хаваюць грыбніцы
Ад заклапочаных вачэй грыбніка.

Непазбежнасць прыходзіць
У выглядзе халоднага світанку,
Што змушае згарнуцца пад коўдрай.

Твае няўмелья і няўклюдныя фразы
Выклікаюць маю ўсмешку.
І яна, паслухмяная,
Кранае мае вусны
І перасяляецца ў вочы.

Пышнавалосае маё шчасце,
Рады твайму дыханню,
Стараючыся утрымаць
У сваёй памяці
Яго ледзь улоўную рытміку.

Сэрца маё —
Паўнамоцны і Надзвычайны пасол
У вясёлкавай краіне Ты.

Тыя, хто сыходзяць — застаюцца,
Тыя, хто застаюцца — сыходзяць.
Забываюцца учарашнія усмешкі,
Успамінаюцца старыя словы.

ПАМЕР Антонік Алейнікаў.
На шостым гадку абарвалася жыццё-
вая струна.
Завяла кветка. Не выспеў плод.
Мы, беларусы, сталі бяднейшымі на
адну чалавечую гісторыю.
І павезла матуля свайго сынка з
мінскай бальніцы на віцебскія могілкі...

перабудовачных гадоў нараджальнасць
у нас зменшылася на 37 тысяч дзяцей
штогод.

Недалічваемся людзей на вялікі го-
рад. Бяднее дзіцячы народ.
Што далей?
Ці не пад'язджаем да прорвы, спада-
ры?
Ці не рыхтаваць, пане-браце, Ноеў
каўчэг для апошняга беларуса?

Уладзімір ЛІПСКИ

ЖЫЦЦЁ ДЗІЦЯЦІ НЕ РАЙ, А ДРАМА

З дзённіка

А мы ж, дзетфондаўцы, рыхтавалі ім
іншую дарогу. У Лондан, у славян
шпіталь. Заказалі білеты, знайшлі
«зьялёненькія». Ды вось жа — не паспелі...
Апаніся ў траур, Рэспубліка Бела-
русь, памёр твой сыноч Антонік
Алейнікаў. Загінуў ад лейкеміі. На
чарнобыльскім палігоне.

КАБ ЗАБРАЦЬ дзіця з раддома,
адзень і прыгалубіць — трэба 2,5 тыся-
чы рублёў.

Каб пахаваць чалавека — трэба 6
тысяч рублёў.

Каб вадзіць дзіця ў дзетсад — трэба
плаціць 640 рублёў штомесяц.
Жанчыны адмаўляюцца раджаць.
Родзічы не забіраюць з моргаў памер-
лых.

Маці пакідаюць дзіця «пад ключ»,
ідуць зарабляць на хлеб.

У 1985 годзе на Беларусі нарадзілася
16,5 дзяцей на тысячу насельнікаў. У
1990 годзе — 12,9 дзяцей.

Што за гэтымі лічбамі?
А тое, што за пяць чарнобыльска-

СПЯВАЮЦЬ дзетдомаўцы:
— Ай-да, ай-да, ай-да малайцы!..
Трымаюцца за ручкі. Кавыляюцца з
боку на бок, што качачкі. Спяваюць і
танцуюць у светлым пакоі, на дыване.
Побач — мілыя няні, якія яны называ-
юць мамамі. Вакол — поўна самых
розных цацак.

У вушах звініць іх «ай-да».
А з галавы не выходзіць: чаму жыццё
дзіцяй — не рай, а драма?

МЕДСЯСТРА Мінскага дома
дзіцяці Яўгенія Сямёнаўна Радзевіч
сказала:

— Нельга прывыкнуць да дзіцячага
болю...

Жанчына аддала абяздоленым дзе-
цям 35 гадоў свайго жыцця. Ёй можна
верыць!

А чаму ж, чаму прывыкаюць да
дзіцячага болю міністры, палітыкі? Хто
даў права дарослым крыўдзіць і знева-
жаць дзіцяй?

Марна вы, марна
Турботамі дробнымі
Сцежкі да сэрца майго
Пазаймалі.

Я — па-за вамі.
Не злуйцеся, любя.
Гэта мінецца.
Я дзесьці — часова.
Потым вярнуся.
Жывы. Незагублены.
Потым... Як вернецца
Роднае слова.

ДЗЁННІК

Першага студзеня.
Сэрца натруджана
Так, што здаецца:
Сціхла, не б'ецца.

Трэцяга лютага.
Некалі любяга,
Мілага ў Бога —
Гоняць з парога.

Пятага траўня.
Значыць — бяспраўна?
Значыць — бяздомна?
Значыць — бяздольна?

Шостага чэрвеня.
Боскае счэрнена.

Хіба што ў песні
Светла ўваскрэсне?

Сёмага ліпеня.
Слёзнымі ўскліпамі
Памяць скуголіць,
Просіць і моліць.

Восьмага жніўня.
Больш, чым наўна...
Горш, чым бяздумна...
Горка і сумна!

Восьмага верасня.
Той, хто зняверыўся —
Іншым не прыклад...
Горка і прыкра!

Першага снежня.
Горка і смешна —
Марыць аб нечым
Светлым і вечным.

СТАРАДАЎНІ СЮЖЭТ

Чэсны рыцар, не збэшчаны вольніцай,
Пакахаў — і паверыў у лёс.
І на Панну Прыгожую моліцца,
І на дол не спускае з нябёс.

Ён не знае, што Панна Прыгожая
Любіць балі адно баляваць,

Бестурботна, як птушачка божая,
Пырхаць, пець ды зярняткі кляваць.

Ён не знае, што ў хвілю нязвыклую,
Як пасыпаць не будзе чаго,
Гэта божая птушачка выключе
Закаханыя вочы яго.

ЗАМЕСТ РЭЦЭНЗІІ НА ВЕРШЫ ЛЮДМІЛЫ РУБЛЕЎСКОЙ

Ну, што, «дабрадзеі»? Вам вельмі
Крычыцца пра немач і ўбства?
А вась вам — і ў вушы, і ў бельмы!
Вось наша і моц і прыгоства!

Вам мала, што некалі жыхаў
Тут Цёткі радок бліскавічны?
Што водарам волі тут дыхаў
Арсенневай голас крынічны?

Што Геніюш тут нас гукае,
Як маці на тле-папялішчы?
Што, кінушы сэрца на камень,
Тут к сонцу ўзяццела Янішчы?..

Дык вась і яшчэ вам! Чытайце!
Лютуйце! Шалейце ад злосці!
А немачы ў нас — не чакайце:
Мы ў самым цвігучым узросце!..

Хочаце прыкладаў?
Зайдзіце ў магазіны і купіце для сваіх
дзетак прыгожае і таннае адзенне,
цікавую цацку, прысмакаў... без
радыенуклідаў.
Давайма помніць божы завет:
«Залічыцца нам па справах нашых».

ДЗЕЦІ-ДЫАБЕТЫКІ.

Перад іх мужнасцю — схілім галовы.
Кожны дзень — укол інсуліна. Нельга
есці марожанае, шукеркі. Як прахыць
без такіх ласунаў?
А цяпер уявім пакуты бацькоў. Трэба
выбегаць для хворага лекі, шпрыцы,
дыетычнае харчаванне. А ўсюды — купоны,
талоны, чэргі і... сытыя,
раўнадушныя гандляры з цэнамі-
распустамі.

Да Чарнобыля ў Мінску было 80
дзяцей-дыабетнікаў. Праз пяць гадоў —
268...

Бяда, як навальнічная хмара, напаўзае
на дзяцей. Які волат абароніць іх?

РЭФАРМІРАВАЦЬ свет — гэта значыць
рэфарміраваць выхаванне... Запавет
Чалавека, які ўсё сваё жыццё аддаў
дзецям.

Калі дзвесце яго выхаванцаў фашысты
адправілі ў лагер смерці, у Трэблінку,
старому доктару прапанавалі застацца,
але ён не пакінуў дзяцей. Пайшоў з імі
ў газавую камеру...

Увесь свет ведае мужа педагога і
доктара Януша Корчака. Шкада, не
ўвесь свет помніць яго мудры завет.
Асабліва мы, кволяны рэфарматыры.

А Д ГАЛІ мама адмовілася.

Дзімаву маму, алкагалічку, пазбавілі
бацькоўскіх правоў.

Дом дзіцяці ў Мінску стаў іхнім дом-
ам і сям'ёй.

Гадаваліся асірацелыя дзеткі
хваравітымі, раздражнёнымі. Ды вась
прыехалі ў сіроцкую казарму француз-
зы. Яны, адолеўшы бюракратычныя
шлагбаўмы, усынавілі пакінутых дзя-
цей.

Сямімесячная Галя стала Марынай-
Галінай Фурнь.

Трохгадовы Дзіма стаў Басціянам-
Дзімітрыем Фурнь.

І паехалі беларускія падкідышы ў
Ліён. Ім выдалі савецкія пашпарты /
іншых у нас пакуль няма/, па якіх яны
будуць жыць да паўналецця.

Уручэнне пашпартоў новым бацькам
адбылося ў Беларускім таварыстве друж-
бы і культурнай сувязі з замежнымі
краінамі. Маладых французскіх баць-

коў віншаваў старшыня Таварыства
Арсен Мікалаевіч Ваніцкі.

Мне ўдалося ўзяць бліц-інтэрв'ю ў
французскай пары:

— Чаго больш зараз у вашай душы:
радасці альбо трывогі?

— Мы перапоўнены шчасцем і
клопатамі.

— Ці скажаце дзецям праўду?
— Як толькі пераадолеем моўны
бар'ер... Французскія законы абавязва-
юць таварыць праўду ўсыноўленым
дзецям.

— Ці будуць Галя і Дзіма вывучаць
родную мову?

— Мы іх аддадзім у рускую гімназію.

— Кім хочаце выхаваць іх?

— Наша выхаванне будзе ісці за імі, за
іх жаданнем і схільнасцямі...

Трывога і радасць панавалі ў той
вечар у шыкоўнай зале Таварыства.

МАМА з дачкою — на праспек-
це. Выхадны дзень. Прагульваюцца, це-
шацца пяплом і сабой.

Сядзіць ля ЦУМа бязногі дзядок,
просіць міласціну.

Мама з дачкою сцішыліся, шчабя-
ты перасталі. Прайшлі міма, як бы
гэта не чалавек-гартнік сядзеў, а нібыта
куст, пень, тумба.

Праз некалькі метраў дзяўчынка ўба-
чыла пудзеля.

— Вой, мама, якое сабачанё!
Яны прыпыніліся. Замілавана
разглядалі элегантнага цюцьку.

А я не верыў іх шчыраму захапленню.
Яны толькі што зняважліва прамінулі
бязногага чалавека, які збіраў капейкі
на хлеб.

ЛІЧБЫ для роздзума.

У сталічнай, Мінскай вобласці, у ра-
ёнах, забруджаных атамным «дажджом»,
жывуць сёння 8750 дзяцей. А яшчэ —
1300 дзяцей-перасяленцаў з Гомель-
шчыны ды Магілёўшчыны. Дык у якім
жа фізічным стане бязвінныя чарно-
быльцы?

Больш за 70 працэнтаў з іх маюць
адхіленні ў здароўі: палова пакутуе ад
анеміі, у кожнага трэцяга — хворы
страўнік, парушэнне формулы крыві.
Ад ліквідатараў нараджаюцца дзеці-
сардэчнікі. За апошнія тры гады на 34
працэнтаў павялічыліся анкалагічныя
захворванні шчытападобнай залозы...

Як выратаваць дзяцей?

Што зрабіць, каб нашы дзеці не згубілі
надзею?

У ШТАБ тэлемарафона «Выратуем
дзяцей» прынеслі тэлеграму з Гомеля
/вул. Пралетарская, 43, кв. 11/. Ад сям'і
Пшанічнікавых яе падпісалі Жэнечка,
Настулька, Віталік і Леначка. Ці самі
яны склалі гэты верш, ці іх мама, але
радкі, адарваныя ад сэрца, апякаюць
душу:

Ратуйце, ратуйце, молім, ратуйце
дзяцей,

Лячыце, лячыце, лячыце
маёй Беларусі дзяцей!

Спяшайце, спяшайцеся дзетак
лячыць,

Нам, дзецям Чарнобыля, верце,
так хочацца жыць!..

Пакуль на свеце мы жывём
і памагчы нам можна,

Ратуйце нас, пакуль не позна!

У ГОРАДЗЕ Іванаве — трагедыя.
Зяць забіў цецічку, а пасля — жонку.

Так немаўля Дар'ячка стала сіратаю.
Яе ўдачарыла сірата Наташа,
дваццацігадовая дзяўчына.

Жыве на Брэстчыне дзіўна мужны
чалавек — Яўген Мікалаевіч Людчык.
Ён — інвалід з дзяцінства. Прайшоў
выхаванне ў казённых дамах. Ніколі не
хадзіў сваімі нагамі. І вельмі дзівіцца,
як гэта чалавек пры хадзьбе, падымаючы
адну нагу, не губляе раўнавагі і не
падае.

Яўген Мікалаевіч — жанаты чалавек.
Гадуе двух сыноў. Працуе на прыват-
ным таксі. І кожны месяц /!/, вась ужо
чатыры гады, пералічвае на рахунак
Дзіцячага фонду па 50 рублёў. Цікаўным
людзям тлумачыць:

— Мой грашовы ўзнос не азначае,
што я багаты чалавек. Гэта мой доўг
перад маім сумленнем. І перад
пакрыўджанымі дзецьмі...

Бядак бачыць бедака здала.

А калі ж слёзы і гора дзяцей убачыць
сытыя і грашавітыя людзі?

Давайце, людзі, навучымся радаваць
па кожнаму новаму дню. Яны ж
непаўторныя!

Давайце, людзі, апаленымі рукамі і
чыстым сэрцам здабываць для нашых
дзяцей сонейка. Тады яны ніколі не
згубяць надзею і ўславаць
выратавальнікаў.

ТРЭБА БЫЛО ЖЫЦЬ...

У нашай беларускай літаратуры ёсць
пісьменнікі, якіх не песьціць сваёй увагай крыты-
ка. Да такіх, мне здаецца, адносіцца і Алякс
Рыбак, хоць у яго ўжо і не малы творчы
набытак. Колькі гадоў назад мне давялося
прачытаць апавесць Алякса Рыбака «Што пасе-
еш...» Перш за ўсё яна кранула мяне сваёй
шчырасцю, дабрынёй. Дабрынёй да простага
чалавека, да звычайнай вясковай жанчыны, жан-
чыны-маці, якая ў апавесці па-мастацку ярка і
пераканаўча паказана ў вобразе Вольгі Лагац-
кай. У апавесці ёсць і займальна інтрыга, і
нечаканыя сюжэтныя павароты, і непрыхаваная
драма чалавечага жыцця. Як мастак, які не
адступае ад праўды, Алякс Рыбак паказвае тут
разбурэнне пасляваеннай калгаснай вёскі. Так,
малады дзяцюк, Венька, кінушы трактар, ся-
род белага дня спіць на курганку. Чытаеш і
міжволі думаеш: калісьці на падобным курган-
ку беларускі селянін не спаў у абдымку з
бутэлькай. На курганку ён адпачываў, любваўся
сваёй дбайнай працай...

Па-мойму, працягам апавесці «Што пасе-
еш...» з'яўляецца раман Алякса Рыбака «Трэба
было жыць». Ён выйшаў у выдавецтва «Мастац-
кая літаратура» ў 1990 годзе. Як і ў апавесці
«Што пасееш...», у рамане мы бачым жанчы-
ну-маці — несправядліва пакрыўджаную лесам
і людзьмі садацкую ўдаву Кулю. Ад лесаў
дарослых, ад іх нягод і надзей, ад іх нягараздзума
пра час і пра сябе неадлучны лесы дзяцей і
падлеткаў — Вадзіма, Дзімкі, Казіка...
Сімвалічная і вельмі ўдалая назва рамана —
«Трэба было жыць». Сапраўды, трэба было
жыць, каб выжыць у гады фашысцкага ліхалецця
і Куліне, і яе дзецям, і дачасна пасівелай мала-
дой настаўніцы Вераніцы Васілеўне, і старому
Матэцкаму — каб напаследка, перад смерцю,
глянуць у вочы бандыту, былому паліцэю
Рагулю, які ў пасляваенны час стаў старшынёй
калгаса.

Трагічна заканчваецца першая частка рама-
на. Падарваўшыся на міне, гіне маці Вадзіма.
Не, гэтая смерць не была выпадковай. Па
сутнасці, маці ахвяравала сабою дзеля таго, каб
выжыць яе Вадзім. Вадзім абпалены жахлівай
весткай. «Вайна, якая пакацілася недзе далека
на захад, усё ж успела зрабіць на яго сэрцы
яшчэ адзін, самы крываўны, самы балючы той
след...» А колькі ж тых балючых следоў пакінула
на сэрцы пасляваеннае калгаснае жыццё! У
вёсцы і ў недалёкім мястэчку расквашуць
бандыты і п'яніцы тыпу Рагулі. Людзі, працуючы
за палачкі, за працадні, надрываюцца ад
непасільнай працы і... паступова, незавуважна
для сябе співаюцца, як гэта здарылася з
Вадзімавым братам Колема. Ад яго,
гаспадарлівага, улюбенага ў коней, Рагуля на-
ват пасадзіў конюха адабраў. «Не тое перажылі»,
— сучашаючы Вадзіма кажа дзядзька Даўнар,
які старажук, ахоўваючы калгасную агародніну
і садавіну. Ад каго ахоўвае? Дзядзька Даўнар і
сам гэтага добра не ведае, бо то па агуркі, то
па памідоры, то па яблыкі ўсе шнуруюць да яго
пасланцы з запіскамі ад Рагулі. Нібы заварожа-
ны, глядзіць дзядзька Даўнар на тое, як
раскрадаецца калгаснае, наробленае людзьмі
добра, як занепадае, знішчаецца вёска, у якой
застаюцца толькі дзеці-сіроты і нямоглыя, бо
маладзейшыя і спрытнейшыя яе імкнучыся
пакінуць, уцячы куды далей. І сястра Верка
пакідае Вадзіма, уцякаючы з вёскі са сваім
каханым Юзікам, каб на новым месцы распах-
чыць новае, шчаслівейшае жыццё. Цяжкая,
трагічная доля ў тых, хто застаецца ў вёсцы.
Вось эпізод, калі Вадзім сустракае свайго сябра
Дзімку, «нейкага соннага, збляжэлага, з ног да
галавы ў мазуце і ў гразі». Адвёўшы вочы ўбок,
Дзімка расказвае аб сваёй рабоце: «Яшчэ
пакуль прычэпшчыкам. І не так усё проста, як
хто думае. Няма каму рабіць, дык во — аж дзве
змены ўкавалі. Трэба ж сеяць». Праца ў дзве
змены загубіла Дзімку. Заснуўшы, ён падае з
прычэпа пад плугі і гіне. Вадзім разумее, што
сапраўдныя віноўнікі Дзімкавай гібелі — вясков-
вае начальства. Для іх такія, як Дзімка, нішто,
маленькія вінкікі страшнай, антычалавечай
сістэмы. Пра гэта Вадзім не сказаў, прамаўчаў,
але ведаў — «яшчэ будзе дзень і час, калі скажа
ўсё, што трэба было сказаць, што вынасіў у
сваіх думках, што вынасіў у сэрцы».

Як мне здаецца, сімвалам запусцення вёскі
з'яўляецца разбурэнне хутар старога Матэцка-
га. Вось як паказвае яго Алякс Рыбак: «Сіратліва
глядзелася непаладзёна старая каржакаватая
груша, якая шырока раскінула па баках галны і
чымсьці нагадвала мудрую птушку, што крыль-
лем прыкрывала, бараніла сваё гняздо. «Не
ўбараніла ўсё ж...» — з жахам да чужога,
невядомага яму селішча падумаў Вадзім». Ра-
гуля, здзейснішы сваю злачынную справу,
страляў не толькі ў старых Матэцкіх. Ён і яму
падобныя нанеслі незагойную рану ўсёй
беларускай вёсцы.

Раман заканчваецца тым, што Вадзім, уцяка-
ючы са сваёй хаты, пераходзіць цераз мост.
Мост тут таксама выступае як сімвал, які падзяліў
на два берагі жыццё героя — мінулае і будучае.
Якім жа будзе яго будучае? Думаецца, што
пісьменнік аб гэтым яшчэ скажа.

г. Слонім

Іван КУЛАК, інжынер

ТЭАТР, менавіта Рускае тэатр імя Горкага ў Мінску, сваю справу робіць сумленна аж шасцідзесяць гадоў. Статыстыка магла б падлічыць, колькі спектакляў сыграны і колькі прыпадае «на душу насельніцтва», але не здолеюць вымераць пачуццямі — магнітнае поле, што ўзнікае вакол тэатра, уздзяненне яго на душу, на ўласна душу; не на насельніцтва — на чалавека. Тыя гадзіны, месяцы, гады, што пражывалі мы разам з ім у свеце высокіх думак. Высокіх — нягледзячы на несвабоду тэатра, на хлусню, што зрабілася ўжо кампанентам паветра, якім дыхалі, і якая цяжкай хмарай ціснула да долі ўсе парыванні і добрыя намеры...

Здаралася, не адчуўшы гэтага выпраменьвання, мы абураліся на тэатр. Абураліся і сёння, а ці маем права? Тэатр са сваім далікатным рэле чужына адгукаўся і адгукаецца на тое, што адбываецца ў

ці тужлівым піянісіма, амаль шэптам, які быў чутны ва ўсіх кутках тэатра, клікаў-будзіў мёртвую Кардэлію... Прырода падаравала яму царскую велічнасць — талент пераўтварыў яго ў з'яву мастацтва. Ён мог быць апрануты ў што заўгодна — гэта не заўважалася; яго неад'емным адзеннем быў плашч Атэла і мантыя Ліра... Калі ён выходзіў у «Цары Федары Іаанавічы» ў ролі Шуйскага, думалася: ён мог бы паказаць нам, як выглядае сам пан Бог... Бесшабашны гуляка сэр Тобі — гэта быў сам Дыянніс, бог віна і гульбы, неўтаймаваны і нястрымны ў свавольствах, перакананы ў сваім боскім праве тварыць вясельны бясчынствы. Палкі, уладарны прыгажун Атэла працінаў каханую вачыма, у якіх быў смяротны жых перад наканаванымі абодвум пакутамі.

Лір — і ў сваім рызы — вялебны /гэткі эпітэт мне нагадаў і я ўдзячная за такі падарунак, — ён найлепей стасуецца з

заўсёды: ён дасканала ведаў аўтара, якога ставіў ці іграў, — яго асяроддзе, эпоху, літаратуру, мастацтва — увесь фон, на якім узнік твор; ён ставіў Чэхава, Астроўскага, Горкага — а не свае экзерсісы на тэмы аўтараў... Тым не менш, зазначу: мо «экзерсісы на тэмы» патрабуюць не менш дасканалага, калі не большага нават, ведання «фону»...

Відаць, на сённяшні наш розум, хтосьці паставіць яму ў дакор: першы выканаўца ролі Леніна на рускай сцэне ў Беларусі — у «Крамлёўскіх курантах». Паколькі спектакль бачыць не давляюся, дык палічыла б за лепшае не вытыркацца са сваімі домасламі і змоўчаць, бо ўсе мы прывязаны да свайго часу і месца; але не магу не заўважыць, што Дзмітрый Аляксеевіч Арлоў не быў ні «першым вучнем» у «тых універсітэтах», ні ўлюбенам часу. А моцны ўнутраны стрыжань — выхаванне, адукаванасць і выпрацаваны самастойна ўласны перакананні — трымалі душу ў

школа маральнасці, інтэлігентнасці, добрых манер, павагі і гасціннасці; вышэйшая школа душы. Усе гэтыя скарбы сардэчна і шчодро дараваліся артыстам Рускага тэатра, якія трыццаць гадоў былі сябрамі і вучнямі Веры Паўлаўны. І ў гэтым сэнсе вучнямі называлі сябе Аляксандра Клімава і Расціслаў Янкоўскі, Алімпіяда Шах-Парон і Ільза Лакштанава, Юры Сідараў і Валеры Саладзілаў, Валеры Шуйскавіч і Яўген Лявонцэў, Тамара Кудраўцава, Валянціна Краўчанка, Галіна Значоўская...

Да слаўных іменаў далучаецца Барыс Луцэнка, рэжысёр, што вызначыў цэлую эпоху Рускага тэатра, мастак нечаканы, парушальнік спакою, узрушальнік асноў, чые лепшыя спектаклі з цягам часу робяцца бяспрэчна класікай... Але да гэтага зазвычай трэба даспець і спектаклю, і гледачам, і... рэжысёру!.. Луцэнка, чые спектаклі прыводзяць у захваленне, а іншы раз — у гнеў і недаўменне... /Мабыць, і крытыцы таксама трэба «даспяваць»?/. Вымушана прытрымаць п'яро, «падвесці рысу», каб не доўжыць спіс мастакоў, якія ўзводзілі, умацоўвалі, аздаблялі, урагоўвалі на працягу доўгіх гадоў Рускае тэатру Мінску — спіс гэты, пачаты даўным-даўно, працягваецца зараз. Кожнаму, хто мае тое ці іншае дачыненне да тэатра, вядомы лепшыя /і горшыя! / спектаклі. З памяці зніклі пасрэдныя, безаблічныя; можна пазначыць вяршыні, прызнаныя ўсім ці прынятыя тваім сэрцам /напрыклад, «Антоній і Клеапатра», «Кароль Лір», «Макбет», «Трохграфавая опера», «Трагедыя чалавека», «Двое на арэлях» і зусім

КАЛІ Б БЫЛО ТАК ЛЁГКА...

Шасцідзесяцігоддзе Рускага тэатра Беларусі не святкавалася ўсенародна, — адзначалася. Досыць стрымана і, адначасова, пранізліва-шчыра...

жыцці і лунае ў паветры... Як і сёння, калі душа, бывае, адварочваецца ад таго, што паказваюць на сцэне. Але, папраўдзе, — ці не тое ж бачым штотдзённа навакол? Нявыжараныя жых, апатыя, няўпэўненасць — у старэйшых, а маладыя — маладыя прагнуць прыемнага жыцця і аб'якава ставяцца да ўсяго, што ім не на карысць і патрэбу, забаву, уцеху. /І няхай кіне ў іх камень той, хто ніколі не быў маладым і не хацеў радавацца жыццю замест таго, каб паніла цягнуць воз.../

Можна яшчэ шмат папрокаў накіраваць тэатру наогул — і канкрэтныму калектыву, але кожны раз гэта будуць дачыненні з жывым арганізмам, якому ўласцівы ўсе якасці жывой істоты — высокія і нізкія, усе ўзросты — ад маленства да старасці, усе хваробы — ад дзіцячых да старэчых /не абмянаючы эпідэмія/. Да скону...

І таму, прачытаўшы не адзін жыццяпіс Рускага тэатра, прызнаюся, не магу даверыцца ніводнаму, бо ў кожнага з нас — ён свой, гэты тэатр. І ўражанне ад яго складаецца не толькі з доўгага спісу прагледжаных спектакляў, а з выбухаў, з тэатральных узрушанняў. Са сціплых, але дарагіх сэрцу радасцей...

Па гэтых прыступках уздымаюся, колькі сябе памятаю, і, калі яны сцертыя, дык, відаць, і мая ў тым доля есць...

Аднойчы, у дзяцінстве, бацькі прыйшлі са мной у гэты дом на спектакль «Вядзьмарка» — у Яўрэйскі тэатр, што асталяваўся ў былой синагозе. З таго наведвання помню толькі, што вядзьмарку іграў артыст з нізкім мужчынскім голасам. І тую злавесную мелодыю памятаю... А потым, у 1948, быў загублены гэты тэатр, каб і звання не было, а артысты пайшлі хто куды — у гурткі, школы, распаўсюджвалі білеты. Нельга не зазначыць, што тэатры — Беларускі і Рускае /яго перавялі ў «вызвалены» будынак/ запарсілі да сябе артыстаў раззагнага тэатра, хоць гэта было і няпроста... І не толькі таму, што такое заступніцтва было ў той час даволі-такі небяспечнае, але і па творчых матывах — зусім розная тэатральная школа, як вада і масла. І мова, мова... На рускай сцэне гэта было асабліва відавочна — надта ж чыстая, надта ж дыстыляваная руская мова...

Аднак тэатры не выракліся сваіх калег і сяброў, і сёння, спадзяюся, нікому не прыйдзе ў галаву ўпікаць тэатр, які пасля размясціўся ў доме з калонамі, якімі — сталінскі ампір! — настойліва аздаблялі горад, за тое, што ён «акупаваў памяшканне», бо гэта было б крыўднай няпраўдай.

А да таго спектаклі іграліся на сцэне Дома афіцэраў. Праз сквер — Купалаўскі тэатр. І гэта было зручна: не ў той, дык у гэты, але абавязкова патрапіш на спектакль.

Артысты Рускага тэатра даваліся тады асабліва прыгожымі і элітантнымі — мяркую, яны такімі і былі. Не толькі ў параўнанні з нашай пасляваеннай абшарпанасцю і змарнеласцю. Яны такімі і былі — моцныя, рухавыя мужчыны, зграбныя, добра апранутыя, эфектныя жанчыны /мы шчыром здымалі фасоны іх убораў/. Не спешчаныя ТВ гледачы любаваліся прыгажунямі і прыгажунямі на адлегласці з вялікай павагай, не вельмі назалючы ім, але і не хаваючы пачуццямі. І, зразумеўшы, мы і пачулі не мेलі аб іх рэальных клопатах і праблемах — што яшчэ больш аддаляла і ўзвышала іх — і гэта было таксама на карысць тэатру...

Сярод усіх высіўся Аляксандр Кістаў — стаццю, гордай паставай галавай, шырокім жэстам, сапраўды акцёрскай знешнасцю, магутным голасам, які мог аглушыць сапраўды лынём рыкам, аж струны адзіваліся, а мог стаць пяшчотна ціхім, калі любоўна ракатаў: «О, Дзэдэмона...»

героямі і самім артыстам/.

Чаму мы так любілі Кістава? Вядома, за талент. А, можа, яшчэ і за тое, што сярод пылу і цэгла зруйнаванага горада, спазнаўшага прыніжанасць і гвалт акупацыі, бамбежак, ратавання ў сутарэннях і «малінах» ад усялякіх аблаў, пякельны жых гэта, — насперка ўсяму ён, Кістаў, артыст, аднаўляў чалавечую, мужчынскую годнасць! Людзі падазрона азіраліся, людзі, гамонячы з сябрамі — паніжалі голас... Ён жа гаварыў, гневаўся, аплакваў на поўны голас, шырока, вольна. Быццам — за ўсіх... Мяркую, найбольшым сведчаннем таленту Кістава сталі не ўхвальныя водгукі англійскіх шэкспіразнаўцаў аб выдатным выкананні «містэрам Кіставым» /і «місіс Лакштанавай», вядома/ сваіх роляў, не высокая ацэнка славутага Міхаіла Марозава — а заміранне сэрцаў, гулкае цішыня ў зале, калі ён тармаціў Кардэлію, сваю загубленую дачку, не жадаючы мірыцца з яею. Ён быў бацька ўсіх загубленых дзяцей, ён узнімаў усеагульнае, усенароднае гора да нябесаў і вяртаў яго кожнаму раздзеленае, — чые сэрца не адкрываліся насустрач гэтаму спачуванню-суперажыванню?!

...Развітвацца з Кіставым прыйшоў увесь горад: на труну накінутая была каралеўская мантыя — ён заставаўся Каралём і Артыстам...

У тэатрах Беларусі — цэлая кагорта артыстаў, выхаванцаў Дзмітрыя Арлова, літаральна кожны нясе ў сабе каліва адметнай індывідуальнасці Майстра. Многія сённяшнія майстры лічаць за гонар нагадаць, чые яны вучні. Школа Арлова — як знак якасці, якім пазначана нават пакаленне зусім маладых артыстаў — вучняў яго вучняў. Прыгадайце выхаванцаў Уладзіміра Маланкіна, асабліва адметных, як і ў педагога.

Арлоў на артыста быў мала падобны, хутчэй — кабінетны вучоны, прафесар... Так яно і было: кніжнік, мысліцель, выдатны суразмоўца, дасціпны, далікатны, нечаканы, з'едлівы, ён як ніхто ўмеў слухаць — якасць вельмі рэдка сярод людзей тэатра, зазвычай прыхільнікаў «маналога»... Арлоў жа ў размове не прыгнятаў сваім аўтарытэтам — вялікім, сваімі ведамі — шырокімі і глыбокімі, сваім досведам — усебаковым. Ён здымаў напружанасць дыялога жартам, усмешкаю, непадобнай павагай і цікаўнасцю да таго, хто перад ім. Але мог і літаральна знішчыць: жарт і насмешка — яны рабіліся зброяй, калі ён сутыкаўся з бессаромнасцю, з нахабствам, пошласцю — усім тым, што ненавідзеў. І ўсе гэтыя якасці — здавалася, якое дачыненне маюць яны да сцэны? — увасабляліся ў цела і дух, у сэнс і форму ролі. І нічога — на патрэбу дня. Успамінаю ягонага цара Федара Іаанавіча з адчайным пытаннем: «Я царь или не царь?». Не цар, зусім не цар, і не таму, што не здольны правіць... Сёння мы паўтараем: палітыка — справа брудная. І яшчэ: улада — разбэшчвае. Абсалютная ж улада разбэшчвае абсалютна. Федар Дзмітрый Арлова адварочваўся ад такой улады, такой палітыкі. Так правіць ён не быў здатны.

Яго Мальволю быў стыльны, бы сышоў са старадаўняй гравюры — так і толькі так павінен быў паводзіць сябе і выглядаць герой шэкспіраўскай камедыі: напышлівы фронт, фанабэрысты і нахабны лекар, мізэрны каліф на гадзінку, самаўлюбены невук. Божа барані, каб ад яго залежаў чыйсьці лес... У сваёй ўлюбенай ролі артыст даваў сабе волю разлічыцца з тым, што абрыдла — з фаварытамі часу, што лезлі з усіх шчылін і гаварылі ўсё, на што рож хапала, вытоптваючы жывое. Але ніякіх намёкаў, ніякіх аллюзій — усё нараджалася з Шэкспіра — не толькі з «Дванаццатай ночы», з усяго Шэкспіра цалкам. Так было

«Трагедыя чалавека» І.Мадача. М.Пінігін /Адам/, В.Бандарэнка /Люцыпар/.

«Мальер» М.Булгакава. Р.Янкоўскі /Кароль/, А.Ткачонак /Мальер/.

чысціні, хаця і не ратавалі ад духоўных пакутаў...

Сказанае вышэй датычыць і Веры Паўлаўны Рэдліх — рэжысёра, што пакінула ў гісторыі тэатра хрэстаматычныя спектаклі, пазначаныя амаль класічнай прыгажосцю лініі, вытанчанасцю і строгацю густу; педагога, выхавальца міласцю боскай. Яе ўплыў на тэатр, на артыстаў працягваўся праз усё яе жыццё. Яна валодала магнетызмам прычыннення, здольнасцю абуджаць у людзях лепшае. Непачыўшы студэнты ганарыліся сваім слаўным прафесарам — жывой гісторыяй айчыннага тэатра, паўнамоцным прадстаўніком рускай культуры, жывою, непадкупнаю, празарліваю сведкаю эпохі... Гэта была найвысокага кшталту

нядаўні — «На Залатым возеры». А ў спектаклях артысты з імёнамі ці безыменныя, але кожны хоць аднойчы крануў сэрца...

Есць і любімыя — справа гэта асабістая, маючая дачыненне, так бы мовячы, да «аўтабіяграфіі».

Есць і праслаўленыя, чые імёны ва ўсіх на слыху, каго талент, адданасць сцэне і неабходнасць для мастацтва ўнеслі ледзь не да сімвала Рускага тэатра. Найперш гэта Аляксандра Клімава і Расціслаў Янкоўскі. Паўтараць гэтыя імёны — амаль што агульнае месца. Але сёння яны ізноў ва ўсіх на вуснах: «На Залатым возеры» — камерны спектакль, сціплая жыццёвая гісторыя — уражвае прыгажосцю пачуццямі, адухоўленасцю і вытанчанасцю

магутнага майстэрства. Пасля такога спектакля хочацца гаварыць артыстам урачыстыя словы, дарыць ружы, называць іх вялікімі... Не хочацца пакідаць тэатра...

А праз колькі дзён ужо другі спектакль раздранае непераборлівасцю сродкаў, беспардонным агольваннем /літаральна, у пераносным сэнсе!/, растрэніраванасцю, нахабным націскам — тым, што Станіслаўскі трапа называў кабацінствам, але памножаным на «наш дэкадэнтскі час»... І ўжо цяжка сябе суцяшаць тым, што, маўляў, тэатральнае жыццё — яно ў палоску, і каб пра жыццё — трэба круціцца... Восі і Сонечка Мармеладава ахвяравала ж сабою... Але, убачышы, як вельмі ўжо ахвотна і заўзята «ахвяруюць сабою» акцёры на сцэне, сумняваешся, што лёгка будзе ім самаўзнявіцца для «служэння мастацтва»... Ці трэба ж камусьці гэтае служэнне?..

«Залатое возера» свярджае гэта ціха і вадка, «Хрыстос і Антыхрыст» — гучна і з клінікам у канцы, «Амфітрыён» — ставіць пыталынік, «Хто твой каханак, Жазефа?» — запэўняе, што можна пра жыццё і так... Але ж і пытанне, і адказы на яго — усё гэта ў розныя часы, але было, і неаднойчы было.

Дзесьці ў сярэдзіне шасцідзсятых сярдзіты карэспандэнт маладзечанскай газеты выдаў артыкул пра спектакль Рускага тэатра пад задзірыстым загаловам — «Эта ваше творческое кредо, горьковцы?» І суправодзіў яго здымкамі афішы, зусім бяскрыўднай, але... Аўтар абуріўся тым, што класіка, сур'ёзна драматургія толькі пазначаны ў рэпертуары, а на сцэне расказвае пацяшальна, аблегчана, «камерцыйная» п'еса /недажыў ён, небарака, да сённяшніх дзён: мы ўжо прывычаліся да такога феномена, калі ў планах тэатра заўялена нешта вельмі высакароднае, а ставяць тое, пра што адміністратары тэатраў запэўнілі: «На гэты білеты прадам!» — такое вольна «крэда». У тэатры вельмі абураліся на «выпад», а рэжысёр рэцэнзаванага спектакля нават прыйшоў у рэдакцыю скардзіцца, патрабуючы, каб рэцэнзент быў «дэзаўраваны». Але нека абыйшлося.

А праз нейкі час дзве «крытыкесы» у сааўтарстве дазволілі сабе свярджаць, што адзін са спектакляў тэатра вельмі падобны на той, што бачылі ў Маскве ў Барыса Равенскіх, і з маладой неабачлівасцю даводзілі мінскаму рэжысёру, што так рабіць ня добра, дый мастацкі вынік ад падобнага пераймання мізэрны... І тады журналістам паслалі выклік — з'явіцца на сход калектыву!.. У той час было модна — выклікаць рэцэнзентаў на абмеркаванне. І аўтары артыкула якраз былі сведкамі падобнай «разборкі» ў другім тэатры з другім «героям»... Дзякуй Богу, рэдактар «не выдаў» — ён прапанаваў наладзіць сустрэчу ў рэдакцыі, на што тэатр не згадзіўся! І справа пайшла ў пясоч... Чаму так бурна і так нятворча рэагавалі творчыя работнікі на такі рады, звычайны факт?

Справа ясная: прызнанне крытыкі ў якасці слушнай у тых гады наймольна цягнула за сабою «прыняцце мер» і нават пэўныя «аргвывады»: даказаная ж неаб'ектыўнасць ці памылковасць артыкула адразу паварочвала «меры» і «вывады» супраць яго аўтара. Таму што, як пісаў некалі Мікалай Акімаў, мастацтва тады ганялася за выдатнымі адзнакамі «па паводзінах»...

Занадта ж кароткі час мінуў з тае пары: у тэатры ўжо не палюхаюцца негатывага водгукі, але яшчэ і не адчуваюць крытыка як сябра і папчэніка, якому, можа, збоку і сапраўды відней. І калі не скардзіцца па інстанцыях, дык усё роўна ёсць у абодвух бакоў магчымасці папсаваць адзін аднаму настрой...

Традыцыя — яны яшчэ ў жыцці... Але спашлася на таго ж дасцігнага Акімава, які заўважыў: тэатру, які дасягнуў дасканаласці, ужо анішто не паможа!..

Рускаму тэатру дасканаласць пакуль што не пагражае — і ў ім пра гэта ведаюць. Хваробы яго — нашы агульныя хваробы. Дасягненні... А вольна дасягненні — яго ўласныя. Яго, тэатра. Здабытыя за ўсе гады яго існавання.

Наш духоўны набытак — у ім вялікая доля тэатра: далучэнне да сусветнай класікі, да вялікай драматургіі і літаратуры, выхаванне густу і пашырэнне кругагляду тысяч гледачоў... Імкненне наладзіць сувязь часу, эпох, народаў. Ці ж мала?..

Тэатральныя традыцыі — іх, як заўсёды, разумеюць па-рознаму.

На ўрачыстым святкаванні 60-годдзя Рускага тэатра на сцэне сустрэліся двое: ветэран тэатра Іосіф Ражба і Ягор Фядотаў, светлагалавае хлапчанё са светлым тварам. Не трэба было асаблівай вынаходлівасці, каб спалучыць «дзень заўтрашні» з сённяшнім і ўчарашнім. Але статны, артыстычна-элегантны Ражба, відаць, і не здагадваўся аб гэтым, краўну сэрцы многіх успамінам пра тыя часы, калі тэатр быў для нас неабходнай, неад'емнай часткай — не адпачынку, а — жыцця. А хлапчук... Дзеці заўсёды — сімвал будучыні, надзеі... О, калі б так лёгка было на самай справе не даць адраваць, спалучыць, звязаць дзень учарашні з днём сённяшнім — днём заўтрашнім!..

Лілія БРАНДАБОУСКАЯ

КОНКУРСЫ

БЕЛАРУСЬ, МАЛДОВА, УКРАЇНА...

У Мінску, у Вялікай зале Беларускай акадэміі музыкі прайшоў Міжрэспубліканскі конкурс выканаўцаў на медныхдухавых інструментах. З рэспублік СНД прыбылі артысты-музыканты, студэнт кансерваторыі — трубачы, валтарністы, трамбаністы, тубісты (басы) — спарборніцаў духавой выканаўчай культуры. Конкурс складаўся з трох тураў праслухоўвання: 1-ы тур адборачны, 2-гі — выўленне мацнейшых, 3-ці — заключны.

У першы дзень спарборніцаў адбылася жараб'ёўка ўдзельнікаў і канцэрт-прывітанне навучэнцаў духавога аддзялення Музычнага ліцэя. Шасцігадовы вучань падрыхтоўчага аддзялення ліцэя Уладзіслаў Маргулец выканаў на блок-флейце Менуэт Бакерыні і ўкраінскую народную песню. Валтарніст Андрэй Амосаў сыграў Нахюрн Г. Сальнікава. Лаўрэат Міжнароднага конкурсу трубач Андрэй Кавалінскі з лёгкасцю і бляскам выканаў найскладанейшы Канцэрт для трубы Г. Тамазі. Вельмі музычна, артыстычна выступіў брас-квартэт трамбаністаў Магілёўскага музычнага вучылішча. Выступленні маладых духавікоў былі цёпла сустрэты гледачамі і надалі асабліва творчы настрой усім удзельнікам конкурсу.

Складаныя, цяжкія праграмы абавязкова рэпертуару кожнага тура вымагалі ад канкурсантаў выканання разнажанравых твораў кампазітараў розных краін: Л. Керубіні, І. Гайдна, Р. Штрауса, П. Хіндэміта, Р. Шумана, Д. Расіні, А. Глазунова, Г. Тамазі, Е. Тамберга, Д. Міё, І. Паўэра, Г. Сальнікава, К. Цесакова, Г. Гарэлавай і інш. У журы конкурсу ўвайшлі музыканты: прафесар Ю. Бальшыянаў (Расія) — старшыня журы; прафесар М. Волкаў (Беларусь) — намеснік старшыні; заслужаны дзеяч мастацтваў Расіі, генерал-маёр М. Міхайлаў; дацэнт Кіеўскай кансерваторыі В. Гараня; дацэнт Малдаўскай кансерваторыі Н. Чабану і інш. Адзначу, што атмасфера на конкурсе была сяброўская, прыветная, нягледзячы на складаную абстаноўку ў рэспубліках былога Савета Саюза. У час конкурсных выступленняў прысутныя ў зале, выказваючы сваё захапленне, выклікалі на «біс» тубіста Андрэя Марозава, трубача Андрэя Астаньковіча, валтарніста Уладзіміра Мілюціна, трубача Вітала Сіроткіна, трамбаніста Рамана Усенку...

Музыканцкае спарборніцтва аказалася багатым на лаўрэатаў. Дыплом 1-й ступені і грашовыя прэміі 12 тыс. руб. уручаны трубачу Віталю Сіроткіну (Беларусь, клас прафесара М. Волкава). Грашовыя прэміі

1-й ступені 12 тыс. руб., 2-й ступені 10 тыс. руб., 3-й ступені 8 тыс. руб. уручаны адпаведна ўсім лаўрэатам конкурсу Дыплома 2-й ступені ўдасцеены таксама беларускія трубачы: А. Астаньковіч (клас дацэнта В. Волкава) і А. Літвінчук (клас прафесара М. Волкава). Лаўрэатамі 3-й прэміі сталі кіеўляне І. Бараноўскі і А. Арсанюк (клас ст. выкладчыка Кіеўскай кансерваторыі В. Пасвалюка).

Дыпломы лаўрэатаў конкурсу атрымалі беларускія валтарністы У. Мілюцін, В. Васілеўскі, А. Галуза (выхаванцы дацэнта Ю. Логінава), адзначаныя адпаведна дыпламамі 1-й, 2-й ды 3-й ступені. Іх сапернікі К. Цімохін (Украіна, клас прафесара Н. Юрчанкі) ды Ю. Армасар (Малдова) атрымалі дыпломы 2-й ды 3-й ступені. Трамбаніст Р. Усенка (Украіна, клас прафесара В. Гараня), а лаўрэатам 3-й прэміі стаў В. Паўлаў (Украіна, клас ст. выкладчыка Ф. Крыжаноўскага).

Беларускі тубіст А. Марозаў выйшаў у лідэры, а дыплом 2-й ступені атрымаў А. Шашкоў (абодва выхаванцы дацэнта П. Дударэнкі). Дыпламам 2-й ступені ўзна-

гароджаны таксама Р. Маркевіч (Украіна, клас выкладчыка В. Працюка), дыпломы 3-й ступені дасталіся В. Цімохіну (Украіна, клас выкладчыка В. Апостала) і Ю. Пасталаке (Малдова, клас выкладчыка Я. Батнару). Лаўрэатам конкурсу 1-й прэміі былі ўручаны таксама прыгожыя керамічныя вазы, усім лаўрэатам падараны муштукі медных інструментаў, вырабленыя ніжэгародскай фірмай «Брас-Гільдзія» і беларускім майстрам-рэстаўратарам Алегам Пархімовічам.

Лаўрэаты Міжнароднага конкурсу выканаўцаў на медных духавых інструментах трубач Андрэй АСТАНЬКОВІЧ і валтарніст Уладзімір МІЛЮЦІН.

НАЛЕВА ПАШЫТА?

«Сіняя Світа» А. Туравай у Маладзечанскім лялечным тэатры «Батлейка»

... Спіць Чараўнік на троне, але праз хвілю высветліцца, што трон месціцца ў гушчары. З'явіцца Сіняя Світа, здзівіцца, маўляў, якія дрэвы ды расліны, сонца не відаць, адно слова — гушчар і пачынае... гандляваць ботамі... Хутка зробіцца відавочным, што да агульнавядомага казачнага сюжэта сцэнічная прапанова рэжысёра В. Шалкоўскага і драматургічна — А. Туравай маюць вельмі ўсходнае дачыненне. Знакамітыя хованкі-іспыты, што складаюць падзеі ў шэраг народнай казкі, наладзіць не Цар-чараўнік /альбо Кароль-чараўнік/, а... ягоная дачка, капрызніца Прынцэса... абіраючы сабе жаніха: Сіняя Світа адзін з магчымых прэтэндэнтаў! Ён жа, бядак, закахаўся. Закахаўся ў прыгажуню, як падае дзеянне ды тэкст, ні разу яе не пабачыўшы...

Гэтыя метамарфозы самым істотным чынам мяняюць сэнс казкі: перадусім надаюць сцэнічнаму расповяду абсалютна непрадугледжаны народнай этыкай маральны /а тут амаральны/ клімат, інакшы /зніжаны/ эмацыйны градус, пазбаўляюць падзеі-іспыты філасафічнасці, дасціпнасці /пра канцэпцыю долі, лёсу і да т.п. я і памінаць не стану/, а самая перамога Сіняй Світы — не больш як чарговая прыхамаць капрызлівай паненкі. Сама ж яна трактувана такім дзівосным чынам, што ўцяміць яе мараль /пра якую я згадваў зусім без іроніі/ проста не выпадае.

На сцэне — манатоннае імітаванне дзеяння, руху. Падобна, што прапануецца шэраг даўно вядомых па самым розных спектаклях акцёрскіх штампаў, рэжысёрскіх знаходак /пралог з Чараўніком, самахарактарызаваўне Сіняй Світы і да т.п./, што ролі не прадуманы, як не прадумана ды не ўвасоблена скразное дзеянне... Пастаноўшчык В. Шалкоўскі, па ўсім відаць, яшчэ не зарыентаваўся ў рэжысёрскай прафесіі, але самае прыкрае — у прафесіі рэжысёра-лялечніка, бо лялькі ў ягоным спектаклі з'яўляюцца толькі фармальна. Спектакль, задуманы на спалучэнні «жывога плана» з лялькамі,

вымагае абавязковага вызначэння дачыненняў між акцёрамі ды персанажамі-партнёрамі, — а прыкачаць хоць прывяду гэтых дачыненняў так і не суджана...

Нельга прамінуць і яшчэ адну непрывабную акалічнасць. Зазвычай мера пакаранняў, жорсткасцяў, жахаў альбо іспытаў-выпрабаванняў герояў у народнай казцы вызначаецца вельмі далікатна. Герой мае атрымаць столькі, колькі адмералі яму густ і пачуццё прыўкраснага шматлікіх носьбітаў традыцыі, — інакш кажучы, колькі пастанава і дазволіла пачуццё справядлівасці народа. Таму, што прапануе драматург А. Турава, на жаль, бракуе далікатнасці, пачуцця меры ды мяккі. Вершы і тэксты персанажаў пракайданы, пакараны, пацуюць, халодныя сутарэнні, куды мусяць кідаць жаніхоўняўдалці, адцінанне галоў і да т.п., моцна патыхаюць літаратуршчынай /які перайначванне самой казкі «Сіняя Світа»/, дзіўным густам альбо проста непавагаю да аўдыторыі, якой прызначаны твор. Да ўсяго тэксты і вершы задаюць дзеі адзін рытм, музыка ўладарна дыктуе другі, акцёры ж існуюць у рытме неаразумным: без відавочных збоў, але сутаргава. Выдае на тое, што труп «Батлейкі» проста вымагае навучання, перадусім — акцёрскаму майстэрству і, самым сур'ёзным чынам, майстэрству абыходжання з лялькаю. Зрэшты, у сцэнічнай прапанове В. Шалкоўскага да такой ступені ўсё спрошчана, ад падзей да матывавак, што, па сутнасці, іграць, прадстаўляць няма чаго...

«Сіняя Світа — налева пашыта...» Міжволі згадаеш старасвецкую прымаўку, якая ўдакладняе сее-то з дачыненняў, так бы мовіць, краўца з кліентураю: «пашыўся ў дурні»... А прымаўка, як ні крыўдуй, правэрана густам ды пачуццём прыўкраснага, — тых, хто і казку склаў, і парупіўся на яе не забыцца...

Жана ЛАШКЕВІЧ

НАШ КАЛЯНДАР

Леаніду СМЯЛКОЎСКАМУ — 60. Заслужаны артыст Беларусі, ён вядомы ў рэспубліцы як рознабаковы і апантаны творчасцю музыкант: дамырыст, дырыжор, кампазітар. Кіраваў секстэтам домраў, узначальваў Камерна-інструментальны ансамбль Беларускага радыё і быў яго артыстам. На творчым рахунку выканаўцы-віртуоза — раманы ды песні на словы А. Бачылы, П. Броўкі, Я. Купалы, Г. Бураўкіна, Н. Гілевіча, С. Законнікава, харавыя творы, апрацоўкі беларускага фальклору, шэраг аранжыровак для ансамбля.

Споўнілася 90 год з дня нараджэння Арсена АРСЕНКІ (трагічна загінуў у 1945 г.). Народны артыст рэспублікі, ён быў з 1937 г. салістам ДАВТа. Першы выканаўца галоўных партый у операх «У пушчах Палесся» А. Багатырова, «Кветка шчасця» А. Туранкова, меў у рэпертуары партыі Фігара, Жэрмона, Рыгелета, камерныя вакальныя творы.

90 гадоў з дня нараджэння народнай артысткі Беларусі Веры МАЛЬКОВАЙ (памерла ў 1964 г.). Вядучая салістка ДАВТа, яна з 1953 г. узначаліла Белдзяржэстраду як мастацкі кіраўнік. На опернай сцэне стварыла вобразы Марфачкі («Алеся» Я. Цікоцкага), Надзейкі («Кветка шчасця» А. Туранкова), Вольгі («Кастусь Каліноўскі» Д. Лукаса), спявала ў класічным рэпертуары тэатра.

НАСУСТРАЧ КРОК НЯЛЁГКІ...

(Пачатак на стар. 5)

несла гэтую сваю службу, службу, па сутнасці, самому д'яблу... Вялікія цяжкасці і з другога боку — з боку той часткі інтэлігенцыі, якая б сёння магла сесці за гэты стол і знайсці агульную мову з шанойнымі святарамі, з царквою, — маю на ўвазе філосафаў. Тут часам яшчэ вялікае абурэнне выклікае нават думка аб тым, што пара ўжо паставіць на сваё месца ў гісторыі матэрыялізм і звярнуцца да рэлігійнай філосафіі, калі мы хочам адрадыцца, калі хочам рухацца ўверх, а не па той крутой траекторыі, па якой мы імкліва працягваем скатавацца. Вось каб гэтую прорву неяк пераадолець, трэба працаваць, абпіраючыся менавіта на хрысціянскія прынцыпы — царпліва, талерантна, дзейнічаць перакананнем. Спадзяюся, што наша сустрэча паспрыяе пошуку агульнай мовы паміж нашым духавенствам інтэлігенцыяй, што мы, урэшце, станем сапраўднай інтэлігенцыяй. Узгадайце, як называлі афіцыйна нашу інтэлігенцыю яшчэ нядаўна — «служачыя». Мы служылі, былі служкамі, і самі не заўважалі, як былі зняважаны гэтай назваю. Спадзяюся, што мы станем сапраўднай беларускай, нацыянальнай, высока духоўнай інтэлігенцыяй, — і будзем садзейнічаць супольна з царквою адраджэнню духоўнай культуры, адзінай цэласнасці і свядомасці беларускага народа».

Часта мы чуюм з боку інтэлігенцыі патрабаванне аб беларусізацыі праваслаўнай царквы. Сваімі развагамі адносна гэтага падзяліўся айцец **Ігар Карасццялюў**: «Часта мы чуюм меркаванні аб тым, каб узначыць беларускі дух у праваслаўнай царкве. Але ж гэта цяжкая праца, справа не аднаго дня. Гэта можа адбыцца толькі тады, калі сама інтэлігенцыя — актыўныя носьбіты беларускай культуры і мовы — будзе прысутна ў царкве. Калі інтэлігенцыя ўскладае на святароў гэтую вялікую адказнасць, то няхай і сама не ўхіляецца ад працы. Якраз Брацтва Трох Віленскіх Мучнікаў шмат робіць у гэтым накірунку. Па просьбе брацтва перакладчык А. Клышка зрабіў цудоўны пераклад акафіста іконе **Божае Маці** «Усіх тужлівых Радасць». І браці хор упершыню адслужыў гэты акафіст па-беларуску ў нашым прыходзе. Ведаеце, людзі плакалі, слухаючы акафіст на роднай мове, іх глыбока кранула малітва. Я мяркую, што калі будзе пабудаваны наш храм у гонар іконы «Усіх тужлівых Радасць», то мы адвядзем дзень, у які служба будзе адбывацца на сучаснай беларускай мове. Хаця пытанне з моваю богаслужэння складанае і далікатнае. Лічу, што мы не павінны адмаўляцца ад царкоўна-славянскай мовы, бо гэта наша мова — не расійская, не балгарская — агульнаславянская, гэта наш скарб і набытак культуры. Разам з тым павінны існаваць і пераклад Святога Пісання на беларускую мову. Мова, якую мы карыстаемся ў духоўным ужытку, павінна дасканаліцца».

У якасці госці на пасяджэнне Пашыранай Рады была запрошана прадстаўніца пасольства Балгарыі ў Беларусі пэтка і перакладчыца **Алена Андрэева**. Яе вельмі хвалюць працэсы аднаўлення духоўнай культуры, рэлігійнага выхавання ў грамадстве. Тым больш што ў нашых краінах гэтыя працэсы маюць шмат агульных рысаў. «Сёння мы канстатуем, што ў былых сацыялістычных краінах, у тым ліку і ў нас у Балгарыі, людзі за апошнія дзесяцігоддзі аддаліся ад царквы. Гэта адбылося таму, што абставіны і час, у якім мы жылі, патрабавалі таго, усякае іншадумства ўскасцалася і каралася. Так, амаль забыты праваслаўныя святы, рэлігійныя звычай, царкоўныя традыцыі.

Хоць пануючы рэжым, які патрабаваў гэтага, у нас быў не такім працяглым, як у вас, ды ў маладым пакаленні паспелі сфармавацца абывацкія адносіны да норм маралі, да выпрацаваных на працягу стагоддзяў чалавечым канонаў паводзін. У светапоглядзе многіх людзей за гэты час былі страчаны маральныя арыенціры. Моцна пахіснуліся сямейныя ўстоі; дэзарыентаванымі былі як бацькі, так і дзеці. Якімі бачацца шляхі выхавання будучых пакаленняў? Безумоўна, працэс далучэння дзіцяці да хрысціянскіх каштоўнасцей павінны пачынацца з самага дзяцінства. Але найперш неабходна, каб самі бацькі зноў звярнуліся да веры. Каб па магчымасці часцей наведвалі царкву. Тады б яны самі пераканаліся, што іх дзеці будуць расці духоўна паўнаватаснымі і да іх вернуцца ўсе тыя высокія каштоўнасці, якія мы, дзеці свайго часу, не здолелі ў сямі і ў іх заклаці. Чым можа дапамагчы ў гэтых адносінах інтэлігенцыя? Сувязь з царквою павінна быць як мага больш шчыльнай, бо і ў царквы, і ў інтэлігенцыі клопат агульны: выхаванне душы, духоўнасці. Духоўна здаровае пакаленне можна вырастаць толькі супольнымі намаганнямі, і таму сувязь інтэлігенцыі з царквою неабходна ўсімі сіламі мацаваць».

Свяшчэннік Свята-Духава кафедральнага сабора г.Мінска айцец **Дзімітрый Бажко** падзяліўся сваім адчуваннем таго, якую павінна быць мова перакладу Свяшчэннага Пісання: «Мы павінны прайсці досыць доўгі шлях, каб знайсці мову, на якой можна размаўляць з Богам. Мова богаслужэння павінна быць узнісёлая. Быў такі звычай у нашага народа: людзі прыходзілі ў храм у адзенні, якое надзявалі толькі ў царкву. Гэта было іх аддзенне для Бога. Таксама павінна быць і мова для Бога, у адрозненне ад той, на якой мы размаўляем. Магчыма, гэта набліжэнне да мовы Ф.Скарыны. Дарэчы, у XIX стагоддзі царкоўнаславянская мова пацярпела пэўнае набліжэнне да расійскай мовы. Таму магчыма было б пайсці шляхам вяртання царкоўнаславянскай мовы да караняў, разам з тым замяняючы асобныя словы, якія найбольш цяжка ўспрымаюцца сёння, на больш сучасныя. А калі будзе на тое блаславенне Божае, то, магчыма, і сучасная беларуская мова будзе ўжывацца, магчыма, мы здолеем яе ўцарковіць». Затым айцец **Дзімітрый** падзяліўся думкамі і планами стварэння ў Мінску катэхізага прыходу: «У гэтым катэхізічным прыходзе павінна адбывацца адраджэнне тых праваслаўных традыцый, якія існавалі заўсёды на Беларусі. Традыцыі перадачы спадчыны праваслаўнага светапогляду ад бацькоў да дзяцей у нас была парушана. Таму калі сёння малады аддукаваны чалавек прыходзіць у праваслаўны храм, то ён перш за ўсё ўспрымае праваслаўе ў кантэксце расійскай традыцыі. Традыцыя ж перадачы праваслаўя ў беларускім кантэксце амаль не захавалася. Я вельмі шаную праваслаўную традыцыю Расіі, але ўсёй душой жадаю, каб у гэтым прыходзе адраджалася наша беларуская праваслаўная традыцыя. Напрыклад, традыцыя ўшанавання Віленскіх Мучнікаў, вельмі распаўсюджаная на нашых землях, асабліва на поўначы Беларусі, паступова губляецца ў нашых праваслаўных людзей, у праваслаўнай моладзі. Але ж на нас ляжыць адказнасць шанаваць тое, што нам Богам дадзена на нашай зямлі, і святых, іконы Божае Маці, і іншыя святыні. Каб гэта ўсё было глыбока ў нашых сэрцах. Тут вялікую ролю можа адыграць наша інтэлігенцыя. Таму што святар звяртаецца да вузкай аўдыторыі прысутных у храме людзей, а вы маеце больш шыро-

кую аўдыторыю. Таму вы павінны таксама спрыяць адраджэнню традыцыі ўшанавання нашых святых, нашых святыняў. Не будзем забываць, што ў Супрасльскім манастыры ў XVI стагоддзі прыязджалі манахі з Афона, каб набыць пэўныя духоўны вопыт. А Супрасль — гэта наш беларускі праваслаўны манастыр».

Любы прыход мае катэхізічную функцыю. Але гэты прыход будзе мець катэхізічную функцыю за галоўную, поруч з якой, магчыма, будзе функцыя збіральніцкая: іконаў, прадметаў беларускай праваслаўнай традыцыі.

У адносінах да мовы наша інтэлігенцыя, прабачце мне, часам паводзіць сябе, як разбэшчанае дзіця: калі не будзеце размаўляць па-беларуску — не прыйду. Трэба проста, каб вы прыйшлі ў царкву, а потым мы будзем рабіць яе беларускай і нацыянальнай. Гэта і будзе пачатак. Калі аўдыторыя ў храме будзе больш беларуская, калі вы будзеце прысутнічаць у храме, то і нам будзе лягчэй ужываць беларускую мову. Мне вельмі радасна бывае чуць, калі чалавек прыходзіць і славянецца па-беларуску. І, можа, раз у месяц з'яўляецца аркуш паперы, дзе імяны для памінання аб здароўі напісаны па-беларуску...»

Далей у размове бярэ ўдзел сябра Пашыранай Рады Брацтва супрацоўніка часопіса «Мастацтва» **Валянціна Трыгубовіч**: «Сённяшняя наша гаворка сведчыць аб тым, што адбываецца зрух у нашым жыцці, што мы вучымся быць талерантнымі, інтэлігентнымі і ў нечым свабоднымі людзьмі. Калі асобныя людзі сёння робяць закіды наконт таго, што царква павінна размаўляць па-беларуску, а самі ў царкве не прысутныя, то гэта ёсць праява бальшавізму, у якім мы жылі. Хаця існуе праблема, можа, і не па віне царквы, што царква, калі гэта царква беларуская, не размаўляе з народам на яго мове. Тут ёсць шмат пытанняў... І калі практыка такіх сустрэч будзе працягвацца, гэта прынесе карысць усяму грамадству і нам, удзельнікам такіх размоваў, у першую чаргу. Бо толькі калі мы сапраўды паверым і паразумеемся, мы будзем ісці разам».

Аб адказнасці нацыянальнай інтэлігенцыі перад сваім народам за захаванне святой праваслаўнай веры нагадаў у сваім выступленні намеснік старшыні брацтва кандыдат філосафскіх навук **Алесь Анціпенка**: «На жаль, значная частка нашай інтэлігенцыі цешыць сябе ілюзіямі псеўдарэлігійнага аднаўлення нашае культуры ці то на грунце этнічна-паганскім, ці то на падставах нацыянальнага рацыяналізму. Калі і не цалкам, то ў значнай ступені сыходзячы з гэтых падстаў, час ад часу ў бок праваслаўя кідаюцца розныя абвінавачванні, перш за ўсё, у небеларускасці гэтае канфесіі і нават антынацыянальнай скіраванасці праваслаўнай царквы. Але ж праваслаўе існуе на нашых землях больш за тысячу гадоў. Ніякія дзяржаўныя і нацыянальныя інтарэсы не могуць быць вышэй за Слова Божае і царкву, як зразумела, і царква ў нас не можа быць стаўлом іншай дзяржаўнасці ці іншай культуры. Думаю, настаў час усвядоміць, што наша праваслаўная царква мае сваю адметную гісторыю і традыцыю, і дзеля захавання і прадаўжэння гэтай традыцыі неабходныя і нашыя высілкі».

Хацелася б закрануць яшчэ адну праблему, а менавіта адказнасці нацыянальна свядомай інтэлігенцыі перад сваім народам, у сваёй большасці праваслаўным па сутнасці і хрысціянні. І засцерагчы ад міжканфесійных ваганняў па прыкметах, так бы мовіць, адзіна сапраўднай «нацыянальнай» канфесіі... Народ, безумоўна, застаецца верным сваёй царкве, і вельмі важна, каб не паўтарылася тая сітуацыя,

калі шматлікія прадстаўнікі вялікіх праваслаўных родаў пакідалі свой народ, адвечную веру сваіх бацькоў, пераходзячы ў іншыя канфесіі. Урэшце, не царква вызначае нацыянальнае прыналежнасць чалавека, а народ. Ён жа ёсць і пераймальнікам святой веры нашых продкаў».

Выказваючы агульны настрой, які панаваў на сустрэчы, пэат **Алесь Разаў** зазначыў: «Шмат нявыказаных пытанняў, шмат нявырашаных праблем. Але давайце сёння вострыя куты не будзем адкрываць. Тое, што сёння павіна адбыцца, гэта ўсталяванне атмасферы. Атмасферы добразвучнасці, узаемапа-разумення. Мітрапаліт Філарэт у сваім пасланні выказвае думку аб тым, што крок інтэлігенцыі да царквы ёсць вельмі істотным крокам. Але мне думаецца, што сёння і царква робіць крок насустрач інтэлігенцыі. У Новым Заавеце ёсць словы, што перад абліччам Хрыста няма ні эліта, ні іудзея. І я не стаў бы звяртаць увагу на тыя размежаванні, што ўсталяваліся ў грамадстве. Бо тым самым, сваёй насталай думкаю мы іх паглыбляем. Як царква зберагае ісціну, імкнецца да яе, так і людзі шукаюць ісціну. І нават калі людзі ў нечым недакладныя, памыляюцца, робяць не зусім адэкватныя крокі, то ў іх ёсць крытэрыі, які спалучаны з тымі дарамі Святога Духа, што называюцца розум, сумленне. І гэты крытэрыі абавязковы. І яго трэба ўлічваць таксама, гаворачы пра творчую інтэлігенцыю. Бо творчасць і тое, што адбываецца ў творчасці, гэта не супраць царквы, гэта водгук, гэта таксама дар Духа».

Калі ўсталяецца атмасфера царпліваасці, шчырасці ў адносінах між царквою і інтэлігенцыяй, гэтая атмасфера будзе ўсё больш насычана і ў ёй мы ўсе будзем браты і сёстры. І царквою будзе не толькі абмежаваная прастора храма, але ўся Беларусь. Як у пабудове новага храма бяруць удзел самыя розныя людзі і тут яны адныя, незалежна ад таго, хто яны. Няма размежавання там, дзе ёсць памкненне духа. І мы на шляху да асяродка, да цэнтра, дзе перасякаюцца ўсе радыусы, дзе магчыма наша сапраўдная сустрэча. Сёння прыярддзень гэтай сустрэчы, але мы ўсё ў дарозе. Не будзем спыняцца на гэтым шляху. Тады абавязкова сумеснымі намаганнямі, сумеснай работай і адбудзецца пабудова не толькі цаглянага, але і нашага супольнага духоўнага храма».

Закончыў гэты далёка не поўны агляд прамой удзельніцаў пасяджэння Пашыранай Рады Праваслаўнага Брацтва Трох Віленскіх Мучнікаў сумесна з прадстаўнікімі творчай і навуковай інтэлігенцыі Мінска хацелася б выступленнем мастацтвазнаўцы **Тацяны Гаранскай**: «Упершыню давялося пачуць, што пра беларускую інтэлігенцыю думаюць святары. Сапраўды, інтэлігенцыя і царква — дзве іпастасі пакутнікаў на гэтай зямлі. І інтэлігенцыя, і праваслаўная царква пакутуюць ад тых чорных сіл, якіх сёння шмат над нашай Беларуссю, яны пакутуюць разам з народам. Балючая пакута інтэлігенцыі — за занябаную беларускую нацыянальную культуру, за занябаную беларускую мову. І калі інтэлігент беларускі, няхай рэдка, прыходзіць да святара і выказвае свой боль, гаворыць аб тым, што вельмі хацелася б, каб гучала ў царкве беларуская мова, ён не разбэшчанае дзіця. Ён прынёс у храм сваю пакуту. Вельмі хочацца, каб гэтая пакута стала і пакутай нашых святароў, каб яны падзялілі з нам і гэтую пакуту, як калісьці Хрыстос падзяліў пакуты зямных людзей. Дый увогуле, адзін чалавек у сваёй «хатняй» царкве не можа мець такога ўздзеяння ў змаганні са злом, як усе разам у храме. Таму мы павінны хадзіць у храм...»

Матэрыял падрыхтаваны Тацянай МАТРУНЧЫК, сябрам Праваслаўнага Брацтва Трох Віленскіх Мучнікаў

3 ПОШТЫ «ЛіМа»

АГРАНОМ З ГЛЫБОЦКАГА ХУТАРА

Ніколі не пісала ў газету, а вось рабывалі на сваёй радзіме, на Глыбоччыне, сустрэлася там з сябрамі дзяцінства і маладосці, усюмнілі мы сваёй земляка, цудоўнага чалавека, які пакінуў аб сабе добрую памяць, і вырашыла расказаць пра яго людзям. Гэта — аграном **Баляслаў Лапыр**.

Атрымаўшы адукацыю агранома, што для простага беларуса мела вялікі гонар,

быў прызначаны на працу павятовым аграномам. На сваім хутары ён аёўдоследную работу, на што ішла большая частка заробку. А рабіў ён гэта з мэтай навучыць сялян з наваколля па-навуковаму весці гаспадарку. Але не толькі гэтым займаўся пан **Баляслаў**. Ён быў сапраўдным барацьбітом за родную беларускую культуру, за права кожнага быць беларусам, размаўляць на роднай мове,

пець песні, чытаць кнігі. Усё гэта было ў панскай Польшчы ў загане. Аграном **Лапыр** арганізаваў з навакольных сялян драматычны гурток. Як любілі мы глядзець спектаклі на роднай мове! Ад пана **Баляслава** мы ўпершыню пачулі вершы **Багушэвіча**, **Купалы**, **Коласаўскаю** «Новую зямлю». Зімовымі вечарамі, на святы былі «спеўкі». Як прыгожа гучалі родныя мелодыі, якімі прыгожымі запомніліся

мне выканаўцы! Усё гэта вельмі не падабалася польскім уладам, і толькі высокі прафесіяналізм агранома і самаадданая праца давала магчымасць **Лапыру** застацца на пасадзе.

З вялікай павагай адносіўся пан **Баляслаў** да людзей другой нацыянальнасці. Дарэчы, жонка ў **Лапыра** была полька. З ёй муж і дзеці размаўлялі па-польску, але пані **Стэфанія** вельмі хутка

авалодала беларускай мовай і размаўляла з сялянамі па-беларуску, удзельнічала ў беларускіх спектаклях, спявала беларускія песні.

У **Лапыра** мы бралі беларускія кніжкі, беларускі календар. Гэта было небяспечна ў той час, але гэта не спыняла пана **Баляслава**. Ён, як рушчык сейбіт, сеяў беларускае слова сярод сялян. А тое, што ў **Глыбоцкім** касцёле набажэнства вялося на беларускай мове, таксама заслуга **Лапыра**. Гэта было ўжо ў час вайны.

У 1944 годзе загінуў у сталінскіх засценках сумлен-

ны, працавіты чалавек, чулы сем'янін, добры сусед, шчыры беларус **Баляслаў Лапыр**. Гэтыя сціплыя словы-ўспаміны памяці і вялікай павагі да чалавека, які замест бесклапотнага жыцця польскага чыноўніка выбраў царністы шлях прапагандыста земляробскай культуры сярод сялян, прапагандыста роднага слова, роднай беларускай песні сярод сваіх суайчыннікаў.

Н.АБРАНПАЛЬСКАЯ, пенсіянерка

г.Мінск

ПРЭМ'ЕРА

На каву да братоў Маораў

Ад 2 красавіка малая сцена Рускага тэатра Беларусі прадстаўляе прэм'еру спектакля «Браты Маор» /інсцэніроўка Барыса Луцэнка і Ванкарэма Нікіфаровіча паводле прозы Фрыдрыха Шылера і ягонае п'есе «Разбойнікі»/ і шчыра запрашае глядачоў перадусім... на кубачак кавы з цукрам і без: яе прапануюць, пакуль дзеянне стаіць. Прапануюць, бо няпроста стварыць у зале атмасферу гранічнага даверу да вымыслу ды ўвесці глядачоў у складаны і таямнічы свет тэатральных звадаў-уземадаччын-ненняў уплывовага графа фон Маора, вялебнага Максіміліяна з сынамі Карлам і Францам, а таксама знакамітага Расціслава Янкоўскага з маладымі і проста вядомымі Аляксеем Шэдзкам ад Алегам Бажанавым. Адзіную жаночую ролю Амаліі фон Эдэльрэйх, адзіны раз памяняўшы пеньюар й пантофлі для ўцёку ў лес, пражывае Ірына Федэрэнка. Распуснічаюць, бэзцяць, б'юцца й забіваюць, здраднічаюць, зламиснічаюць і атручваюць існаванне ўсім прысутным Аляксандр Суцкавер /Шнігельберг/, Валерыя Бандарэнка /Швейцар/, Віктар Гудзіноў /Рацман/, Дзмітрый Мазура /Грым/; палухае адным толькі выглядам Аляксандр Брухацкі /Шутэрфле/. Можна перадыхнуць, угледзеўшы Юрыя Казючыца /Герман/, ад самага пачатку засматываюць Аляксандру Ткачонку /Даніэль/, а праз колькі часу ўпадабаць Эдуарда Гарачага /патэр/. Ёсць як дзіўліца з рэжысура Барыса Луцэнка ды Венедыкта Растржыжанкава, — яны парупіліся працытаваць сёе-тое з папярэдніх супольных і несупольных пастановак /у прыватнасці, з «Амфітрыёна», «Хрыста і Антыхрыста», а магчыма, нават і з «Макбета»/; абавязковыя люстэркі мастака Яўгена Волкава /або задніка малой сцэны?/ спраўна адаб'юць вашыя глядацкія строі, гарнітуры ды ўборы. Вас перастрынуць спевы ў выкананні Аляксея Шэдзкі, Ірыны Федэрэнкі і фанэграмы; натхніць разбойны гітарны лад і настройныя галасы пералічаных вышэй распусных маладых людзей з кампаніі Карла. Вас напаткаюць колькі забойстваў, самазабойстваў, замахаў ды сеанс спірытызму, — пад самымі глядацкімі насамі Максіміліян угледзіць дух сына Карла, а Франц з Германам закусіць свежымі гуркамі... Напрыканцы спектакля, — у выпадку, калі ўсё абдыдзецца, адміністрацыя Рускага тэатра абяцае піва за ўласны кошч. Я аддала перавагу каве.

Ж.Л.

ФЕСТИВАЛІ

«Год С.Рахманінава»

Гэтыя словы з'явіліся сёлета на эмблеме «Мінскай вясны». Так, сёлетні год адзначаецца па ініцыятыве ЮНЕСКА як год вялікага рускага кампазітара, піяніста і дырыжора, чые 120-ыя ўгодкі, а таксама 50-годдзе з дня смерці, пазначаны на календары. Міжнародны фестываль музыкі адкрыўся ў сталіцы 9 красавіка вялікім філарманічным канцэртам. Удзельнічалі Акадэмічная харава я капэла імя Р.Шырма /мастацкі кіраўнік Л.Яфі-

мава/, Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі. Дырыжор — Віктар Дуброўскі. Прагучалі творы С.Рахманінава: Тры рускія песні, фартэп'яны канцэрт Фа-дзміз мінор /саліст І.Алоўнікаў пазнаёміў публіку з малавядомай 1-й рэдакцыяй гэтага твора, першага опуса, напісанага 17-гадовым кампазітарам/, паэма «Званы» для салістаў /Н.Руднева, Ю.Слонаў, С.Талстой/, хору і аркестра.

Фота У.ПАНАДЫ

ТЭАТР

Фестывалі абралі купалаўцаў

«Дні А.П.Чэхава ў Ялце», вядомы Міжнародны тэатральны фестываль, прынялі на пачатку красавіка ўдзельнікаў з Беларусі — «Тры сястры» ў пастаноўцы Валерыя Раеўскага зазналі святло тамтэйшае рампы. Украінскі «Берэзіль» 7 і 8 красавіка дзівіўся з «Тутэйшых» Янкі Купалы /рэжысёр Мікалай Пінігін/, а таксама знаёміўся з «Запіскамі з падполля» паводле Ф.Дастваўскага /спектакль Валерыя Раеўскага мае назву «З нагоды мокрага снегу»/. Гэтыя самыя «Запіскі...» выпадзе перагарнуць і глядачам польскага фестывалю «Торуны». Кантакт-93» напрыканцы мая сёлетняга года.

ВЫСТАВЫ

Гэта наша з вамі гісторыя

«Жыве Беларусь!» — назва выстаўкі ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры ў Мінску, гаворыць сама за сябе. Прысвечаная 75-й гадавіне з дня абвешчання Беларускай Народнай Рэспублікі, яна аб'яднала ўнікальныя дакументы, сабраныя самім музеем, аб'яднаннем літаратурных музеяў Рэспублікі Беларусі, Дзяржаўным архівам, Цэнтральным архівам-музеем літаратуры і мастацтва, Нацыянальным архівам Беларусі, Урадавай бібліятэкай і Камітэтам дзяржаўнай бібліятэкі.

Упершыню ёсць магчымасць поўна і ўсебакова пазнаёміцца з адным з самых важных перыядаў нацыянальнай гісторыі і падзеямі, што адбываліся пасля. У прыватнасці, у экспазіцыі шырока прадстаўлены беларускія выданні, якія выходзілі ў Вільні ў дваццатых і трыццатых гады. Пачатак гэтай гаворкі пра віжурны, адраджэнскі час — з 1905 года. Менавіта тады, як вядома, у сувязі з рэвалюцыйнымі падзеямі быў дадзены першы штуршок шырокаму нацыянальнаму абуджэнню і адраджэнню, заканамерным вынікам якога і стала ўтварэнне БНР. Гісторыю не пералісваюць, яе ўспрымаюць такой, якой яна была. Менавіта з такімі думкамі пакідаеш гэтую выстаўку.

Н.К.

ВЕЧАРЫНЫ

Вяртанне Равенскага

У Мінскай СШ №81 адбыўся вечар памяці выдатнага кампазітара зямлі беларускай Міколы Равенскага, які памёр за межамі сваёй Бацькаўшчыны 40 гадоў таму. Напачатку царкоўны хор выканаў вядомы твор М.Равенскага «Магутны Божа» на словы Н.Арсенневай. На вечары выступіла дачка кампазітара В.Аляксееўна-Равенска, артыстка Акадэмічнага хору Дзяржтэатраў Беларусі, якая распявала песні бацькі на словы Янкі Купалы, Якуба Коласа. Паэт У.Карызна прачытаў вершы, прысвечаныя сваёй Бацькаўшчыне і роднай песні. Старшы навуковы супрацоўнік Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Л.Давідоўская расказала пра неабходнасць адраджэння нашых лепшых традыцый, вяртання з небыцця ўсяго таго, што як несправядліва замоўчалася. Лёс Беларускай эміграцыі — гэта супярэчлівы, цяжкі, гаротны лёс значнай часткі нашай беларускай інтэлігенцыі. Музыказнаўца Э.Алейнікава зазначыла, што шматлікія творы духоўнай музыкі М.Равенскага чакаюць свайго лепшага часу і заслужанага вяртання на радзіму. Вядучы вечарыны А.Наліваеў адзначыў, што для адраджэння духоўнасці народа неабходна не цурацца сваіх каранёў. У выкананні гуртоўцаў гасцёўні Дуніна-Марцінкевіча Цэнтра беларускай культуры Фрунзенскага раёна прагучалі песні М.Равенскага, М.Куліковіча, І.Лучанка на словы Я.Купалы, Я.Коласа, М.Багдановіча, С.Новіка-Пеюна, У.Дубоўкі, Г.Бураўкіна.

Л.СЦЯПАНАВА

Юбілей земляка

У славянскай гімназіі Санкт-Пецярбурга адбыўся ўрачысты вечар у гонар 60-годдзя вядомага беларусазнаўцы, старшыні Таварыства беларусаў горада на Ныве Валянціна Грыцкевіча. Віншавальныя тэлеграмы на яго адрас даслалі ТБМ імя Скарыны, Таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі і газета «Культура» з Мінска, Лявон Луцкевіч, Данчык, беларуская суполка з г.Рыгі, а таксама медычная грамадскасць з многіх гарадоў. Ад беларускай шляхты найлепшыя пажаданні перадаў брат юбіляра, слыны гісторык Анатоль Грыцкевіч. Паэтэса Аўгіння Кавалюк прачытала новыя вершы. Выступілі настаўнікі і студэнты Санкт-Пецярбурга, спявак Лявон Габрусёнак. Аздобілі свята госці з Гародні — дзіцячы фальклорны ансамбль пад кіраўніцтвам Я.Бобрыка. Адкрыў і вёў вечарыну яшчэ адзін вядомы даследчык беларушчыны М.Нікалаеў.

Г.К.

ЛІТКУР'ЕР

Аптымізм праз смутак

Прэм'ера новай кнігі Раісы Баравіковай «Люстэрка для самотнай», якая нядаўна выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура», сабрала ў ДOME літаратара шмат прыхільнікаў таленту паэтэсы. Слова пра творчасць Р.Баравіковай гаварылі народны пісьменнік Беларусі І.Шамякін, загадчык рэдакцыі паэзіі «Мастацкай літаратуры», ён жа рэдактар кнігі Л.Дранько-Майсюк, С.Кавалёў, народны артыст Беларусі, кінарэжысёр М.Пташук, У.Накляеў, А.Папова.

Творы Р.Баравіковай прагучалі ў выкананні артыстаў мінскіх тэатраў. Сваім майстэрствам прысутным парадавалі ансамблі — вакальна-інструментальны «Альтанка» пад кіраўніцтвам кампазітара У.Казбанова і народны фальклорны «Тутэйшыя» радыётэатральнага інстытута.

І, вядома ж, цёпла сустрэлі прысутныя саму віноўніцу ўрачыстасці — Раісу Баравікову.

Першыя лаўрэаты новай прэміі

Кіраўніцтва Беларускага гуманітарна-адукацыйна-культурнага цэнтра абвясціла аб заснаванні новай прэміі ў галінах літаратуры і грамадска-палітычнай дзейнасці. Напачатку сакавіка была ўтворана камісія, якая прыняла адпаведнае палажэнне аб прысуджэнні прэміі. У складзе камісіі — рэжысёр, дырэктар БГАКЦ і Беларускага гуманітарнага ліцэя У.Колас, перакладчык, народны дэпутат РБ Л.Баршчэўскі, гісторык, народны дэпутат РБ А.Трусак, палітолаг А.Сідарэвіч, мовазнаўца А.Сёмуха і В.Вячорка, пісьменнік і літаратуразнаўца П.Васючэнка, а таксама навуэнцы Беларускага гуманітарнага ліцэя.

Гэтая акцыя мае мэтай вылучэнне асоб, якія найбольш рупліва на ныве беларускага адраджэння і выхавання моладзі. 24 сакавіка былі названы імяны лаўрэатаў і ім былі ўручаны прэміі. Памер прэміі — 5000 рублёў. Прэмію за грамадскую чыннасць і мужнасць атрымаў юрыст, народны дэпутат РБ А.Абрамовіч, які ўпарта адстойвае ідэю незалежнасці Беларусі і правы чалавека ў Верхніх Савеце. За літаратурную дзейнасць прэмія прысуджана А.Разанаву — выдатнаму нашаму паэту, творцу самабытнаму і непаўторнаму.

Сяржук ПАТАРАНСКИ

Алесь Барскі — прафесар БДУ

Вядомаму даследчыку гісторыі беларускай літаратуры і фальклору, беларускаму паэту з Польшчы Аляксандру Баршчэўскаму /вядомы на Беларусі як Алесь Барскі/ за выдатныя дасягненні ў даследаванні і распаўсюджванні навуковых ведаў пра Беларусь і беларускую літаратуру нададзена званне ганаровага прафесара Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Хто не адзін год чытае «Ніву» — газету беларусаў у Польшчы, — той несумненна добра знаёмы з яго паэтычнай творчасцю. Неаднойчы выходзілі на роднай А.Барскаму Беларускае яго кнігі вершаў, а дзве з іх «Мой бераг» і «Лірчыны пульс» — у Мінску. У «Мастацкай літаратуры» выдадзена і кніга ягонай публіцыстыкі «З бачанага і перажытага».

Перакладчыцка дзейнасць А.Барскага дала магчымасць польскаму чытачу пазнаёміцца з беларускімі казкамі — у 1973 і 1976 гадах выйшлі зборнікі «Д'яблава скрыпка» і «Невычэрпны збан». Паэт, перакладчык і вучоны А.Баршчэўскі ўзначальвае кафедру беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта.

Такая падзея не павінна прайсці незаўважанай, бо гэта — яшчэ адзін факт паяднання беларусаў свету ў адну сям'ю. Польшча і Беларусь, якія жывуць і працуюць там, ніколі не былі аддзелены ад нас перападоўнай мяжой, узамасувазі з імі не перарываліся нават у так званыя гады застою. Цяпер жа прыйшоў час сумленна даследаваць праблемы нацыянальнай культуры, разглядаць іх у кантэксце сусветнай культуры.

Павел НАВОЙЧЫК,

выкладчык кафедры беларусазнаўства

ДРУК

Пра Беларусь і беларусаў

Сёлета выйшаў /пазначаны лістападам-снежнем мінулага года/ першы нумар літаратурна-мастацкага часопіса беларусаў Латвіі «Світанак». Выпусціла яго аднайменнае Латвійскае таварыства беларускай культуры, а сам часопіс, як указваецца, «убачыў свет дзякуючы шчырай дапамозе Першага Ярарха БАПЦ Мітрапаліта Мікалая, спадара Алеся Пальчэўскага і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь».

У нумары — нарыс В.Целеша «Беларускія мастакі Латвіі», вершы А.Гуцава, пачатак палітычнага дэтэктыву ў дакументах «Загаворшчыкі» і хронікі самога таварыства.

Змешчаны рэпрадукцыі твораў Ю.Казака «Марсіянская хроніка»,

Світанак

РЫГА 1.93

У нумары: Нарыс В.Целеша «Беларускія мастакі Латвіі», вершы А.Гуцава, пачатак палітычнага дэтэктыву ў дакументах «Загаворшчыкі» і хронікі самога таварыства.

М.Чырыча «Вёска Глініца», В.Целеша «Партрэт паэта Пятра Сакола /Масальскага/», Я.Чарнякевіча «Жнівень». Аб'ём «Світанка» невялікі. Ды галоўнае, што з'явілася яшчэ адно беларускамоўнае выданне ў бліжнім замежжы.

«Роднае слова», N 3

Не толькі настаўнікам і старшакласнікам, каму ў першую чаргу адрасуецца часопіс, будзе цікава пазнаёміцца і з гэтым яго нумарам. У артыкуле «Цалем сонца мілья ўсмешкі і молімся над кожным васільком...» М.Мішчанчук аналізуе творчасць Т.Кляшторнага.

Не ў першы раз «РС» звяртаецца да паэзіі Н.Гілевіча. Цяпер Л.Гарэлік разглядае тыя яго творы, якія вывучаюцца ў школьнай праграме — «Несмяротнае матчына слова». Раздзел «Літаратура беларускага замежжа» прадстаўлены заканчэннем разваг А.Марціновіча пра жыццё і творчасць М.Сяднёва — «А часу больш, чым вечнасць». Тут жа публікуюцца творы Т.Кляшторнага, Н.Гілевіча, М.Сяднёва.

У нумары — заканчэнне нарыса А.Хатэнікі аб духоўным сэнсе народных звычаяў і абрадаў «Прадзіва продкаў веры», песні на вершы Н.Гілевіча, працяг праграмы-праспекта па беларускай літаратуры /творчасць К.Чорнага, раздзел падрыхтаваны М.Мушынінскім/, артыкул В.Нячай «І падала зерне ў раллю», у якім закранаецца тэма У.Караткевіч і кіно, а таксама шэраг іншых публікацый.

«Мікі Маўс» па-беларуску

У Таліне выйшаў у свет чарговы зборнік коміксаў з серыі «Мікі Маўс». На беларускай мове. Гэта сумеснае выданне «Эгмонта» /Данія/ і «Грунвальд» /Эстонія/. Наклад — 50 тысяч асобнікаў. Радагаву зборнік Валерыя Чыжык. Відавочна, што папулярную літаратуру можна выдаваць і на беларускай мове, і яна будзе мець попыт. Гэта ведаюць у Эстоніі, а вось на Беларусі ўладальнікі друкарскіх станкоў і паперы думаюць інакш...

КОНКУРСЫ

З Паўлюком Багрымам у сэрцы

У адпаведнасці з Рэспубліканскай праграмай па ўшанаванні памяці і прапагандзе творчай спадчыны Паўлюка Багрыма Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі і Беларускае таварыства культуры сумесна з Міністэрствамі адукацыі і інфармацыі, творчымі Саюзамі пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, музычных дзеячаў, Беларускай фундам славянскай пісьменства і славянскіх культур, Згуртаваннем беларусаў свету «Бацькаўшчына» праводзіць з 25 сакавіка па 1 ліпеня 1993 года конкурс аднаго твора на гістарычную тэму «Зайграй, зайграй, хлопча малы...» Жанр — верш, песня, твор кавальскага, выяўленчага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва. Кожны ўдзельнік мае права прадставіць толькі адзін твор.

Для паэтаў узрост абмежаваны — не больш за трыццаць гадоў. Вершы на беларускай мове, не апублікаваныя і не перададзеныя па радыё ці тэлебачанні, аб'ёмам не больш трох старонак, надрукаваныя на машыначы праз два інтэрвалы ў двух экзэмплярах накіроўваюцца на адрас Саюза пісьменнікаў Беларусі: 220034, г.Мінск, вул. Фрунзе, 5 з паметай «На конкурс аднаго твора...»

Узрост астатніх удзельнікаў конкурсу неабмежаваны. Песні на беларускамоўныя вершы /як новыя, так і надрукаваныя/ — клавір /партытура/, па магчымасці і магнітазапіс дасялюцца ў Рэспубліканскі аргкамітэт па ўшанаванні памяці і прапаганды творчай спадчыны П.Багрыма: 220010, г.Мінск, вул. Савецкая, 9, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі, п. 420.

Творы жывапісу, кавальскага і дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва прадстаўляюцца на адрас: 220010, г.Мінск, вул. Савецкая, 9, Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусі, п. 416-а.

Да аўтарскіх твораў дадаецца асобны ліст з поўнымі звесткамі пра аўтара: прозвішча, імя і імя па бацьку, адрас, месца работы альбо вучобы, тэлефоны.

Па кожным жанры ўстаноўлена па адной першай /25 тысяч рублёў кожная/, другой /15 тысяч рублёў кожная/, трэцяй /10 тысяч рублёў кожная/, па дзве заахвочвальныя прэміі /па 7 тысяч рублёў кожная/.

Конкурсныя работы /вершы, песні/ не рэцензуюцца, аўтарам не вяртаюцца.

Аўтары лепшых конкурсных работ прымуць удзел у Свяце Багрыма ў Крашыне 27—29 жніўня 1993 года, у час якога будуць названы пераможцы і адбудзецца прадстаўленне твораў лаўрэатаў.

Лепшыя вершы будуць апублікаваны ў часопісе «Першасвет», іншыя лепшыя творы набудзе Міністэрства культуры.

НАША АКАДЭМІЯ НАВУК

«А ДЗЕ Ж ТОЙ ВЫХАД, ДЗЕ ЗБАВЕННЕ?..»

ШТО РАБІЦЬ, каб выбрацца з бяздонна эканамічнага і духоўнага крызісу, у якім апынулася наша грамадства? Трэба перш за ўсё зразумець, што ў нас кардынальна змянілася ўся палітычная сітуацыя, а жывём мы ў асноўным па старых законах і нормах, прыстасаваных да копішняга, так званнага сацыялістычнага дзяржаўнага ладу. Прытым захоўваюць рэальную сілу толькі законы, патрэбныя і выгадныя шматлікаму чыноўніцкаму люду. Адсюль вынікае неабходнасць тэрміновага вызначэння генеральных стратэгічных напрамкаў палітычнага, эканамічнага, духоўнага адраджэння грамадства. Мне ўяўляецца, што да ліку найбольш важных праблем, якія мы абавязаны вырашаць у першую чаргу (побач з іншымі), неабходна аднесці патрэбу развіцця сельскай гаспадаркі і навукі.

Пра сельскую гаспадарку хай пішуць спецыялісты. Я выкажу толькі некаторыя агульныя меркаванні. У наш час задача заключаецца не ў тым, каб з ходу ліквідаваць калгасы і саўгасы, як бы яны сябе ў цэлым ні здыскрэдытавалі. Калі б іх сталініскімі тэмпамі паразганяць, то вынік быў бы такі, як і пры калектывізацыі. Але ўжо і сёння трэба даць кожнаму калгасніку права, застаючыся ў калгасе, апрацоўваць такі надзел зямлі, які ён сам палічыць магчымым і які яму акажацца пад сілу. Пры гэтым ён павінен адразу ж мець упэўненасць, што выдзелены яму ўчастак раллі і сенажаці ніхто не адбярэ і не памяне на іншы. Гэта дазволіць хлебаробу па-гаспадарску адносіцца да зямлі.

Але сённяшні калгаснік не будзе мець рэальнай магчымасці хутка станавіцца на ўласныя ногі, калі не атрымае адпаведную тэхніку: нейкі зручны трактар, транспартныя сродкі, насенне. Паклапаціцца пра гэта — задача дзяржавы, бо толькі яна можа наладзіць вытворчасць усёга самага неабходнага для сяла, даць селяніну тэхніку авансам, за будучае збожжа, мяса, бульбу. А вырашаць усё гэта трэба апэратыўна, не расцягваючы на пяцігодкі. Часу для роздуму

Заканчэнне. Пачатак у N 14

З ПОШТЫ «ЛіМа»

ТАЯМНІЦЫ «ПАГОНІ»

Апошнім часам у беларускім патрыятычным друку з'явіўся шэраг публікацый аб паходжанні герба «Пагоня». Але ўсе яны выпускаюць з-пад увагі паходжанне і прызначэнне знакаў-сімвалаў увогуле. У лепшым выпадку даецца геральдычны аналіз з «прызмленнем» у XIII ст. Шаноўнае спадарства, а ці не пашукаць нам адказу на пытанні ў тых галінах чалавечых ведаў, якія дагматыкамі і прагматыкамі адсунуты ў ценю? Маю на ўвазе астралогію, магію і некаторыя ўсходнія духоўныя вучэнні.

Найперш, для прадуктыўнасці нашых пошукаў і аналізу прычым, трэба пагадзіцца з вучэннем аб тым, што Космас — гэта не беспасветная прастора, напоўненая планетамі, зоркамі і касмічным пылам. Космас — гэта бязмежны акія энергіі, які прынята называць Богам, Сусветным Розумам і г. д., у якога строга рэгламентаваны законы гармоніі і развіцця. Трэба пагадзіцца і з тым — і гэта для нас найцяжэй, — што псіхічнае, духоўнае заўсёды папярэднічае матэрыяльнаму, а не наадварот. Трэба прыняць на веру і тое, што мінулае-сучаснае-будучае існуе адначасова і нічога бяспледна не знікае. У Космасе ёсць інфармацыйная прастора, у якой прасветлены Дух можа прачытаць усю інфармацыю аб Сусвеце. І доступ да гэтай інфармацыі не абумоўлены ўзроўнем зямнога інтэлекту і ступенямі адукацыі; асноўны крытэры — гэта ступень развіцця Духу ў касмічным разуменні.

Цяпер возьмем пад увагу прынцып дзейнасці нашых ЭВМ. Чым больш дасканала сістэма зададзеных знакаў-сімвалаў, тым больш поўная выдача інфармацыі. Некалькі парадыйна прынцып дзейнасці ЭВМ можна параўнаць з пачаткам стварэння свету і пры-

і раскачкі не засталася.

Распрыгоненае сяло на працягу пары гадоў забяспечыць рэспубліку харчамі і створыць неабходныя рэзервы для экспарту. Маючы ў запасе лішкі збожжа, лягчэй было б весці гаворку пра нафту, газ, металы.

Што ж датычыць праблемы ўласнасці на зямлю, то рэальным гаспадаром яе павінен стаць толькі той, хто яе апрацоўвае. Настала пара аддаць яе сялянам. А задача заканадаўцаў — прадугледзець такія меры, якія б раз і назаўсёды адбілі ахвоту нашым ненажэрным мафіям купляць зямлю і прадаваць яе з заробкам. Тут можна не баяцца ўзаконіць і канфіскацыю, і штрафы, і жорсткую крымінальную адказнасць.

А цяпер пра навукі. Пра яе развіццё або асаблівыя поспехі ў сучасных умовах — пры адсутнасці належнай матэрыяльнай базы і фінансавых сродкаў — не можа быць і гаворкі. Здаецца, усе як быццам разумеюць, што ў сельскай гаспадарцы, каб мець права і магчымасць жаць пшаніцу, трэба спачатку поўнай меры кінуць зерне ў зямлю, якую перад гэтым узаралі, не пашкадаваўшы ёй угнаенняў. А каб мець малака, мяса, яйкі, то кожны дзень — ды яшчэ і не адзін раз — трэба пакарміць карову, парасят, курэй.

А хіба ж да навукі можна адносіцца інакш? Там, дзе сродкі не эканоміліся, вучоныя маглі і космас заваёўваць, і ваенную тэхналогію развіваць, прытым не горш, чым на самым аўтарытэтным Захадзе. А вось ад адных лозунгаў і патрыятычных заклікаў ні малака на кухні не прыбавіцца, ні навуковыя распрацоўкі ў акадэміі. Гапоўныя напрамкі навуковых даследаванняў павінны быць забяспечаны надзейна. Паклапаціцца пра гэта — зноў-такі абавязак дзяржавы.

Але калі ўжо сродкі асігнуваюцца, то хай яны выкарыстоўваюцца для справы, на якую прызначаны.

Што ўсё ж такі рэальна Акадэмія навук магла б прадпрыняць? Як мне ўяўляецца, без кардынальнай ломкі ўсёй сістэмы арганізацыі навуковых даследаванняў толку мала будзе. Вось тут і хочацца зрабіць некаторыя канкрэтныя прапановы.

1. Рэарганізаваць акадэмічныя інстытуты (паўтараю, гаворка вядзецца пра інстытуты

гуманітарнага профілю) — з усёй сістэмай планавання, арганізацыі навукова-даследчай работы, падрыхтоўкі да друку прац і іх публікацыі. Ператварыць кожны інстытут у сапраўдны мазгавы цэнтр у адпаведнай галіне навукі з тым, каб яго здзяйсненні станаўліся здабыткам усіх зацікаўленых не праз 3 або 5 гадоў, калі яны ўжо могуць страціць сваю каштоўнасць, а праз некалькі месяцаў. З гэтай мэтай пасля пераходнага перыяду, які мог бы працягвацца, скажам, адзін год або два, кожнаму навуковаму супрацоўніку (і чалавеку без ступені, і доктару або кандыдату навук) устанавіць службовы аклад у памеры мінімальнай зарплаты, узаконенай у рэспубліцы. А дадаткова хай кожны зарабляе за свае планавыя і няпланаваныя публікацыі. І каб даць такую магчымасць, то пры інстытуце арганізаваць перыядычнае выданне, нейкі часопіс, які выходзіў бы адзін раз, напрыклад, у два месяцы. І плаціць там за адзін аркуш столькі, колькі сёння абходзіцца дзяржаўнаму бюджэту адзін аркуш створанай у сценах акадэмічных інстытутаў прадукцыі (але ні ў якім выпадку не столькі, колькі плаціць у часопісах або газетах!).

За ўсю падрыхтоўку матэрыялаў для такога часопіса адказваў бы інстытут, які са свайго асяроддзя вылучаў бы рэдактара і ўсё персанал штатных работнікаў. Агульная колькасць супрацоўнікаў не павялічалася б ні на адну адзінку. А ў інстытутах хапіла б і кадраў, і вытворчых плошчаў.

На пасаду рэдактара спатрэбіўся б чалавек творчы, энергійны, з дастаткова шырокім круглаглядам. Ягонае слова з'яўлялася б рашаючым і ў планаванні тэматыкі, і ў ацэнцы гатовай прадукцыі. Ён павінен быў бы бачыць рэальныя патрэбы развіцця навукі — і тэарэтычную, фундаментальную, і прыкладную. Адна з глаўных задач інстытуцкага перыядычнага выдання заключалася б у тым, каб апэратыўна рэагаваць на запатрабаванні сярэдняй школы, вышэйшых навучальных устаноў, а таксама культурнага развіцця.

Пры такой сістэме новыя распрацоўкі, дасягненні, адкрыцці адразу ж, апэратыўна, праз некалькі месяцаў траплялі б да зацікаўленых чытачоў — выкладчыкаў ВНУ, настаўнікаў сярэдняй школы, дзеячаў літаратуры і культуры.

Апэратыўна, кваліфікавана падрыхтаваныя і добра аформленыя часопісы — асабліва па літаратуры і гісторыі — сталі б настольнымі выданнямі многіх катэгорыяў чытачоў, прытым не толькі ў рэспубліцы, але і за яе межамі. Яны далі б магчымасць вярнуць частку сродкаў, выдаткаваных на навукова-даследчую работу.

Працы для публікацыі адбіраліся б аўтарытэтнай камісіяй (рэдакцыйным саветам), якая выбіралася б на агульным сходзе навуковых супрацоўнікаў тэрмінам на 1 год.

Калі б арыентавацца на рэальнага чытача, а не на абстрактную навукі, то з выбарам напрамкаў, праблематыкі і тэматыкі навукова-даследчых работ давялося б быць вельмі асцярожнымі, асабліва ў галіне філасофіі. Плануючы нейкія тэмы, інстытуты і выканаўцы абавязаны былі б рэальна ўзважваць і з усёй сур'езнасцю адказваць на пытанне: а ці патрэбны яны каму-небудзь? У нас хапала сачыненняў, якія, практычна, мабыць, і ў сценах роднага інстытута чыталіся толькі па службовым абавязку, па даручэнні начальства абмежаванай колькасцю асоб ды яшчэ цэнзарамі і прадстаўніцамі кантрольных ідэалагічных ведамстваў.

2. Справа прысуджэння вучоных ступеняў і званняў патрабуе спецыяльнага разгляду. Калі за іх не будуць плаціць незаробленыя грошы, прытым да канца жыцця, то вакол іх не будзе лішняга ажыятажу. Але самі па сабе яны павінны застацца. Толькі прысуджаць іх не варта шляхам урачыстых шаманскіх працэдур з усёй незвычайна працаёмкай, але і бескарыснай для навукі сістэмай падрыхтоўкі дысертацый. Прысуджэнне кампетэнтным органам навуковых званняў і ступеняў павінна было б уяўляць сабой прызнанне рэальных здзяйсненняў вучонага.

Што канкрэтна я маю на ўвазе? Працы кандыдата навук Г.Кісялёва не ўстарэюць і з цягам часу будуць станавіцца ўсё больш каштоўнымі. Але ніхто нават і не падумае пра тое, каб яму проста так, толькі за навуковыя здзяйсненні прысудзіць ступень доктара навук. Затое ж некаторыя канцэпцыі, палажэнні і вывады, якія найбольш паспяхова «абараняюцца», тут жа ўдзельнікамі сваяцэннага рытуалу забываюцца і здаюцца ў архіў разам з тоўстымі томамі дакументацыі. І потым ужо ніхто і нідзе іх не згадае — не хваліць і не ганіць.

А вазьміце хоць бы Уладзіміра Калесніку з Брэсцкага педінстытута або Дзмітрыя Бугаёва з Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Колькі кніг яны выдалі! А ці шмат ёсць у нас дактароў, якія былі б больш вядомыя за іх! Дзеля справядлівасці магу нагадаць, што я неаднаразова палемізаваў з У.Калеснікам. І тым не менш я лічу, што ён адзін з найбольш сур'езных нашых даследчыкаў.

вышыванку, у якой, здаецца, пачуваецца сапраўдным беларусам. Гербы, абразы і храмы — гэта і экраны канцэнтрацыі энергіі пэўных нябесных святлі і сіл. На кожную краіну, нацыю існуе свой гараскоп, свой запраграмаваны код развіцця. У кожнага народа свой пантэон Багоў, святых і герояў. У прамой залежнасці ад таго, як мы іх шануем, і магчымасць іх удзелу ў справах нашага матэрыяльнага свету. Гэты закон дзейнічае і ў адносінах з нашымі продкамі як індывідуальна для кожнага з нас, так і для нацыі ў цэлым. Забыццё — самая страшная разбуральная сіла Сусвету. У прамой залежнасці ад знакаў-сімвалаў знаходзіцца і магчымасць прымаць пэўныя касмічныя вібрацыі. Гэта знаходзіць выражэнне ў адметнасці мовы і фальклору кожнага народа на Зямлі. Значыць, знак-сімвал — гэта і генетычная, і гістарычная інфармацыя, і код для дзейнасці сёння і ў будучым. І калі парушаецца першапачатковы выгляд знака-сімвала — парушаецца і звязаная з ім рэчаіснасць, перарываецца магчымасць прагрэсу і будучыні. Нездарма ж захопнікі ўсіх часоў найперш рашуча і жорстка выкідалі старыя дзяржаўныя сімвалы забраных народаў, выкарчоўвалі мову і культуру.

Цяпер заглянем трошкі ў астралогію. Наша «Пагоня» трактуецца тут як знак зоркі Сірыус і расшыфроўваецца наступным чынам. Нябесны коннік, які разганяе цемру, засуху, голад і смерць. Узняўляе мір, раўнавагу, традыцыі, выток і крыніцы. Ахоўвае нябесны Закон і законы Роду, генетычныя карані. Шляхетны рыцар, які зніштажае ману і хітрасць.

Як дзяржаўны сімвал пачаў

выкарыстоўвацца ў XIII ст. Гісторыя ж паходжання гэтага сімвала значна глыбейшая. Хрысціянства на славянскіх землях, на вялікі жаль, вынішчыла амаль пад корань сляды дахрысціянскай культуры нашых продкаў. Тэзіс аб тым, што ўсё паганскае — гэта цёмнае і недасканалае, як высвятляецца, далёка не адпавядае сапраўднасці. Сляды шанавання Нябеснага конніка вядуць аж у старажытны Чарнігаў. Ёсць там Спаса-Праабражэнскі сабор, які пабудаваны яшчэ ў 1034 годзе. Цікава, храм для нас у тым, што падчас будоўлі званарні былі знойдзены дзве срэбныя галавы — часткі языцкіх ідалаў. Ёсць падставы сцвярджаць, што хрысціянскі сабор пабудаваны на месцы старадаўняга паганскага капішча, прысвечанага Богу-конніку. Трохкутная планіроўка Чарнігаўскага дзядзінца з трыма вяртамі-ўездамі нагадвае апісаны ў пачатку XI ст. Цітмарам Мерзебургскім град Радагошч, размешчаны надзе ў басейне ракі Даляніцы ля Прывільскага возера ў землях абадрытаў і люцічаў. У цэнтры трохкутнай крэпасці стаў храм Сварожыча Радагошча, выява якога на белым кані знаходзілася пасярэдзіне. Германцы называлі гэты храм святлішчам Рэтры. Шанаванне Радагошча /сына Сварога — Бога нябеснага свету/ не было лакальным, яму пакланяліся і бодрцы Мекленбурга. Найбольш блізка да Радагошча па сваіх функцыях у крывічоў-беларусаў — Пярун-Светавіт /Ярыпа, у пазнейшай традыцыі — святы Юры. У перыяд Хрысціянства пачынаецца, магчыма, пераход да афармлення і большага пашырэння візуальных знакаў-сімвалаў племя, народнасці, народа, нацыі, дзяржавы, што знаходзіць выражэнне ў гербах, абразях святых мясцовага паходжання, у размяшчэнні старых знакаў-сімвалаў на новых культурных пабудовах. Прыкладам — знак «Пагоня» на Вострай Бране ў Віліні, якая з'яўляецца і цяпер святым месцам, звязаным з мінулае-сучаснасць-будучае нашага

Што ж датычыць апублікаваных у друку альтэрнатыўных праектаў новых законаў «Аб вучоных ступенях і званнях» (падрыхтаваных Саветам Міністраў і Акадэміяй навук Беларусі), то мне ўяўляецца, што ні адзін, ні другі не могуць лічыцца дасканалымі. У іх зноў гаворка вядзецца пра абарону дысертацый — мабыць, па колішніх сцэнарыях. Як усё ж такі давіць на аўтараў тая закасацкая традыцыя! Скажам, вучоны апублікаваў салідную манаграфію або пару кніжак. І што — ён павінен яшчэ для ступені траціць час на машынапісны варыянт — як сказаў адзін наш вядомы літаратар і палітык у прыватнай гутарцы — «для мышэння»? Што ж датычыць магчымасці прысуджэння ступені «па сукупнасці навуковых работ», то пра гэта скажана вельмі ж невыразна. Такое палажэнне існавала і раней, але ці хто карыстаўся ім на практыцы?

Вядома, можна было б прадугледзець і падрыхтоўку дысертацый, але для тых, хто не мае манаграфій і ў каго паасобныя публікацыі рассяяны ў розных навуковых выданнях. А наогул аўтары абодвух варыянтаў робяць выгляд, быццам яны не ведаюць, што сабой заўсёды ўяўляла так званая «абарона» дысертацый. На практыцы лёс яе і вынік галасавання прадвызначаўся на ніжэйшым узроўні — на сектары, у аддзеле, у лабараторыі. Калі не было рэкамендацыі гэтай інстанцыі, то Вучоны савет не прымаў дысертацыю да абароны. А загадчык сектара меў неабмежаваную магчымасць заблакіраваць дысертацыю, калі яму асабіста прэтэндэнт не падабаўся. Так было. Вось тут і трэба было б дазволіць кожнаму ў такіх выпадках звяртацца непасрэдна да Вучонага савета. Гэта дало б магчымасць хоць калі-небудзь пабачыць на свеце рэальную, а не фіктыўную абарону дысертацый.

Па традыцыі ў нас вучонае званне прафесара прывязваецца да педагагічнай дзейнасці. А чаму? Нагадаю, што і само слова «доктар» паходзіць ад лацінскага «docere» — «настаўнік» (ад «docere» — вучыць). Невыпадкова Францішак Скарына ў некаторых прадмовах замест слова «доктор» пісаў «учитель». Нягледзячы на такую этымалогію, ступень доктара прысвойваецца сёння за навуковыя, а не за педагагічныя дасягненні.

Абодва праекты прадугледжваюць ступені доктара галіны і доктара навук. А ці патрэбна такая блытаніна? Чаму не ўзаконіць навуковыя ступені доктара і прафесара? Для чаго пакідаецца ранейшая паралельная іерархія навуковых вартасцяў — ступені і званні? Чым гэта можна апраўдаць?

У акадэмічным праекце прадугледжваецца, у прыватнасці, экзамен па філасофіі. Калісьці такі экзамен уключыў у абавязковы парадку і гісторыю ВКП(б) — КПСС. А як сёння? Можна,

таксама? Нешта ж трэба прыдумаць, каб філосафія не засталася без хлеба...

Ці не настала сёння пара ўтварыць кампетэнтны орган, які б правярўў сучасныя вучоныя званні і ступені? Бясспрэчна, палявання на ведзьмаў арганізоўваць няма патрэбы. І ўсё ж такі лічыць навукай разважанні аб небылых поспехах сацыялістычнага спаборніцтва ва ўсіх чарговых пяцігодках было б недаравальным глупствам.

3. Планаваць. Паспехі ў развіцці акадэмічнай навукі ў значнай меры будуць залежаць ад умення прадбачыць рэальныя грамадскія запатрабаванні, а ў сувязі з гэтым — ад эфектыўнага планаваўня. Для літаратараў (уключаючы фалькларыстаў) і гісторыкаў сёння справа, здаецца, ясная. Наспела неадкладная патрэба стварэння гісторыі народа і гісторыі літаратуры — прытым адначасова і навуковых курсаў і падручнікаў для вышэйшай і сярэдняй школы. Дапамога навучальным установам павінна з'яўляцца адным з найважнейшых напрамкаў дзейнасці акадэмічных інстытутаў. У фінансаванні такіх праграм магло б прыняць удзел і Міністэрства народнай адукацыі, а гатовыя распрацоўкі купляліся б настаўнікамі і школьнымі бібліятэкамі. А гэта значыць, што на кваліфікаваную прадукцыю попыт быў бы надзейны, прытым на многія гады. Хто недастаткова ўпэўнены ў гэтым, хай паглядзіць, якім поспехам карыстаецца часопіс «Спадчына».

Могуць сказаць: ёсць жа інстытут педагагікі. Бясспрэчна, ёсць. Але гэта не перашкоджае інстытуту літаратуры АН класіфікацыйнаму праграму па беларускай літаратуры для сярэдняй школы (зараз яна публікуецца ў чарговых нумарах часопіса «Роднае слова»). Што ж датычыць інстытута педагагікі, то яму работы заўсёды хопіць: некаму ж трэба распрацоўваць праблемы псіхалогіі, метадыкі выкладання паасобных прадметаў, выхавання (школьнага і дашкольнага), арганізацыі навучальнага працэсу і г.д. Задача ж акадэмічных інстытутаў заключалася б у тым, каб падаць у даступнай

Р.С. 5 лютага г.г. быў апублікаваны Закон Рэспублікі Беларусь «Аб асновах дзяржаўнай навукова-тэхнічнай палітыкі». Акадэміі навук прысвечаны там 25-ты артыкул наступнага зместу:

«Акадэмія навук Беларусі з'яўляецца самакіруемай навуковай арганізацыяй, якой заканадаўствам Рэспублікі Беларусь прадстаўлены адпаведны статус. Сродкі на яе дзейнасць штогод вызначаюцца ў бюджэце.

Акадэмія навук Беларусі нясе адказнасць за развіццё ў рэспубліцы фундаментальных даследаванняў. Яна ўдзельнічае ў фарміраванні і рэалізацыі дзяржаўнай навукова-тэхнічнай палітыкі, правядзенні экспертызы важнейшых навукова-тэхнічных і народнагаспадарчых праграм і праектаў».

Ці забяспечыць гэты закон карэнны пералом у адносінах нашай дзяржавы да Акадэміі навук? Хацелася б верыць...

форме гісторыю народа, яго культуры, літаратуры, аналізаваць мастацкія і фальклорныя творы — усяго таго, што неабходна настаўніку кожны дзень. Прытым падаваць аператыўна, каб усё магло трапіць да яго ў пару, своечасова, у працэсе падрыхтоўкі да ўрокаў.

4. «Кадры вырашаюць усё». Калі Беларусь паклапацілася і стварыла адпаведныя ўмовы — перш за ўсё жыллёвыя — то яна магла б заахоціць многіх вучоных прыбываць у Мінск. А між тым ёсць выдатныя спецыялісты беларускага паходжання, што працуюць за межамі нашай рэспублікі. Сёння ж у АН Беларусі ўмовы такія, што разбягаюцца нават і тыя перспектывыя навуковыя работнікі, якія тут працавалі або працуюць. І сама акадэмія пазбаўляецца многіх кваліфікаваных вучоных, пры скарачэнні ўлічваючы званні, ступені, узрост, але не рэальную кваліфікацыю.

5. Як мне ўяўляецца, не шкодзіла б прызірлівым вокам зірнуць на структуру акадэмічнага кіраўніцтва, усяго прэзідэмаўскага апарату. Варта было б параўнаць хоць бы штаты 1960 і 1992 гадоў і паспрабаваць разабрацца, ці ўсе штатныя нарашчванні з'яўляюцца неабходнымі. Мабыць, такую самую працэдурку не лішне было б правесці і ў інстытутах.

РЭСПУБЛІКА БЕЛАРУСЬ, а разам з ёю і Акадэмія навук знаходзяцца на раздарожжы. Ці ўдасца выбраць такі напрамак, каб не заблудзіцца ў цёмнай пушчы? Усё будзе залежаць ад таго, як выкарыстаецца інтэлектуальны патэнцыял, калектывны вопыт народа. І як удасца нашаму кіраўніцтву асэнсаваць увесь наш мінулы вопыт, як і вопыт суседзяў.

Закрануў я толькі некаторыя пытанні і не пра ўсе балачкі раскажаў. Але ў цэлым становішча ў Акадэміі навук занадта трывожнае, каб можна было махнуць на ўсё рукою і дапусціць паглыбленне крызісу.

А Б' Я В Ы

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ,
САЮЗ ТЭАТРАЛЬНЫХ ДЗЕЯЧАЎ
БЕЛАРУСІ,
УПРАЎЛЕННЕ КУЛЬТУРЫ
МІНГАРВЫКАНКАМА,
ДЗЯРЖАЎНЫ ТЭАТР ЛЯЛЕК
БЕЛАРУСІ

запрашаюць
20--26 мая 1993 г. на

МІЖНАРОДНЫ ФЕСТЫВАЛЬ ТЭАТРАЎ ЛЯЛЕК

з удзелам тэатраў з Аўстрыі, Беларусі, Бельгіі, Германіі, ЗША, Італіі, Казахстана, Нідэрландаў, Польшчы, Расіі, Славакіі, Турцыі, Украіны, Фінляндыі, Францыі, Чэхіі, Швецыі.

Продаж білетаў на фестывальныя спектаклі -- у касе Тэатра лялек з 21 красавіка з 10.00.

Даведкі па тэлефоне: 27--05--32.

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

аб'яўляе конкурс

на замяшчэнне пасада

прафесарска-выкладчыцкага саставу
/для тых, хто мае мінскую пражыску/:

Кафедра музычнай педагагікі:

— загадчык кафедры
/узрост не старэй 65 гадоў/ 1
— дацэнт /псіхалогія/ 1
— старшы выкладчык 1

Кафедра кампазіцыі:

— дацэнт 1

Кафедра альта, віяланчэлі і кантрабаса:

— дацэнт 1

Кафедра тэорыі музыкі:

— дацэнт 1

Кафедра гісторыі музыкі:

— старшы выкладчык 1

Кафедра агульнага фартэпіяна:

старшы выкладчык 3

Кафедра інструментуўкі,

аранжыроўкі і чытання партытур:

— дацэнт 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна Палажэнню аб конкурсах, накіроўваць на імя рэктара на адрас:

220030, г.Мінск, вул.Інтернацыянальная, 30
Даведкі па тэл.: 27—49—42, 26-06—70

БЕЛАРУСКАЯ АКАДЭМІЯ МАСТАЦТВАЎ

аб'яўляе конкурс

на замяшчэнне пасада

прафесарска-выкладчыцкага складу
/для тых, хто валодае
беларускай мовай/:

— прафесара кафедры манументальна-

дэкаратыўнага мастацтва 1

— дацэнта кафедры графічнага дызайну

і рэкламы 1

— выкладчыка кафедры інтэр'ера

і абсталявання 1

— выкладчыка кафедры

філалагічных дысцыплін 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.

Заявы і дакументы, згодна Палажэнню аб конкурсах, падаваць на імя рэктара акадэміі па адрасу: 220012, Мінск, пр.Ф.Скарыны, 81, адзел кадраў: тэл. 32—77—34.

Беларуская Акадэмія мастацтваў выказвае глыбокае спачуванне выкладчыку кафедры графічнага дызайну Васюку Уладзіміру Уладзіміравічу з прычыны смерці БАЦКІ.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае спачуванне пісьменніку Алесю Шлегю ў сувязі са смерцю яго ЖОНКІ.

Алесь ЖАМОЙЦІН

Смаргоншчына,
Кушляны.

народа. Гэты пераход — як кампенсацыя за страту храмаў Нябеснага конніка. Як бачым, памянялася толькі форма шанавання, але не сутнасць.

Нагадаем яшчэ раз, што па старадаўняму ўспрыманню нашых продкаў знак-сімвал — гэта такая ж рэчаіснасць, як і тое, што ён сімвалізуе. Калі прыняць «Пагоню» як знак зоркі Сірыус, то паўстае пытанне: чаму на шыце размешчаны шасціканцовы правільны крыж — астралагічна-паганскі знак нашага Сонца? Адкуль спалучэнне двух сімвалаў? У племені дагонаў у Паўночнай Афрыцы ў вуснай традыцыі захоўваецца касмалагічны міф аб стварэнні і будове Сусвету /«Наука и религия». Нашим солнцем был Сириус, NN 10, 11, 1991/. Па водгукх вучоных, тэорыя стварэння Сусвету ў дагонаў больш дасканалая, чым сучасная генетычная тэорыя. Згодна з гэтым міфам, першапачаткова наша Зямля, ужо заселеная людзьмі, знаходзілася паблізу зоркі Сірыус, але з-за прагражачага выбуху аднаго з кампанентаў гэтай зоркі Бог Амма перасяліў Зямлю да другой зоркі — да Сонца. Звесткі аб зорцы Сірыус, аб якіх паведамляе міф, атрымаць без выкарыстання сучасных аптычных прыстасаванняў немагчыма, але звесткі гэтыя ў дагонаў ёсць! Сістэма ведаў, выкладзеных у міфе, вызначаецца беспрэцэдэнтнай цэльнасцю і глыбінёй. Дагоны валодаюць астраноміяй, маюць календар, лічэнне, шырокія звесткі па анатоміі і псіхалогіі чалавека, уяўленні аб генетыцы, сістэматызаваную фармакалею. І... не маюць пісьмовасці. Міф перадаецца ў вуснай традыцыі з пакалення ў пакаленне і абпіраецца на існуючую ў племя сістэму знакаў і малюнкаў. У мысленні дагонаў усё, што выражаецца знакам, і ёсць знак. Бог пачаў стварэнне свету з таго, што запісаў у знаках усё, што будзе створана, і ўсё, што з гэтым створаным калі-небудзь ды здарыцца. Прасцей, знак і рэч, якая яму адпавядае, — паняцці эквівалентныя,

таму намалюваць знак — ужо азначае стварыць аснову рэчы. Як бачым, уяўленні нашых продкаў і дагонаў супадаюць. Калі прыняць за аснову, што першапачаткова цэнтральным жыццёдайным святлам для Зямлі, ужо заселенай людзьмі, была зорка Сірыус, то і культываны святкаванні павінны былі быць скіраваны менавіта на яе. Актыўна для Зямлі цяпер зорка Сірыус свеціць з 21 чэрвеня да 22 ліпеня. Відочна, што пачынае святціць незадоўга перад асноўным святкам нашых продкаў — Купаллем. Магчыма, гэтае свята бярэ пачатак з яшчэ дасонечных часоў, перыяду асноўнага культу зоркі Сірыус. У астралагіі сьвярджаецца, што ў перыяд стаяння Сірыус аплуецца над гадальнікамі, варажбітамі, астралагамі і ўсімі, хто імкнецца спазнаць скрытае жыццё свету. А цяпер узгадаем, якія багатыя трыдзіць гадаць, варажыць ды і вядзьмарыць у нашага народа і на Купалле, і на Каляды, у перыяды Сонцазвароту /ці Сірыусазвароту першапачаткова/. А зараз пагаворым пра крыж на шыце «Пагоні». Правільны шасціканцовы крыж на шыце «Пагоні» — гэта цэнтральная фігура пячаткі Сонца; нясе ў сабе і самастойны сімвал зоркі Сонца. Гэта можна лёгка спраўдзіць, адкрыўшы двухтомнік Палюса па магіі, — калі прызнаць магію за раздзел чалавечых ведаў, якія існуюць на працягу ладнага адрэзку часу і прасторы; адкінуўшы, вядома, дагматычнае матэрыялістычнае ўспрыманне рэчаіснасці. Нашы дэпутаты, наўмысна ці па неразуменні, змянілі крыж на шыце. Гэта ўжо не першапачатковы знак-сімвал, ён ужо не нясе ў сабе поўнай закарэкаванай інфармацыі Космасу. І вельмі слушна адрэагавалі нашы суайчыннікі з эміграцыі на такое антыкасмичнае свавольства народных абраннікаў.

«Пагоня», на наш погляд, з'яўляецца сінтэзаваным знакам-сімвалам. Адным з асноўных знакаў, пад якім Бог стварыў Зямлю і людзей, быў знак зоркі Сірыус — Нябесны

коннік. А па законах касмічнай пераемнасці, на шыце Конніка — шасціканцовы правільны крыж, як знак Сонца, — цяперашняга жыццядайнага нашага святлы. Я добра разумею спробы і ў мінулым і сёння «паправіць» выгляд крыжа на шыце ў бок збліжэння з праваслаўнымі канонамі, зыходзячы з палітычных меркаванняў праваслаўнай большасці насельніцтва Беларусі. Але, імкнучыся абaperціся на большасць, палітыкі парушаюць адзінства беларусаў-каталікоў, беларусаў-праваслаўных, беларусаў-пратэстантаў, беларусаў-мусульман і г. д. пад спраўдным кансалідуючым знакам-сімвалам «Пагоняй». Дык станьма відучымі, браты! Нам у спадчыну дасталася багатая зямля з адметнай культурай, якая ацпела сярод гвалту і прыніжэння, краіна з самай старажытнай сімволікай на Зямлі; з самай шлхетнай і касмічнай сімволікай. Акрамя ўсяго, праз наш народ адбывалася пераемнасць у спадчыннасці зямных цывілізацый. Гэта не пустыя словы! Знакам, якім пазначаў свае кнігі Францішак Скарына /Месяц на фоне Сонца/, старадаўнія атланты неміфічнай Атлантыды, з цывілізацыяй значна вышэйшай за нашу, пазначалі Бога. Цяперашні акцэнт у развіцці цывілізацыі на Зямлі ставіцца на славянскія землі. А шырока паварочваць гэтыя землі да Бога пачаў праз кнігу наш Францішак Скарына!

Аўтар рыхтаваў гэту інфармацыю без прэтэнзіі на ісціну ў апошняй інстанцыі, не для навуковага «перажоўвання» і дыскусій. Гэта падарунак тым, хто верыў і верыць у Нябеснага конніка, для каго «Пагоня» — жывы, натхняючы знак-сімвал. Для вас, браты, — гэта праўда, сіна і надзея!

Жыве Беларусь!!!

21 сакавіка ў Саўт-Рыверы /штат Нью-Джэрсі, ЗША/ прайшло святкаванне 75-х угодкаў абвяшчэння незалежнасці Беларусі. Перад удзельнікамі і гасцямі свята выступіў старшыня Беларускага кангрэсавага камітэта Амерыкі Р.Завістовіч. Ягоны даклад прапануем увазе чытачоў «ЛіМа».

Расціслаў ЗАВІСТОВІЧ

75 УГОДКІ БНР: МАРЫ І РЭЧАІСНАСЦЬ

Нягледзячы на тое, што ў ліпені 1990 года Беларусь была абвешчана суверэннай дзяржавай, а ў жніўні 1991 года незалежнай рэспублікай, дзень 25 сакавіка 1918 года назаўсёды застанецца ў памяці народнай, як дзень, калі лепшыя сыны і дочки Беларусі пачалі новую эпоху ў гісторыі нашай Бацькаўшчыны. 25 сакавіка — гэта не толькі абвешчэнне незалежнасці Беларусі, не толькі жаданне беларускага народа «людзьмі звацца», але й нацыянальная дэкларацыя, якую беларускі народ скінуў ярому няволі і катэгарычна заявіў, што ён хоча быць вольным сярод вольных народаў свету. Таму мы верым, што дзень 25 сакавіка стане галоўным нацыянальным святам у вольнай Беларусі. Ён, як цудоўны святак, будзе зырка гарэць над разняволенай Бацькаўшчынай.

Палітычныя і эканамічныя абставіны на Беларусі на гэтым годзе беларускае суверэннасці вельмі заблытаныя і нялёгка. Беларусь знаходзіцца ў крызісным стане як палітычна, гэтак і эканамічна. Эканамічныя рэформы наогул, нават пры вялікім жаданні і без усякіх перашкод, праводзіць вельмі цяжка. Аб'яднанне-Нямеччыны паказала, што нават велічэзная эканамічная дапамога не толькі не можа адрэагу пастанавіць на ногі нацыю, але і істотна прыспешыць працэс пераходу на вольны рынак. Перад ліквідацыяй дзяржаўных структур павінен ужо існаваць прыватны сектар, які б змог даць месца працоўным, што пакідаюць старыя дзяржаўныя структуры. Без існавання здаровага прыватнага сектара эканамічныя рэформы будуць запавольвацца, а ворагі гэтых рэформ выкарыстаюць усе магчымае супроць вольнага рынку, каб запалохаць людзей, асабліва тых, чья праца ў дзяржаўным сектары апынецца пад пагрозай. Стварэнне даверу ў народзе да рыначнай сістэмы апынецца таксама пад пагрозай.

Эканамічныя рэформы можна будзе ажыццявіць напалк толькі тады, калі будзе створана здаровая палітычная атмасфера на нашай Бацькаўшчыне, а гэта значыць, што палітычныя рэформы павінны апрадэжваць эканамічныя змены ў жыцці народа. У Беларусі павінна быць выпрацавана беларуская дзяржаўная канстытуцыя, на якой грунтваліся б усе законы, звязаныя з прыватнай уласнасцю на зямлю і нерухомую маёмасць, грашовай сістэмай, банкаўскімі справамі, інвестыцыямі, асветай, вайсковымі справамі. Калі гэтага ў хуткім часе не будзе зроблена, у Беларусі будуць гаспадарыць ворагі рыначнай эканомікі, людзі не зашкаўленія ў беларускім адраджэнні. Можна чакаць, што будзе расці незадавальненне ў народзе, паявіцца нацыянальны шнізм. З гэтым апошнім будзе асабліва цяжка змагацца, бо шнікі, як вядома, не маюць герояў. Праз гэта адраджэнне поўнай беларускай незалежнасці можа стаць вельмі цяжкім. Зацягласць, са свайго боку, можа выклікаць няпоўнасць і палітычна-эканамічнае пачуццё болю сярод актыўнай часткі грамадства. Працяглы сацыяльны боль паявіцца адчуванне бяды ў народзе, пісаў некалі Нікола Макіявелі, вядомы палітык і тлумачальнік палітычных працэсаў у сярэднявечнай Італіі. Пагроза магчымасці вольнага дзяржаўнага ладу пачынае ўжо жыцьце народа, працягваючы ў Беларусі.

Тры гады таму назад Вярхоўны Савет Беларусі прыняў Закон аб дзяржаўнасці беларускай мовы ў рэспубліцы. Здавалася б, што ўсё дзяржаўнае справаводства, школы і друк будуць дэрусіфікаваныя, што ўрадаваць чыноўнікі, будуючы прававую дзяржаву, будуць датымоўвацца законаў краіны. На вялікі жаль, гэтага нічога няма. Законы прымаюцца, але чамусьці яны вельмі паволі ўкараняюцца, альбо зусім не ўкараняюцца ў жыццё народа.

У канцы мінулага года паявіліся на Беларусі людзі, якія пры падтрымцы некаторых дэпутатаў Вярхоўнага Савета пачалі дамагацца, каб зрабіць расейскую мову, у дадатак да беларускай, дзяржаўнай мовай рэспублікі і правесці рэфэрэндум наконт гэтай прапановы. Вось вынікі зацягласці

беларускага адраджэння, рэакцыя на вакуум, створаны невыкананнем дзяржаўных законаў Беларусі.

У мінулым годзе з 604-х зарэгістраваных у Беларусі газет і часопісаў толькі 140 было беларускіх («Наша Слова», 11 лістапада 1992 г.). Нягледзячы на такія лічбы, ворагі беларускасці не толькі ігнаруюць беларуска-расейскую моўную няроўнасць, але, як тыя паўзуні, адважваюцца палымач свае ядвітыя галовы, каб напасці і знішчыць сваю ахвяру — нашу мову, культуру, а пасля і кволюю сённяшняю беларускую незалежнасць. Яны хочучь павярнуць назад кола сучаснай беларускай гісторыі, зрабіць замах на жыццё беларусаў як нацыі, зноў абяздоліць нашу Бацькаўшчыну, ператварыўшы яе ў колішніе глухія мясіны смутку.

Выступаючы на кангрэсе беларусістаў у 1991 годзе і гаворачы пра выжыванне беларусаў, наш слаўны зямляк Васіль Быкаў казаў, што ў нас «...як заўжды, найбольшыя спадзяванні на нашу

землеўласнікамі, і, як бы па знаку чароўнае рукі, хутка адбылося б жаданае абрусенне» («Спадчына», N 4, 1991, ст. 49, 57/).

Русіфікацыя Беларусі не прайшла «як бы па знаку чароўнае рукі», але, хоць і павольней, наша Бацькаўшчына была ператворана ў новую, на гэты раз заходнюю, ускраіну, быў зроблены замах на нашу культурную спадчыну, было забаронена беларускае друкаванае слова, зроблена ўсё тое, што хочучь сёння зрабіць нашыя нядобразычліўцы, выкарыстаўшы Вярхоўны Савет суверэннае рэспублікі.

Удумваючыся ў беларускую гісторыю, асабліва апошніх дзесяцігоддзяў, востры боль працінае душу за той нічым і нікім незаслужаны жах, які перажыла Беларусь і яе народ. Дзе і калі ў свеце было такое, каб людзі, жывучы дома, у сваім краі, зайздросцілі долі эмігрантаў, якія пакінулі свой родны кут, каб толькі выжыць, каб захаваць сваю Бацькаўшчыну на

мову, гэты галоўны нацыянальны набытак, нашасе гістарычнае апірышча. Нездарма яе так вынішчалі стагоддзямі, забаранялі, аглупвалі, адвучвалі ад яе цэлыя пакаленні. У імперыі патрэбна была адна імперская мова. Але калі мы, нацыянальна панішчаныя, класавы раз'яднаныя, спаскуджаныя шматгадовай маной, нешта ўсё ж значым у сусветнай супольнасці народаў, дык найперш праз гэтую нашу мову». («Ніва», Беласток, 30 чэрвеня 1991 г.). Трэба адзначыць, што, гаворачы аб двухмоўі на Беларусі, Старшыня Вярхоўнага Савета Станіслаў Шушкевіч казаў, што многія з прапагандыстаў двухмоўя з'яўляюцца «...прадстаўнікамі іншай нацыянальнасці, іншай краіны. Яны не маюць маральнага права змагацца з мовай той краіны, якая іх абарэла і ўтрымлівае. ...Мы больш за ўсё панеслі страты. Давайце ж улчыць пры рэфэрэндуме, да якога хто-ніхто заклікае, галасы тых, каго тут забілі за мову. І не толькі фашысты, але і Саветы, рэпрэсіўныя структуры НКУС. Давайце ўлічыць усе іх галасы за беларускасць!» («Наша Слова», 18 лістапада 1992 г.).

Да слоў Старшыні Вярхоўнага Савета можна яшчэ дадаць, што наш народ і ягоную мову вынішчалі доўгія гады нашыя заходнія і ўсходнія суседзі яшчэ далёка да прыходу фашыстаў і Саветаў.

На працягу ўсяго XVIII стагоддзя, пасля забароны ўжытку нашай мовы ў дзяржаўных установах, беларускі народ апаліячвалі, вынішчалі беларускую свядомасць, а беларускія землі бессаромна лічылі землямі польскай дзяржавы. На вялікі жаль, такое пачуццё да нашага краю, як да ўсходніх ускраін Польшчы, існуе сярод многіх, калі нават не большасці, палякаў і зараз.

Пасля акупацыі Беларусі Расеяй напрыканцы XVIII стагоддзя пачалася інтэнсіўная русіфікацыя нашага народа і вынішчэнне нашай мовы. На Беларусь навалілася новая бяда, якая па сутнасці не адрознівалася ад папярэдняй. Расейскі ўрад, які і палякі перад гэтым, не прызнаваў нават існавання нашага народа як асобнай нацыі. Усякую праяву беларускасці ён тлумачыў не як выяўленне беларускага нацыянальна-вызвольнага руху, а як нейкі польскі падкоп, шкодніцкую дзейнасць палякаў — гістарычных ворагаў Расіі. Нават паўстанне Кастуся Каліноўскага трактавалася з боку палякаў і расейцаў амаль аднолькава. Палякі лічылі яго, а ў некаторых колах лічаць і зараз, сваёй вызвольнай акцыяй, а расейцы — польскай інтрыгай. І гэта ўсё, нягледзячы на тое, што Кастусь Каліноўскі да самага канца свайго кароткага жыцця ніколі не пакідаў свае беларускае мовы і народа, што тысячы беларусаў — удзельнікаў паўстання 1863 года былі вывезены ў Сібір, што інтэлігенцыя Беларусі таго часу была разганяная па ўсёй імперыі, што такія выдатныя яе людзі, як Францішак Багушэвіч, павінны былі хавацца ў чужых мясінах, каб не трапіць у рукі мурароўшчаў. На месца вывезеных у Сібір беларускіх паўстанцаў і іхніх алнадушцаў расейскі ўрад запалаяў Беларусь сваімі, прывезенымі з цэнтра Расіі, настаўнікамі, суддзямі, святарамі, паліцыянтамі і адміністратарамі ўсіх рангаў. Цягуючы расейскі часопіс «Вестник Западной России», выданне якога пасля задушэння паўстання 1863 года было, дарэчы, пераведзена з Кіева ў Вільню / пэўна ж для «асветніцкіх мэт»/, Аляксандр Цвікевіч у сваёй працы «Западно-Руссизм» падае наступнае: «У мэтах фактычнага абрусення заходняга краю Расіі расійскі ўрад выдаў цэлы шэраг пастановаў, накіраваных на тое, каб узмацніць тут расійскую землеўласнасць. ...Цяпер шмат якія рускія не хочучь заставацца на сталае жыхарства ў Заходнім краі, між іншым, таму, што няма тут расійскага грамадства, няма дзе адлачыць душой. Гэтая непрыемнасць сама сабой знікла б, калі край засяляўся б расійскімі

чужыне?! Такое пачуццё зайздросці выказаў наш паэт Алесь Пісарык у сваім вершы «Родныя гнёзды», у якім ён адчыняе сваю і нашай Бацькаўшчыны пакрыўджаныя душы, пішучы вольна і радкі да сваіх стрыечных братоў, якія жывуць за акіянам:

Карэнь роду нашага пасеклі
Віхуры веку,
Дух не зямля!
Вы на чужыне не зазналі бедаў
Такіх, як тут —
На здаўленай зямлі.

Захопішкім, каваным крута ботам
Распоствалі святыні на вачах.
Паскудзілі душу хлуснёю...
Потым —
Гімн з пашчы крыважаэрнае гучаў.

А ты, мой брат, радзіўся на чужыне,
Дзе сонца не захмарвала туга,
І баіныя анёламі кружылі
У недаспаных, казачных лугах.

Ты мовы маці не пураўся з роду.
Мяне ж —
За слова роднае пяклі
Насмешкамі,
што вышаў я з народу,
Як вешальнік з надрэзанай пяглі.

Чытаючы гэтыя прачулыя словы і кідаючы позірк на сённяшняе падзеі на Беларусі, так і хочацца крыкнуць словамі нашага вялікага Купалы, які ў 1921 годзе, праз тры гады пасля сакавіковага ўздыму, з абурэннем пісаў:

Годзе нам сілу прыблудаў вялічых
Дзецьмі, багашем радзімай зямлі;
Нашы загоны даўно ўжо нас клічуць —
Нашы загоны, што ззелем зраслі.

Досьць ішлі на чужым павалку мы
Доўгія векі без веры ў сябе,
Мы ўжо не тыя, — інакшыя думы
Выраслі з намі, завуць к барашце.

Кажуць, што на памылках вучацца. Робячы гэты кароткі агляд нашае беларускае рэчаіснасці, хочацца верыць, што Беларусь выправіць свае памылкі, зліквідуе свае цяперашнія пераходныя цяжасці і, прыспешыўшы палітычна-эканамічныя працэсы, пачне няўхільна рухацца да поўнае незалежнасці. Бо ж, напэўна, не звяліся яшчэ ў Беларусі гарачыя патрыёты, тыя, што марылі аб незалежнасці, волі свайго народа, аб усім тым, што было немагчымым ва ўмовах жорсткага акупацыйнага ўціску. Яны не пакідалі сваіх летуценняў, не мірыліся з тым, што іншыя лічылі накіраваным, а верылі ў перамогу праўды, катэгарычна адкідаючы тэзу немагчымасці. Цяпер гэтыя людзі павінны не пакідаць абароны нашай і волі свайго народа. Наш народ зашмат пераціраў, каб зараз, дачакаўшыся рэальнае магчымасці стаць незалежным, выпусціць з рук гэтую магчымасць.

Дык няхай лунаюць бел-чырвона-белыя сцягі на нашай Бацькаўшчыне! Няхай звяняць званы свабоды з захаду на ўсход і з поўначы на поўдзень ва ўсёй шматпакутнай Беларусі! Словамі нашага выдатнага Якуба Коласа, якога народны паэт Беларусі Ніл Гілевіч гэтак трапіна назваў настаўнікам нацыі, мы клічам цябе, Беларусь, да новага ўздыму, да шчасця народнага:

Змоўкі ты, сціхі, песня пакуты,
Заварушыся, наш край!
Люд беларускі! Рві свае пугі!
Новую песню спявай!

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ БЕЛАРУСІ І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

ГАЗЕТУ РЭДАГАВАЛІ:

Х.ДУНЕЦ	(1932-35)
І.ГУРСКІ	(1935-41)
А.КУЛЯШОЎ	(1945-46)
М.ГОРЦАЎ	(1947-49)
П.КАВАЛЕЎ	(1949-50)
В.ВІТКА	(1951-57)
М.ТКАЧОЎ	(1957-59)
Я.ШАРАХОЎСКІ	(1959-61)
Н.ПАШКЕВІЧ	(1961-69)
Л.ПРОКША	(1969-72)
Х.ЖЫЧКА	(1972-76)
А.АСІПЕНКА	(1976-80)
А.ЖУК	(1980-86)
А.ВЯРЦІНСКІ	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Андрэй ГАНЧАРОЎ
(нам. галоўнага рэдактара),
Юрась ЗАЛОСКА,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Барыс ПЯТРОВІЧ
(адказны сакратар),
Юрась СВІРКА

АДРАС РЕДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск,
вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная
рэдакцыі -- 33-24-61;
намеснік галоўнага
рэдактара -- 33-25-25;
адказны сакратар --
33-19-85;
аддзель: публіцыстыкі
-- 33-25-25, пісьмаў і
грамадскай думкі --
33-19-85, літаратурнага
жыцця -- 33-24-62,
крытыкі і бібліяграфіі --
33-22-04, пазілі і
прозы -- 33-22-04,
музыкі -- 33-21-53,
тэатра, кіно і тэлеба-
чання -- 33-21-53,
выяўленчага мастацтва
і аховы помнікаў --
33-24-62,
навін -- 33-19-85,
мастацкага афармлен-
ня -- 33-24-62;
фотакарэспандэнт --
33-24-62; бухгалтэрыя
-- 26-86-40.

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукпісаў рэдакцыя не
вяртае і не рэцэнзуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа
не супадаць з думкамі і
меркаваннямі аўтараў
публікацыі.

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня
«Беларускі Дом друку»

Індэкс 63856. Тыраж 15.000.
Нумар падпісаны 15.04.1993 г.

П 123456789101112
М 123456789101112